

ΙΩΑΝΝΟΥ Ι. ΜΑΥΡΑΚΑΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΣΦΑΚΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

«Μίξετε κι' ἄς εἶν' καὶ ρόγες»
«Μάραθο μὲ μάραθο
γεμίζ' ἢ γρά τὸν κάλαθο»
«Φασούλι τὸ φασούλι
γεμίζει τὸ σακκούλι»

ΧΑΝΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1939

“ΤΥΠΟΙΣ ΕΦΕΔΡΙΚΟΥ ΔΓΩΝΟΣ,”



ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 — ΧΑΝΙΩΝ —
 ο.π. 5019. 5047A
 Χρονιά Εξέδ. _____
 Επισκόπος Λαογρ. Κρήτης
 Άρ. 398.23 ΜΑΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ Ι. ΜΑΥΡΑΚΑΚΗ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΣΦΑΚΙΩΝ

*Επὶ ἀγαθῶν ἀνδράσιν, ἰσχυρῶν
 καὶ βέλτερον ποιεῖσιν.*

*Χανιά Σφακιῶν 14/10/1941
 Ἰωάννης Μαυρακάκης*

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

«Μίξετε κι' ἄς εἶν' καὶ ρόγες»
 «Μάραθο μὲ μάραθο
 γεμίς' ἢ γρά τὸν κάλαθο»
 «Φασούλι τὸ φασούλι
 γεμίζει τὸ σακκούλι»

ΧΑΝΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1939

“ΤΥΠΟΙΣ ΕΦΕΔΡΙΚΟΥ ΔΕΧΝΟΣ.”



ΚΑΡΑΓΥΑΝΑΚΗ Ε. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ



ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΑΝΤΙΠΡΟΛΟΓΟΥ



Ἄφιερῶται
εἰς τὸν ὀμοχώρῳ μου
ΔΙΟΜΗΔΗ Ι. ΚΑΤΖΟΥΡΑΚΗ



ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ἐπειδὴ παρετήρησα πὼς παρακολουθοῦνται μὲ ἔξαιρε-
τικὸν ἐνδιαφέρον τὰ δημοσιεύμενα εἰς τὶς ἡμερησίδες τῶν Χα-
νίων «Γεωργικὴ Ἠχὴ», Βῆμα τοῦ Λαοῦ», «Ἐθνικὴ Φωνή»
καὶ τὴν τῶν Ἀθηνῶν, «Κρητικὸς Κόσμος», ἀπὸ τοῦ 1936 μέχρι
σήμερον λαογραφικὰ τῆς συλλογῆς μου, ἐθεώρησα καλὸν καὶ
ὠφέλιμον νὰ ἐκδώσω ἀρκετὴν ἀπὸ τὴν μέχρι τοῦδε δημοσιευ-
θεῖσαν ἐργασίαν μου ὡς καὶ μέρος τῆς ἀδημοσιεύτου τοιαύτης.

Ἐλπίζω δὲ πὼς μὲ τὴν προσπάθειά μου αὕτη προσφέ-
ρω καὶ ἐγὼ ἓνα λιθάρι στὸ Κρητικὸ Λαογραφικὸ οἰκοδόμημα
ποῦ χτίζεται ἀπὸ χρόνια, καὶ ὅτι ἐξυπηρετῶ τόσο τὴν νεαρὴ λα-
ογραφικὴ μας ἐπιστήμη, ὅσο καὶ τὴν ἰδιαίτερον πατρίδα μου
Κρήτη.

Χανιά Αὐγούστος 1939

ΙΩΑΝΝΗΣ Ι. ΜΑΥΡΑΚΑΚΗΣ

Διευθυντὴς Γυμνασίου Σφακίων



ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἀστείρευτη, ζωντανή καὶ ἀληθινὴ πηγή γιὰ νὰ γνωρίσω-
με ἓνα λαὸ εἶναι ἡ Λαογραφία του.

Ἡ Λαογραφία εἶναι μιὰ νέα ἐπιστῆμη ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὶς
γνώσεις ἐνὸς λαοῦ. Τὰ θέματά της εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, ἡ ποίηση,
οἱ ἰδέες, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, οἱ παράδοσεις καὶ ποικίλες ἄλλες σχετι-
κὲς ἐκδηλώσεις μὲ ὅ,τι γνωρίζει ἓνας λαός.

Τὸ ὄνομα Λαογραφία ἐδημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Νικ.
Γ. Πολίτην, ποὺ εἶναι καὶ πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.
Οἱ ἄλλοι λαοὶ χρησιμοποιοῦν ἀντὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὄρου «Λαογρα-
φία», τὴν Ἀγγλικὴ λέξιν Folklore καὶ τὴ Γερμανικὴ τοιαύτη Vo-
lkskunde, ποὺ σημαίνουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα, ἀλλὰ μὲ πῶς εὐρύτερη ἐν-
νοια ἀπὸ τὴν πραγματικὴν.

Ἡ Ἑλληνικὴ λαογραφία ἐθεμελιώθηκε τώρα καὶ λίγα χρόνια,
μὲ καλὰ ὕλικά, ποὺ ἐτοποθέτησαν στιβαρὰ ἐπιστημονικὰ χέρια, μὲ
ἀρκετὴ δεξιότητι.

Ἔτσι τὸ θεμέλιωμα τῆς ἐπιστῆμης αὐτῆς, στὴ χώρα μας, ἐ-
γινε στερεό, καὶ τὸ οἰκοδόμημά της ἐξακολουθεῖ νὰ κτίζεται, μὲ ὕ-
λικά ἀρίστης ποιότητος, ἀπὸ διαλεχτοὺς τεχνίτες τῆς ἐπιστῆμης καὶ
ἀκούραστους ἐργάτες τῶν γραμμάτων ἐν γένει. Πολλοὶ ἔχουν ἐργα-
σθῆ, ὡς τώρα, μὲ ἀφθαστο ζῆλο καὶ ἀξιοθαύμαστη ἐπιμέλεια, ἐ-
χουν ἐκδόσει ἀξιόλογα σχετικὰ βιβλία, καὶ ἔχουν δημοσιεύσει ἀρ-
κετὸ λαογραφικὸ ὕλικὸ σὲ περιοδικὰ καὶ σὲ ἐφημερίδες.

Θεωρῶ ἀπαραίτητο νὰ σημειώσω τὴν ἐξαιρετικὴν λαογραφικὴν
ἐργασία τοῦ Στίλπωνος Κυριακίδη καὶ τὶς μεγάλες προσπάθειες
τοῦ κ. Κ. Ἀμάντου ποὺ ὑπῆρξε καθηγητὴς μου στὸ Πανεπιστήμιον
Ἀθηνῶν καὶ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ δείχνῃ πὼς πρέπει νὰ ἐργαζό-
μεθα γιὰ τὴ Λαογραφία.

Δὲν παραλείπω ν' ἀναγράψω, πὼς τώρα καὶ κάμποσα χρό-
νια ἐδημιουργήθηκε κάποια λογοτεχνικὴ κίνησις στὴ Κρήτη, καὶ μά-
λιστα στὸ Ἀνατολικὸ διαμέρισμά της, καὶ πὼς μαζὶ μ' αὐτὴ ἄρχι-
σε καὶ λαογραφικὴ ἐργασία σημαντικὴ, ἀπὸ τοὺς νέους πνευματι-
κοὺς ἐργάτες, ποὺ συνεχίζουν τὸ ἀξιόλογο ἔργο τῶν προγενεστέ-
ρων, Γιάνναρη, Κριάρη, Φαφουτάκη, Βλαστοῦ, Καλαϊσάκη, Κον-
δυλάκη, Ξανθουδίδη κ.λ.π.

Μὲ ἐξαιρετικὴν χαρὰ παρακολουθῶ καὶ τὴ σταυροφορία ποὺ

ἄρχισαν, ὑπὲρ τῆς Κρητικῆς Λαογραφίας, τὰ περιοδικὰ καὶ οἱ ἔφημερίδες καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς νήσου μας.

Ἐναγράφω μάλιστα πὼς τὸ περιοδικὸ «Δρῆρος» καταβάλλει ἀρκετὴ προσπάθεια γιὰ τὴ λαογραφία Ἀνατολ. Κρήτης. Ἐπίσης ὅτι γιὰ τὴν Κρητικὴ Λαογραφία ἐδούλεψαν ὡς τώρα οἱ Ν. Τωμαδάκης, Δ)τῆς Ἱστορ. Ἀρχείου Κρήτης, Γ. Κουρμούλης, Γ. Σπυριδάκης, Γιάννης Μαθιουδάκης, Δ)τῆς τῆς ἔφημερίδος Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ», ἡ Δ)νίς Μαρία Λιουδάκη καὶ μερικοὶ ἄλλοι.

Ἐκυκλοφόρησαν δὲ καὶ δύο τόμοι τῆς ἐπετηρίδος τῆς Ἑταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν, μὲ ἀρκετὸ καὶ διαλεχτὸ λαογραφικὸ καὶ ἱστορικὸ ὕλικὸ τῆς Κρήτης.

Χρειαζονται ὅμως ἀκόμη ἀρκετὰ ὕλικά, πολλὰ καὶ ἱκανὰ χέρια, καὶ πολὺς χρόνος, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ ποδοῦμενο, γιατί δὲν εἶναι μικρὸ καὶ εὐκόλο ἔργο, ἢ συγκέντρωση, κατάταξη, καὶ δημοσίευση ὀλοκλήρου τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου τοῦ ἔθνους μας.

Ἰδιαίτερη μάλιστα καὶ ὄλως ἐξαιρετικὴ προσπάθεια πρέπει νὰ καταβληθῇ γιὰ τὴν Κρητικὴ Λαογραφία, ἀπὸ τοὺς Κρήτας διανοουμένους, γιατί μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι παρθένον ἀκόμη τὸ λαογραφικὸν ἔδαφος τῆς Κρήτης, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες ποὺ κατεβλήθησαν μέχρι σήμερον.

Ὡς τόσο προσφέρω στὴν Κρητικὴ Λαογραφία τὴ μικρὴ αὐτὴ συμβολή, σὰν τὴν χήρα τοῦ Εὐαγγελίου ποὺ προσέφερε ταπεινὰ τὸ δῖλεπτό της γιὰ τοὺς πτωχοὺς, ἐλπίζοντας πὼς θὰ εὕρω μιμητὲς ποὺ θὰ προσφέρουν τὸ τάλαντον τοῦ πλουσίου.

Καὶ ἐκδίδοντας τὴν ἐργασία αὐτὴ κάνω τὴ δήλωση πὼς τὸ ὕλικὸ ποὺ περιλαμβάνει ἐμαζεύθηκε ἀπὸ τὸ χρόνο 1926 μέχρι σήμερο, στὶς ἐπαρχίες Κυδωνίας καὶ Σφακίων, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ παροιμίες, Αἰνίγματα, Καθαρογλωσσήματα, Γηθειές, Δεσιές, Εὐχές, Κατάρεις, Παρατσάφτρα, Παρατηρήματα, Προλήψεις, Καιρικὲς προγνώσεις, Παιγνίδια, Ἱστορικὰ ἀνέκδοτα, Τραγούδια, Μαιρολόγια, Μαντινάδες, Παραμῦθια, Διηγήματα, Νανουρίσματα, Ἦθη καὶ Ἔθιμα, Τοπωνυμίες καὶ διάφορες παραδόσεις τοῦ λαοῦ τῆς Δυτικῆς Ἰδίας Κρήτης.

Ἔτσι θὰ περάσουν μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν κ. κ. ἀναγνωστῶν τῆς συλλογῆς αὐτῆς σὰν σὲ κινηματογραφικὴ ταινία οἱ μορφὲς τοῦ κωμικοῦ, τοῦ γελοίου, τοῦ ἐμπαικτικοῦ, τοῦ σατυρικοῦ, τοῦ σαρκαστικοῦ, τοῦ αἰνιγματικοῦ, τοῦ παραβολικοῦ ἢ ἀλληγορικοῦ, τοῦ παροιμοιώδους, τοῦ ἔξυπνου, τοῦ ἀφελοῦς, τοῦ βλακώδους, τοῦ χυδαίου, τοῦ ἀσχημου, τοῦ ποταποῦ, τοῦ ὑψηλοῦ, τοῦ εὐγενοῦς, τοῦ ὠραίου, τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ψεύτικου, τοῦ μυθώδους, τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ παιγνιδίστικου κ.λ.π.

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ περιέχει ἄρκετὰ ἀπὸ τὰ ἄπειρα διδάγματα πού τρέχουν, σάν τὰ κρύα καὶ ὀλοκάθαρα νερά, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἀδιάκοπα, καὶ κάνουν τὴ ζωὴ τ' ἀνθρώπου πιὸ καλὴ μὲ τὴ δροσιὰ καὶ τὴν ἀναζωογόνηση πού τῆς παρέχουν.

Δημοσιεύεται δὲ τὸ Λαογραφικὸ τῆς ὑλικοῦ χωρὶς τροποποιήσεις καὶ ἄρκετὰ σχόλια καὶ ἴσως μὲ ἐλάχιστα πράγματα πού εἶναι ξαναδημοσιευμένα ἀπὸ ἄλλους, γιατί δὲν ἤμπόρεσα νὰ παρακολουθήσω ὅλο τὸ λαογραφικὸ ὑλικὸ πού δημοσιεύθηκε ὡς τώρα, ἐπειδὴ στεροῦμαι τῶν ἀπαραιτήτων βοηθημάτων, λόγῳ τῆς εἰς Σφακιὰ διαρκοῦς σχεδὸν διαμονῆς μου.

Τὸ δημοσιευόμενον στὸν τόμο αὐτὸ ὑλικὸ δὲν περιλαμβάνει τὰ ποιμενικά τῆς «Δυτ. Κρήτης» τὰ ὁποῖα θὰ ἐπεξεργασθῶ ἐπιστημονικώτερα καὶ θὰ δημοσιεύσω σὲ ἰδιαίτερο τόμο προσεχῶς, τὴν ἀπὸ 50 παραμῦθια συλλογῆ μου, τὰ παιγνίδια, τὰ τοπωνύμια, τίς παροιμίες καὶ τίς μαντινάδες πού θὰ ἐκδοθοῦν ἀργότερα.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

Α' ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

1. ΤΟ ΕΞΥΠΝΟ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ

Μιά φορά έμάλωνε ένας Σφακιανός με τον γυιόν του για κάποιον ζήτημα. Είς τὸ μάλωμ' άπάνω ανταλλαξανε μερικέσ κουβέντες, στο τέλος δέ πειά εἶπε ὁ Σφακιανός στο γυιόν του, για να τόνε φοβηρήση, τὰ έξης : Να σε κάμω θέλει γυιοῦκα μου να μη ξαναπατήσης τὸ κατώφλιο τοῦ σπιτιοῦ μου.

Τὸ Σφακιανάκη ὄμως δέν έφοβήθηκε καθόλου με τήν άπειλή αὐτή τοῦ πατέρα του, παρά άδιαφόρησε για τήν τιμωρία αὐτή και τ' άπάντησε με έτοιμότητα και πολὺ έξυπνάδα : Κ' εἶντα δά, πορεύομαι γὼ πατεράκι μου να μην πατήσω τὸ κατώφλιο τοῦ σπιτιοῦ σου, γιατί θα παίζω ένα πηδαράκι να μπαίνω μέσα κι' άλλο ένα να πορίζω ὄξω.

2. Η ΥΠΑΚΟΗ ΤΟΥ ΣΦΑΚΙΑΝΟΥ

Κάποτεσ έγινε μεταξύ ενός Σφακιανοῦ και τινος φίλου του ὁ έξης διάλογος :

Φίλος : Πιάνεις λόγο Σφακιανέ ;

Σφακιανός : Λέ 'πιάνω.

Φ. Λέ 'κάτσε.

Σφ. Λ' ἄς στέκω κιόλας.

Φ. Κι' άμ' εἶντα διαόλου λόγο πιάνεις ;

3. Η ΦΛΥΑΡΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Μιά φορά ήτανε δυὸ άδερφοί κ' είχανε μιὰ μητέρα φλύαρη που ήθελε να βγαίνη ὄξω να μιλή με τίς γειτόνισσές της, άκόμη και τήν ώρα που εζύμωανε. Γι' αὐτὸ τήν έγδύσανε κάποτε και ὕστερα τήν έβάλανε να ζυμώνη, για να μην μπορή να βγῆ ὄξω. Έν τῷ μεταξύ ὄμως έφιλονικήσανε δυὸ γειτόνισσες στο σπίτι τζη άπ' ὄξω.

Δέν έβάσταξε λοιπόν παρά ἄρπαξε δυὸ ψωμιά άψηστα και τὰ κόλλησε τόνα μπρός και τ' άλλο πίσω τζη κι' έπειτα βγήκε ὄξω κι' εἶπε :

(πήττα μπρός και πήττα πίσω
να πορίσω να μιλήσω τση γειτόνισσας τὸ δίκη).

4. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ—Ο ΠΑΠΑΣ—Ο ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΚΑΙ ΑΙΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ

Μιά φορά έβγῆκε ένας βασιληᾶς στοῦ κυνηγι. Στο δρόμο ποῦ πήγαινε συνάντησε ένα βοσκό καὶ τοῦ λέει : Καλημέρα μπάρμπα. Ὁ βοσκός ὄμως δὲν τὸν ἐχαίρηξε· ὁ βασιληᾶς ἐθύμωσε καὶ μόλις ἐγύρισε ἀπὸ τὸ κυνηγι ἔστειλε δυὸ ζαφτιγιέδες καὶ ἐπιάσανε τὸ βοσκό καὶ τοῦ τότε παρουσιάσανε. Τότε λέει ὁ βασιληᾶς στοῦ γέρο : γιατί ὄντε σοῦπα καλημέρα δὲν μ' ἀπήντησες ; Κι' ὁ βοσκός ἀπαντᾷ : γιατί ἐσκέφτουμουνε. Ὁ βασιληᾶς τοῦ ξαναλέει : καὶ τί ἐσκέφτουσουνε ; Κι' ὁ γέρος βοσκός τοῦ λέει : ἔχω τρεῖς γιουούς καὶ θέλω νὰ τῶνε βρῶ θέσεις.

Ὁ βασιληᾶς τὸν ἐρωτᾷ πάλι : καὶ τί θέσεις θέλεις νὰ τῶνε βρῆς ; Ὁ γέρος ἀποκρίνεται : θέλω νὰ κάμω τὸν ἕνα *κακοῦργο* μὲ τιμὴ καὶ μὲ δόξα, τὸν ἄλλο *ζητιάνο* μὲ τιμὴ καὶ μὲ δόξα καὶ τὸν ἄλλο *κλέφτη* μὲ τιμὴ καὶ μὲ δόξα. Ὁ βασιληᾶς δὲν ἤξερε τί ἤθελε νὰ τοῦ πῆ μ' αὐτὰ ὁ γέρος γι' αὐτὸ τοῦ λέει : νὰ μοῦ ἐξηγήσης τὴν κουβέντα οὗτῃ γιατί δὲν τὴν καταλαβαίνω. Καὶ τότε τοῦ λέει ὁ γέρο βοσκός. Ὁ κακοῦργος ποῦ εἶπα θᾶναι *γυατρὸς* νὰ φονεύῃ τ' ἀνθρώπους μὲ τιμὴ καὶ μὲ δόξα, ὁ ζητιάνος θᾶναι *παπᾶς* νὰ ζητιανεύῃ μὲ τιμὴ καὶ μὲ δόξα κι' ὁ κλέφτης θᾶναι ὁ *δικηγόρος* ποῦ θὰ κλέβῃ μὲ τιμὴ καὶ μὲ δόξα.

5. Ο ΑΡΑΠΗΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΟΛΟΣ

Ὁ διάολος καὶ ὁ ἀράπης ἔτυχε νὰ συμπορπατοῦνε κάποτε. Ἐκεῖα ποῦ πιαίνανε ὄμως ἐκουραστήκανε. Ἐσκεφθήκανε λοιπὸν νὰ σηκῶνῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο ὄση ὥρα λέει κάθε ἕνας μιὰ μαντινάδα, δταν θὰ εἶναι στὴν πλάτη τ' ἄλλου. Σηκῶναι ὄμπρός ὁ ἀράπης τὸν διάολο καὶ λέει ὁ διάολος τὴν μαντινάδα του κι' ὕστερα κατεβαίνει. Κατόπι σηκῶναι κι' ὁ διάολος τὸν ἀράπη. Ὁ ἀράπης ἄρχισε τότε καὶ ἔλεγε: γιαλέλ, γιαλέλ, γιαλέλ, γιαλέλ, γιαλέλ, γιαλέλ... χωρὶς νὰ τελειῶνῃ τὴν μαντινάδα του. Ὁ διάολος ὄμως ἐκουράστηκε καὶ δὲν ἄντεχε νὰ τὸνε βαστᾷ πειὰ καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἔλεγε: μὰ ὡς πότες θὰ βαστάξῃ τὸ γιαλέλ γιαλέλ; Κι' ὁ ἀράπης τ' ἀπήντα κάθε ποῦ τοῦ τῶλεγε: Μὰ ἀκόμη δὲν ἀπόκαμε ἡ μαντινάδα. Ἐτσι ἔσκασε ὁ ἀράπης τὸ διάολο. Ἐβγῆκαν δὲ ἔκτοτε καὶ οἱ παροιμιώδεις ἐκφράσεις: Μὰ τὸ γιαλέλ, γιαλέλ θὰ παίζομε; ὁ ἀράπης ἔσκασε τὸ διάολο.

6. Η ΕΞΥΠΝΗ ΥΠΟΨΗΦΙΑ ΝΥΦΗ

Μιά φορά ἐπῆγε κάποιος νέος νὰ δῆ μιὰν κοπελλιὰ νὰ νὰ τὴν πάρῃ ἂν ἤθελε τ' ἀρέση. Μόλις λοιπὸν ἐμπῆκε στοῦ σπῆτι τῆς

καί τὴν εἶδε τσ' εἶπε: Εἶναι ὠραῖο τὸ σπίτι μὰ τὰ δοκάρια του εἶν' ἀραιά. Ἡ κοπελλιὰ ἦταν ἔξυπνη καὶ τοῦ ἀπήντησε μέ ἐτοιμότητα τὰ ἐξῆς: Μὰ ἡ πόρτα του (δηλ. τοῦ σπιτιοῦ) εἶναι καλὴ καὶ δὲν ἀφήνει νὰ φανοῦνε τὰ δοκάρια του. Μὲ τὰ ἀλληγορικὰ αὐτὰ λόγια ὁ νέος ἐννοοῦσε ὡς σπίτι τὸ σύνολον τῆς κοπελλιᾶς καὶ ὡς δοκάρια τὰ δόντια τῆς πού ἦσαν ἀραιά, ἡ κοπελλιὰ δὲ ἐννοοῦσε ὡς πόρτα τὸ ὠραῖο τῆς στόμα πού σκεπάζει τὰ ἀραιὰ δόντια τῆς καὶ δὲν φαίνονται.

7. ΔΥΟ ΚΟΥΜΠΑΡΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

Μιά φορά ἦτανε δυὸ κουμπάροι· ὁ ἓνας δεῦλότιε ἓνα γομάρι τυρὶ καὶ νυχτώθηκε στὴ στράτα προτοῦ νὰ φτάσῃ στὴ χώρα. Ἐπῆγε λοιπὸν κι' ἔμεινε στὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου του πού ἦτανε ἐκεῖα κοντά. Τῆ νύχτα σηκώνεται αὐτὸς πού τὸν ἐφιλοξενοῦσε καὶ πέρνει ἓνα τυρὶ καὶ ἔπειτα βάζει μιὰν πέτρα στὸ τσουβάλι γιὰ νὰ μὴν ἀναζητηθῆ ἀπὸ τὸν ὄγκο τοῦ τσουβαλιοῦ. Σηκώνεται ὅμως κι' ὁ ἄλλος νύχτα νύχτα καὶ χωρὶς νὰ ξέρῃ πῶς τὸν ἔκλεψε ὁ κουμπάρος του πέρνει οὐλοὺς τσί πετεινοὺς καὶ τσ' ὄρνιθές του καὶ φεύγει. Ἄμα πῆγε στὰ Χανιά ὅμως εἶδε πῶς τοῦλειπε τῶνα τυρὶ. Γυρίζοντας ἐπέρασε πάλι ἀπὸ τοῦ κουμπάρου του τὸ σπίτι καὶ ἔπαιζε τὴ λύρα ὁ κουμπάρος του κι' ἔλεγε ἐνῶ ἔτρωγαν: «Ἄχι λαζάνια τᾶκανε ὁ τύρος ὁ μεγάλος κι' ἄχι πῶς νὸ μετάνοιωσα πῶς δὲν ἐπῆρα κι' ἄλλο». Καὶ τότε τοῦ λέει κι' ἐκεῖνος: λὲ ὁδός μου κουμπάρο νὰ παίξω κι' ἐγὼ τὴ λύρα. Καὶ ἄμα τοῦ ὅδωσε ἄρχισε κι' ἔπαιζε κι' ἔλεγε: «Κι' ὁ πετεινὸς ἀποὺ ἔκραζε κι' ἔφερνε τὴν ἡμέρα στὸ σάκκουλο τὸν ἔβαλα μ' οὐλὴ του τὴ μπαδιέρα» Κι' ὁ ἄλλος ἀπαντᾷ: Λὲ μὰ τὸ Θεὸ σύντεκεν κι' ἴσια κλέφτες εἴμαστε κι' οἱ δυό.

8. ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ ΓΑΜΠΡΟΣ — ΠΕΘΕΡΟΣ—ΝΥΦΗ

Μιά φορά ἦταν ἓνας νέος κι' ἐπῆγαινε στὸ σπίτι μιᾶς κοπελλιᾶς πού ἤθελε νὰ ζητήσῃ. Στὸ δρόμο ἐσυνάντησε ἓνα γέρο τὸν (πατέρα τῆς κοπελλιᾶς) καὶ συμπορπατοῦσαν. Ἐκεῖ πού πιαίνανε τῶν ἀπάντησε ἓνα σπαρμένο κι εἶπε ὁ νιὸς τοῦ γέρο «Ἐμπρὲ κεῖνο τὸ σπαρμένο! Μᾶνε μπροσφαωμένο». Ὁ γέρος δὲν ἐκτάλαβε ἴντα ἤθελε νὰ τοῦ πῆ γιατί τὸ σπαρμένο ἦτο ἀτάιστο καὶ ἀθέριστο καὶ γι' αὐτὸ δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Προχωρῶντας ὁ νιὸς τοῦ ξαναλέει: Βάσταμε νὰ σὲ βαστῶ, γεροντιῆ, νὰ βγάλωμ τὸ ριζῶμα».

Ἄφοῦ φτάσανε στὸ σπίτι κατὰ τὸ βράδυ ὁ νιὸς μπαίνει καὶ λέει: «Ἄναχα κι' ἀτάραχα, καλησπέρα σας». Ἡ κοπελλιὰ ἐννόησε

τά λόγια τοῦ νιοῦ καὶ τοῦ ἀπαντᾶ: «Ἐίχαμε (σκύλο) μὰ μᾶς τὸν ἐσκοτώσανε». Ἐφοῦ ἐκάθησε σὲ λίγη ὥρα λέει: «Ἐμπρὲ σπίτι σπιταρά μᾶνε τὰ δοκάρια ἀρά». Ἡ νιά πάλι τοῦ ἀπαντᾶ: «Ἐάν εἶνε τὰ δοκάρια ἀρά εἶνε τὰ φιαλώματα σιμά».

Ἐὐν ἤκουσε αὐτὰ τὰ λόγια ἐκατάλαβε πὼς ἡ κόρη εἶναι ἔξυπνη καὶ τὴν ἀραβωνιάστηκε.

Ἐφοῦ ἔφυγε αὐτὸς, ὁ γέρος ἐρώτησε τὴν κόρη του τί ἤθελε νὰ τοῦ πῆ μὲ τὸ ἐρωτήσεις πού τοῦκαμε στὸ δρόμο ὁ νιός. Ἡ κόρη του τοῦ ἐξήγησε πὼς τὸ σπαρμένο ἦτανε μπροσφαμένο γιατι ὁ ἰδιοκτῆτης εἶχε πάρει προκαταβολὲς ἀπὸ τὸ ἐμπόρου. Ἐπίσης τοῦλεγε νὰ κουβεδιάζουνε γιὰ νὰ βγάλουν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουνε τὸ ρίζωμα μὲ τὰ «βάστα με νὰ σὲ βαστῶ γεροντή...» Μὲ τὸ «ἄναχα κι' ἀτάραχα δὲ ἐννοοῦσε πὼς δὲν ἔχουνε σκύλο στὸ σπίτι. Καὶ μὲ τὰ δοκάρια ἐννοοῦσε τὰ δόντια της πὼς εἶναι ἀραιὰ, ἀλλὰ τὰ σκεπάζουν ὠραῖα χεῖλη, ὅπως ἀπήντησεν αὐτή.

9. ΑΛΛΗΓΟΡΙΚΗ ΣΥΝΝΕΝΟΗΣΙΣ ΣΦΑΚΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΤΙΚΙΑΣ ΤΟΥ

Μιά φορά ἕνας Σφακιανὸς ἦτον ἀραβωνιασμένος κι' ἐσυννοοῦντανε μὲ τὴν ἀραβωνιαστικιά του πάντα ἀλληγορικά. Μιά μέρα λοιπὸν τῆ ἔμπεσε τὸ φαμέγιον του μὲ κανίσκι καὶ τῆ μῆνυσε μ' αὐτὸ τὰ ἐξῆς: Δωδεκάρης ἦταν ὁ μῆνας κι' ὀλογύρου τὸ φεγγάρι καὶ τοῦ τράου τὸ δερμάτι κορδομπλί εἶναι γεμάτο, κι' αὐτὸς πού φέρνει τὴν ἡμέρα στὸ μαντήλι εἶναι δεμένος.

Μ' αὐτὰ ὁ Σφακιανὸς ἐννοοῦσε πὼς πρέπει νὰ περπατῆ ὁ φαμέγιος δώδεκα ἡμέρες ἕως ὅτου φτάσει σ' αὐτήν, πὼς τις στέλνει ἕνα ὀλόκληρο τυρὶ (=ὀλογύρου τὸ φεγγάρι) ἕνα ἄσκι γεμάτο κρασί (=τοῦ τράου τὸ δερμάτι κορδομπλί εἶναι γεμάτο) κι' ἕνα πετεινὸ (=αὐτὸν πού φέρνει τὴν ἡμέρα). Ἡ ἀραβωνιαστικιά δὲ τοῦ Σφακιανοῦ ἀπήντησε στὸν καλὸν τζη ἄμα πῆγε τὸ κανίσκι ὁ ὑπρέτης, ὡς ἐξῆς:

Τριαντάρης εἶν' ὁ μῆνας καὶ μισὸ ἔταν τὸ φεγγάρι, καὶ τοῦ τράου τὸ δερμάτι ντάντουλο προστάντουλο κι' αὐτὸς πού φέρνει τὴν ἡμέρα σκιαουλιᾶς δὲν τὸν ἐφέρον, κι' ἄν ἀγάπας τὴν πέρδικα μὴ δειρῆς τὴν κουροῦνα. Ἡ ἀραβωνιαστικιά τοῦ Σφακιανοῦ ἐμῆνοῦσε μὲ τὰ ἀλληγορικὰ αὐτὰ λόγια σύμφωνα μὲ τὴν διάλεκτον τοῦ καλοῦ τζη τὰ ἐξῆς: ὅτι ἐπῆγε ὁ φαμέγιος σὲ 30 ἡμέρες καὶ πὼς τῆς ἔδωσε ὁ μισὸ τυρὶ, τὸ ἄσκι μὲ ἐλαχιστο κρασί (=ντάντουλο προστάντουλο τοῦ τράου τὸ δερμάτι) καὶ πὼς δὲν τῆς ἐπῆγε τὸν πε-

τεινό. Πρὸς τούτοις ὁμῶς τὸν παρακαλεῖ νὰ μὴ δεῖρη γι' αὐτὸ τὴν κουροῦνα (=ἦτοι τὸν ὑπηρετήν) ἂν ἄγαπᾷ τὴν Πέρδικα (=ἦ-
τοι τὴν ἀρραβωνιαστικιά του).

10. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΒΟΥΝΙΑΡΗ ΧΩΡΙΚΟΥ

Μιά φορά ἦταν ἕνας βασιληᾶς καὶ βγήκε στὸ κυνήγι. Ἐκεῖ πού κυνήγα συνάντησε ἕνα γέρο καρβουνιάρη καὶ τοῦ λέει : Γειά σου μπάρμπα, κ' ἐκεῖνος τ' ἀπαντᾷ : καλὸς τὸν κυνηγό. Ὁ βασιληᾶς τοῦ λέει πάλι : ξεκουράσου· κι' ὁ γέρος σταματᾷ τὴ δουλειά. Ὁ βασιληᾶς δὲ τότε τοῦ κάνει. Δὲ μοῦ λέεις μπάρμπα πῶς βγάνεις τὰ οἰκονομικά σου ἀπ' αὐτὴ τὴ δουλειά ; Νὰ σοῦ πῶ τοῦ λέει ὁ καρβουνιάρης. Ἄπ' αὐτὴ τὴ δουλειά βγάνω τὰ οἰκονομικά τοῦ σπιτιοῦ μου καὶ δανεῖζω καὶ τοκίζω κιόλας. Τότε τοῦ λέει ὁ βασιληᾶς. Νὰ μοῦ ἐξηγήσης αὐτὴ τὴν κουβέντα. Λέ' νὰ σοῦ πῶ τοῦ λέει ὁ γέρος. Τὸ δανεικὸ εἶναι, ὅπου ἔχω θηλυκὰ παιδιὰ καὶ τὰ ταῖζω καὶ αὔριο θὰ τὰ πάρῃ ἕνας ἄλλος κι' αὐτὸ εἶναι ποῦ δανεῖζω. Τ' ἄρσενικά μου παιδιὰ ποῦ ταῖζω εἶναι αὐτὸ ποῦ τοκίζω τὰ λεφτὰ, γιὰτὶ αὐτὰ θὰ μοῦ βρεθοῦνε στὰ ὑστερνά μου.

Ὁ βασιληᾶς τοῦ λέει τότες : Αὐτὴ τὴν κουβέντα νὰ μὴν τήνε πῆς ἅ δὲ δῆς τὴ μούρη μου 100 φορές. Ὁ καρβουνιάρης τοῦπε καλά. Κι' ὁ βασιληᾶς ἔφυγε κι' ἐπῆγε κι' εἶπε στὴ δωδεκάδα τοῦ συμβουλάτορες του : Μέσα σὲ δέκα μέρες θέλω νὰ μοῦ λύσετε τὸ ἐξῆς ζήτημα : Πῶς ἕνας φτωχὸς ποῦ κάνει κάρβουνα βγάνει τὰ οἰκονομικά τοῦ σπιτιοῦ του καὶ δανεῖζει καὶ τοκίζει κιόλα ; Ἡ δωδεκάδα ἐσκέβοντανε καὶ δὲν ἠμπόριε νὰ λύση τὸ ζήτημα.

Τὴν προτελευταία μέρα τοῦ διορίας ποῦ εἶχε δώσει ὁ βασιληᾶς ἐβγήκαν οἱ συμβουλάτορες στὸ κυνήγι. Ἡ τύχην—τῶνε καὶ συναντήσανε τὸν ἴδιο καρβουνιάρη ποῦ εἶχε πῆ τὸ ζήτημα. Λέ' γειά σου μπάρμπα. Λέ' καλῶς τσι κυνηγοῦς—καθήσετε. Λέ' δὲ μοῦ λέεις μπάρμπα, τοῦ κάνει ὁ ἕνας, πῶς μπορεῖς νὰ ζῆς τὰ παιδιὰ σου ; Λέ' νὰ σὰς πῶ παιδιὰ μου : ἀπ' αὐτὰ τὰ κάρβουνα βγάζω τὰ οἰκονομικά τοῦ σπιτιοῦ μου, δανεῖζω καὶ τοκίζω. Λέ' νὰ μὰς ἐξηγήσης αὐτὴ τὴν κουβέντα. Λέ' μὰ δὲν μπορῶ. Λέ' νὰ μὰς τὴν ἐξηγήσης νὰ σοῦ δώσωμε διακόσιες λίρες. Νὰ πάρε τσι λίρες. Ἐπῆρε τσι λίρες ὁ καρβουνιάρης κ' ἔπειτα τοὺς ἐξήγησε τὴν κουβέντα, ὅπως εἶχε κάμει καὶ μὲ τὸ βασιληᾶ. Ἐγυρίσανε λοιπὸν αὐτοὶ κ' ἐλύσανε τὸ ζήτημα ποῦ τῶν εἶχε θέσει ὁ βασιληᾶς. Ἐσκέφθηκε ἀμέσως ὁ βασιληᾶς πῶς θὰ εἶπε τὴ λύση τοῦ αἰνίγματος αὐτοῦ ὁ καρβουνιάρης καὶ πῆγε νὰ τόνε βρῆ νὰ τοῦ κόψη τὸ κεφάλι. Τὸν βρῖσκει δὲ καὶ τοῦ λέει : δὲν σοῦ εἶπα μπρὲ νὰ μὴν πῆς πρᾶμμα σὲ κανένα, ἅ δὲν

δῆς τῆ μούρη μου 100 φορές; Λέ' ναί. Μά 'γώ βασιληᾶ μου τὴν εἶδα 200 κ' ὕστερα μαρτύρησα. Καί πῶς τὴν εἶδες τοῦ λέει; Νά πῶς τοῦ κάνει δείχνοντας τὶς 200 λίρες πού ἐπῆρε κ' εἶχαν τὴ μούρη τοῦ βασιληᾶ.

11. Ο ΒΑΡΥΚΟΟΣ

Ἔ! Μπρέ! (ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος) ὦ!

Ἐγέννησε μπρὲ ἢ γυναῖκα σου κι' ἕκαμ' ἕνα γυιό;

Λέ' δυό; Λέ' ἕνα γυιό; Λέ' δυό; Λέ' ἕνα γυιό;

Ἔνα μπρὲ, ἕνα (ἀπαντᾷ ὁ ἄνδρας τῆς γυναῖκας πού γέννησε). Φορεῖ μπρὲ καί στιβανούδια; Λ' οἶ (ἀποκρίνεται ὁ πατέρας). Διάλε τσ' ἀποθαμένους τση πο' τόκανε 'ντὰ τὴ γουρουνα ἀναθρέφεις καί κάνει δώδεκα κι' εὐτὴ ἕκαμ' ἕνα καί ξυπόλυτο;

(Ὁ ἀνωτέρω διάλογος ἐγένετο μεταξύ δύο ἀνδρῶν ἐξ ὧν ὁ εἶς ἦτο βαρύκοος).

12. Ο ΣΦΑΚΙΑΝΟΣ ΚΙ' Ο ΣΥΝΤΕΚΝΟΣ ΤΟΥ

Ἔνας Σφακιανὸς ἐπῆγε κάποτε στὸ σύντεκνόν του στὰ Κατωμέρια. Ἐκατσε μιά μέρα, δυό μέρες, τρεῖς, πέντε, δέκα καί δὲν ἔφευγε παρ' ὅλες τὶς περιποιήσεις πού τοῦ ἔκανε ὁ Σύντεκνός του πού ἔσφαζε γιὰ χατῆρι του ὄρθες καί γουρουνόπουλα καί τοῦψησε αὐγά μὲ πετεινόπουλα πού λέει ὁ λόγος. Καί δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ φύγη καθόλου ἀπ' ἐκεῖ, ἂν δὲν ἔπερνε τὴν κοπελλιὰ τοῦ συντέκνου του πού ἦταν ὁμορφή καί πλυσιοποῦλα καί δὲν τοῦ τὴν ἔδιδε ὁ Σύντεκνός του. Ὁ Κατωμερίτης Σύντεκνος δὲν ἐμπόριε νὰ ζυγῶξη εὐκόλα τὸ Σφακιανὸ καί γι' αὐτὸ ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ κάποιον τέχνασμα. Ἐσυνεννοήθηκε λοιπὸν τὴν γυναῖκα του νὰ κλείσῃ τὴν πόρτα, ὅταν θὰ πηδήξουν ἀπὸ τὸ κατώφλιο τῆς πρὸς τὰ ὄξω, προσέχουσα ὅμως νὰ σφαλίξῃ ὄξω μόνο τὸν σύντεκνο, γιὰ νὰ φύγη ἔτσι ἀναγκαστικῶς. Ὁ Σφακιανὸς ὅμως ἦταν ἐξυπνος καί ὅταν τοῦ εἶπε ὁ σύντεκνος νὰ πηδήξῃ πρὸς τὰ ὄξω, αὐτὸς ἐπήδηξε ἀπὸ τὸ κατώφλιο τῆς πόρτας πρὸς τὰ μέσα τοῦ σπιτιοῦ καί ἔτσι ἀπέτυχε τὸ κόλπο τοῦ Κατωμερίτη Σύντεκνου. Ὁ Σύντεκνός του τότες ἀναγκάσθηκε καί τοῦδωκε τὴν κοπελλιὰ του καί τὸν ἐκράτηξε ἐκεῖ καί σιόγαμπρο καί ἔτσι ἐγλύτωσε ἀπὸ τὸ Σφακιανὸ.

13. ΤΟ ΜΕΛΙ ΚΑΙ ΤΟ ΛΑΔΙ

Μιά φορά ἐπῆγε ἕνας Σφακιανὸς ἕνα γομάρι μέλι στὸ Σέλινο γιὰ νὰ πάρῃ ἔπ' ἐκεῖ λάδι. Ἦύρε λοιπὸν κάποιον Σελινιώτη καί συμ-

φωνήσανε νά κρατήση ὁ Σελινιώτης τὸ μέλι καὶ νά τοῦ δώσῃ λάδι. Ἐπῆγαν καὶ ἄδειασαν τοὺς ἀραγοὺς ποὺ εἶχαν τὸ μέλι κι' ὕστερα ἀρχίνηξε ὁ Σελινιώτης νά βάνῃ λάδι σι' ἄσκιὰ τοῦ Σφακιανοῦ βουτώντας τὴν λαδοκὰ μέσα στὸ πυθᾶρι ποὺ ἦτο γεμᾶτο λάδι καὶ προσέχοντας νά τοῦ βάλῃ ὅσο τὸ δυνατὸ πειὸ λαπάντες λάδι. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ἔβλεπε ὁ Σφακιανὸς τὸ καθαρὸ λάδι ποὺ τοῦ ἔβαζε σι' ἄσκιὰ—ποὺ ἔλαμπε κατὰ τὴν λαϊκὴ ἔκφρασι ἀπὸ τὸ λαπαντάρισμα, πιάνει τὸ χέρι τοῦ Σελινιώτη καὶ τοῦ λέει: "Α! οὔλα οὔλα κουμπάρο. Πατούλα μέλι σοῦδωκα καὶ πατούλα λάδι θὰ μοῦ δώσῃς. Τότες ὁ Σελινιώτης θέλοντας καὶ μὴ ἐπῆγε καὶ τοῦ γέμισε τ' ἄσκιὰ κατσιγάρους (τριγιές) καὶ τὸν ἐσυναπόβγαλε.

14. Ο ΧΩΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΟΥΒΛΟΡΙΖΕΣ

Μιά φορὰ ἐπῆγε στὰ Χανιά κάποιος χωριάτης καὶ ἤθελε νά φουνίσῃ σουβλόριζες γιὰ νά σιάξῃ τὰ σουβλιὰ του καὶ νά ράφτῃ τὰ στιβάνια του. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἤξερε ποῦ τσι πουλοῦνε ἐρώτηξε ἕναν ἔμπορα καὶ ἐκεῖνος τοῦπε πὼς τσι πουλοῦνε στὰ φαρμακεῖα.

Δὲ χάνει λοιπὸν καιρὸ ὁ χωρικός παρα πάει σ' ἕνα φαρμακεῖο καὶ λέει τοῦ φαρμακοποιοῦ : Κουμπάρε θέλω μερικὲς σουβλόριζες, ὁ φαρμακοποιὸς τότε τοῦ ἀπαντᾷ ἐμπαικτικῶς. Ἀκόμα κουμπάρο δὲν τσ' ἄλωνέψαμε. Δὲν χάνει ὅμως τὸν καιρὸν του καὶ ὁ χωριάτης καὶ τοῦ λέει πολὺ ἔξυπνα : Κρίμας τὰ βούγια νὰ ξαργιοῦνε.

15 Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΚΥΛΟΥ

ἌΟ κότης κι' ὁ σκύλος ἐκάμανε κάποτε μιὰ ἀναφορὰ νά τὴν πᾶνε κάπου. ἌΟ κότης ἐπῆρε κατόπιν τὴν ἀναφορὰ γιὰ νά τὴν πᾶῃ στὸ μέρος ποὺ προορίζουντο. Στὸ δρόμο ὅμως ποὺ πῆγαινε συνάντησε ἕνα ποταμὸ καὶ ἐκεῖ ποὺ τὸν ἐπερνοῦσε τοῦ ἐγράθηκε ἡ ἀναφορὰ. Γιὰ νά τὴ στεγνώσῃ λοιπὸν ἐπῆγε κοντὰ στὴ φωτιὰ τὴν ἀναφορὰ καὶ τοῦ κᾶηκε. Ἐτσι ἐγύρισε πίσω. ἌΟ σκύλος τότες ἄρχισε νά τὸν ἐρωτᾷ τί ἔκαμε τὴν ἀναφορὰ μὲ τὸ Π' οὔ ποὺ ἀκοῦμε καὶ σήμερο, κι' ὁ κότης τοῦ ἀπαντᾷ «Π' οὔ....» δηλαδὴ ἐκάηκε.

16 ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΚΥΛΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΗ

ἌΟ Σκύλος κι' ὁ Κότης ἐσυμφωνήσανε νά τρώῃ ὁ Κότης τὸ ψάρι καὶ ὁ Σκύλος τὰ σταφύλια. Ἐτσι ἐπούλησε τ' ἀμπέλι τοῦ ὁ Κότης εἰς τὸ Σκύλο. ἌΟστερα ὅμως ἐγένεσα ὁ Σκύλος τὸν Κᾶτη καὶ τρώει καὶ τὰ σταφύλια καὶ τὸ ψάρι, ἐνῶ ὁ Κότης ἐτήρησε τὴν συμφωνία καὶ τρώει μόνο τὸ ψάρι καὶ ὄχι καὶ σταφύλια.

17. ΓΙΑΤΙ Ο ΣΚΥΛΟΣ ΚΥΝΗΓΑ ΤΟ ΛΑΓΟ

Ο σκύλος κι' ο λαγός ήταν σύντεκνοι. Μιά μέρα δὲ πήγανε περίπατο· ἐκεῖ εἶπε ὁ λαγός στὸ σκύλο νὰ βγῆ σ' ἓνα δένδρο πού τῶν ἀπάντηξε. Κι' ὁ σκύλος τοῦπε: μὰ γλιστροῦν τὰ παπούτσια μου. Ὁ λαγός δὲ τ' ἀπαντᾷ: Βγάλε τα κ' ἔβγα. Ὁ σκύλος τ' ἀφροκάστηκε κι' ἔβγαλε τὰ παπούτσια του κι' ἀνέβηκε στὸ δένδρο. Μὰ ὁ λαγός ἦταν μαργιόλος κι' ἐφόρεσε τὰ παπούτσια τοῦ σκύλου κι' ἔφυγε.

Ὁ σκύλος ὡς τόσο τὸν ἐπήρε μυρωδιὰ καὶ ἄρχισε νὰ τὸν κυνηγᾷ καὶ ἐξακοκουθεὶ ἀκόμη νὰ τὸν κυνηγᾷ γιὰ νὰ τὸν πιᾶσῃ καὶ νὰ τοῦ πάρῃ τὰ παπούτσια πού τοῦ ἔκλεψε.

18. Η ΕΞΥΠΝΗ ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗ ΠΟΥ ΕΙΧΕ ΑΓΑΠΗΤΙΚΟ

Μιά φορά εἶχε ἓναν ἀγαπητικὸ μιὰ παντρεμένη γυναῖκα, καὶ εἶχε συμφωνήσει νὰ πάῃ στὸ σπίτι τῆς αὐτὸ τὸ βράδυ πού θὰ πηγαινε στὴ χώρα ὁ ἄνδρας τῆς. Τὴν νύχτα ἐπῆγε ὁ ἀγαπητικὸς καὶ χτυποῦσε στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ τῆς παντρεμένης ἀγαπητικιάς του γιὰ νὰ τοῦ ἀνοίξῃ ὅπως εἶχαν συμφωνήσει. Ἐκεῖνη ὅμως δὲν ἐσηκώθηκε νὰ τοῦ ἀνοίξῃ, γιατί δὲν εἶχε ἀναχωρήσει ὁ ἄντρας τῆς. Ἀπήντησε ὅμως τὰ χτύπους τοῦ καλούτζη μὲ τὰ ἑξῆς ἐξυπνα λόγια :

"Ἄνεμε κι' ἀνεμουλάκι

μὴ χτυπᾷς τὸ πορταλάκι.

Κι' ἄντρας μου ἄσκιά δὲν ἦρε

καὶ στὴ χώρα δὲν ἐπῆγε·

τὸ ταχιά θὰ βρῆ ἄσκιά

καὶ θὰ πάῃ στὰ Χανιά.

Μ' αὐτὰ τὰ ἀλληγορικὰ λόγια ἔλεγε ἡ ἐξυπνη παντρεμένη στὸν ἀγαπητικὸ τῆς, γιὰ νὰ μὴν τὴ νοιώσῃ ὁ ἄνδρας τῆς, πὼς πρέπει νὰ παύσῃ νὰ χτυπᾷ στὴν πόρτα, γιατί ὁ ἄνδρας τῆς δὲν ἦρε ἄσκιά καὶ δὲν ἐπῆγε στὰ Χανιά, καὶ πὼς πρέπει νὰ φύγῃ καὶ νὰ γυρίσῃ τὴν ἐπομένη βράδυ πού θὰ πάῃ ὁ ἄνδρας τῆς στὰ Χανιά.

19. ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΤΗΣ ΓΡΗΑΣ

Μιά φορά ἦτανε μιὰ γρηᾷ κι' ἐγύρευε παντρειά. Μιά μέρα ὅμως ἀπόθανε μιὰ ἄλλη γρηᾷ κι' ἐπῆγε ὁ γυιὸς τῆς στὴν κηδεῖα τῆς. Ἄμα γύρισε τὸν ἐρωτᾷ ἡ γρηᾷ μητέρα-ν-του. Κι' εἶντ' ἄχε γυιὸς μου κι' ἀπόθανε αὐτὴ πού ἐθάψετε; Λέ' παντρειά γύρευε κι' ἀπόθανε.

Καὶ τότες ἀπαντᾷ κι' αὐτῆ: «Παρά λίγο νὰ κάθω τὸ ἴδιο κι'»

ἐγὼ γυιέ μου.

20. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ, Ο ΠΑΠΑΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

Μιά φορά ένας παπᾶς, ένας γιατρός κι' ένας δικηγόρος ἐσυζητούσανε σ' ἓνα χωριὸ γιὰ κάποιο ζήτημα. Στὴ συζήτησή-ν-τωνε μέσα ἀκούστηκε μιὰ μπαλωτέ. Τότε πεθιέται ὁ παπᾶς καὶ λέει: «Στὸν τόπο, Θέ' μου». Κι' ὁ γιατρός λέει: «Ξέφορτσα Θέ' μου». Ὁ δικηγόρος ὁμως δὲν ἐμίλησε, γιὰτ' ἤξερε πὼς εἶτε εἶτσι εἶτ' ἀλλιῶς αὐτὸς θὰ κάμη τὴ δουλειά-ν-του στὴ δίκη.

••

Διηγείται ὁ λαὸς πὼς κάθε φορά πού θ' ἀκούσουν πὼς ἐβαρῆκανε κιανιούς, ὁ παπᾶς καὶ ὁ γιατρός ρωτοῦν: Ὁ μὲν παπᾶς: «Κι' ἀπόθανε;» — «Λέ' ναί». Ὁ δὲ γιατρός ρωτᾷ: «Κι' ἀπόθανε;» — «Λ' ὄι, τραυματισμένος εἶναι».

Μ' αὐτὰ ὁ λαὸς θέλει νὰ πῆ πὼς ὁ παπᾶς θέλει σκοτωμέ-νο τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ τόνε θάψη καὶ νὰ τοῦ κάμη τσί λειτουργιές' ὁ γιατρός πὼς τὸν θέλει τραυματισμένο γιὰ νὰ τόνε γιατρεύει ὅσον μπορεῖ πιὸ πολὺ καιρὸ παίρνοντας πολλὰ λεφτά, ὁ δὲ δικηγόρος πὼς δὲν ἐνδ:σφέρεται εἶτε πεθάνει εἶτε δὲν πεθάνει ὁ βαρισμένος, γιὰτί αὐτὸς θὰ κάμη τὴ δουλειά του μὲ τὴ δίκη πού θ' ἀρχινήη.

21. Η ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗ ΚΑΙ Ο ΑΓΑΠΗΤΙΚΟΣ ΤΗΣ

Μιά φορά ἀγάπα ἓνας μιὰ παντρεμένη κι' ἔστειλε τὸν ὑπηρέτη του στὸ σπίτι τῆς νὰ τση πῆ νᾶρθη νὰ τὸν συναντήση. Ὁ ὑπηρέτης ἐπῆγε καὶ ἐξετέλεσε τὴν παραγγελιὰ τοῦ ἀφεντικοῦ του.

Ὁ ἀφεντικός του εἶχε κατὰστημα. Ὅταν ἐγύρισε λοιπὸν ὁ ὑπηρέτης εἶδε μέσα σ' αὐτὸ πολλοὺς ἀνθρώπους ποῦ φουνίζανε: καὶ γι' αὐτὸ εἶπε στὸν ἀφεντικόν του τὰ ἐξῆς ἀλληγορικά λόγια γιὰ νὰ μὴν καταλάβουν τίποτα οἱ γ' ἄλλοι.

«Ἐπῆγα ἰκειά κι' ἦταν ἐκειά μὰ δὲν ἦταν ἐκειδά.

κι' εἶπε μου πὼς θὰ ν-ἔρθη ἂ δὲν ἔρθη

καὶ πρέπει πὼς ἦρθε, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἦρθε».

Μ' αὐτὰ ἔλεγε στὸν ἀφεντικό του ὁ ὑπηρέτης, ὅτι ἐπῆγε στὸ σπίτι κι' ἦτο ἐκεῖ ἡ γυναῖκα, ἀλλὰ ἔλλειπε ὁ ἄνδρας τῆς, καὶ πὼς τοῦπε ἐκείνη, ὅτι θὰ ἔρθη ἂν δὲν ἔρθη ὁ ἄνδρας τῆς, ὅστις ὁμως φαίνεται νὰ ἦρθε καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἦρθε αὐτῆ.

22. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΩΣ ΣΥΖΥΓΟΥ

Κατά την λαϊκήν αντίληψην εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις πού μπορεῖ νά πετύχη κανεῖς στήν ἐκλογή συζύγου, γιατί κατά γενικόν κανόνα εἶναι κακές ὅλες σχεδόν οἱ γυναῖκες. Ὁ λαός λέει πῶς κατὰ τήν ἐκλογήν τῆς συζύγου του βάνει ὁ ἄνδρας τὸ χέρι του σ' ἓνα τσουβάλι γεμάτο διαόλους κι' ὅποιο κι' ἂν πιάσῃ πάντα διάολος εἶναι.

Ὅμοίως, ὅτι ἂν πάρωμε ἐπὶ παραδείγματι ἑκατὸ γυναῖκες γιὰ νά διαλέξωμε μιὰ ἀπ' αὐτές, εἶναι τὸ ἴδιο σὰν νά ἔχωμε ἑκατὸ φίδια σ' ἓνα τσουβάλι, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἓνα μόνο εἶναι χρυσό, κι' ἂν ἐπιτύχωμε νά τὸ πιάσωμε, βάζοντας τὸ χέρι μας στὸ τσουβάλι πάλι πέρνομε φίδι.

Ὡσαύτως πῶς ἀνάμεσα σ' ἐννενηντα ἐννιά φίδια πού βρίσκονται σ' ἓνα βαρέλι, μέσα ὑπάρχει καὶ ἓνα χέλι πού ἀντιπροσωπεύει τὴν καλὴ γυναῖκα, κι' ἂν καταφέρωμε νά τὸ πιάσωμε μιὰ στιγμή γλυστρᾶ καὶ μᾶς φεύγει.

23. ΟΙ ΔΥΟ ΔΙΑΚΟΝΙΑΡΗΔΕΣ ΚΙ' Η ἈΡΡΩΣΤΗ ΣΠΙΤΟΝΟΙΚΟΚΕΡΑ

Δυὸ διακονιάρηδες ἐπῆγαν σ' ἓνα χωριὸ καὶ διακονεύανε. Ἔτυχε νά πᾶνε καὶ σ' ἓνα σπίτι πού ἦταν ἄρρωστη ἡ σπιτονοικοκερά, κ' ἐζήτησαν κι' ἐκεῖ ἐλεημοσύνη, ὅπως ἔκαναν παντοῦ, μὰ ἡ γυναῖκα δὲν ἤμπορουσε νά σηκωθῆ καὶ νά τοὺς δώσῃ καὶ τῶν λέει: ἔχω στὸ ἄλλο δωμάτιο ἓνα τσουβάλι ἀλεῦρι καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορῶ νά σηκωθῶ πάρετε ἀπὸ 'κεῖ καμμιὰ ὀκτὼ ἀλεῦρι μοναχοῖ σας.

Ἐμπῆκαν τότε οἱ διακονιάρηδες σ' ἄλλο δωμάτιο πού ἦταν τ' ἀλεῦρι κι' ἐξάπλωνε ὁ ἓνας τὸ τσουβάλι πού ζητιάνευε κι' ὁ ἄλλος τοῦ ἔβαζε ἀλεῦρι ἀπὸ τὸ γεμάτο τσουβάλι λέγοντας του: «Μπίλωθε πητάκωνε μὲ τὴν πητακοῦνα σου».

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια δὲ ἐννοοῦσε ὁ διακονιάρης πῶς ἔπρεπε νά πιέζῃ ὁ ἄλλος μὲ τὰ γρόνθο του τὸ ἀλεῦρι πού βάζουν στὸ τσουβάλι τους γιὰ νά πάρουν περισσότερο, χωρὶς νά φαίνεται ὁ ὄγκος του μεγάλος καὶ νά τοὺς μαλάσῃ ἡ ἄρρωστη, ὅταν θὰ φεύγουν.

24. ΠΕΝΤΕ ΚΑΙ ΕΞΕ ΚΑΙ ΤΡΙΑΝΤΑ

Μιά φορά ἐπερνοῦσε ἓνας βασιληᾶς κυνηγώντας κοντὰ ἀπὸ μιὰ ἐξοχικὴ καλύβα.

Εἰς τὸ πέρασμά του εἶδε ἓνα χωρικό πού βρισκότανε ἔξω ἀ-

πό τή καλύβα καί ἐνῶ ἦταν ἑκατόν εἴκοσι χρόνῳ ἔφαινόταν καμ-
μιὰ ἐξηνταριά.

Τοῦ βασιληᾶ ἐφάνηκε περίεργο, δταν ἀνοίξανε κουβέντα πό-
σου καιροῦ εἶνε, καί τοῦπε τά πραγματικά του χρόνια. Γι' αὐτό τόν
ἐρώτηξε πῶς τά κατάφερε καί διατηρήθηκε τόσο θαλερός καί ἐκεῖ-
νος τοῦ ἀπάντησε: « πέντε καί ἕξι καί τριάντα ».

Ὁ βασιληᾶς ἀπορώντας ἔφυγε κι' ἐπῆγε καί βρῆκε τσί συμ-
βολάτορες του καί τῶν εἶπε νά τοῦ ἐξηγήσουν τή παραπάνω φράση.

Αὐτοί ὅμως δέν ἐμπόρεσαν νά βροῦν τή λύση τῆς ἀπορίας
του αὐτῆς. Καί γιά τοῦτο ὁ βασιληᾶς ἀναγκάστηκε καί ξαναπῆγε
στή καλύβα τοῦ χωρικοῦ, γιά νά τόν ξαναρωτήξῃ τί ἐσήμαιναν τά
λόγια πού τοῦπε στό προηγούμενο ταξίδι πού τόν ἐρωτοῦσε πῶς τά
κατάφερε καί διατηρήθηκε σέ τέτοια θαλερότη α.

Τότε ὁ χωρικός τοῦ ἀπαντᾶ: « τὸ πέντε, πού σοῦπα πολυχρο-
νισμένε μου βασιληᾶ, σημαίνει πῶς ἔπινα σ' οὐλή μου τή ζωῆ κρα-
σί 5 χρόνῳ. Τὸ ἕξι φανερώνει πῶς ἔτρωγα ἕξι μερῳ ψωμί πού εἶνε
καλό γιά τὸ στομάχι, γιὰ τὸ ζεστό καί πολύ φρέσκο βλάπτει τήν
ὕγεια τ' ἀνθρώπου. Καί τὸ τριάντα δείχνει πῶς ἐκοιμούμουνε μέ τή
γυναῖκα μιὰ φορά τὸ μῆνα. Γι' αὐτό βασιληᾶ μου, μέ βλέπεις καί
στέκω τόσο καλά καί φαίνομαι σάν ἐξηντάρης, ἐνῶ βαστῶ στή ρά-
χη μου ἑκατό εἴκοσι χρόνους, ἐπειδὴ δέν ἔκαμα καταχρήσεις στή
ζωή μου ».

Ὁ βασιληᾶς μόλις ἐγύρισε στό παλάτι του ἔβγαλε διαταγή
νά κάνουν οἱ ὑπηκόοι του ὅτι ἔκανε ὁ γέρο χωρικός.

25. Η ΓΡΑ ΠΟΥ ΗΘΕΛΕ ΠΑΝΤΡΕΙΑ

Μιά φορά ἐγύρευε παντρειά μιὰ γρά. Τά παιδιά τῆς γιά νά
τήν ξεφορτωθοῦνε τῆς εἶπαν νά μείνῃ στό δῶμα ἀπάνῳ ὅλη τή
νύχτα καί τὸ πρωῖθά τήν παντρέψουν. Ἐβγήκε λοιπόν στό δῶμα
ἡ γρά ἐνῶ ἦταν χειμῶνας καί χιόνιζε. Ἀπό τὸ πολύ κρύο ἐτουρ-
τούριζε, μά μέ τήν παρηγοριά τῆς παντρειάς εἶχε κουράγιο κι' ἔστε-
κε στό δῶμα κ' ἔλεγε:

« Ἀπόψε μέ τά τούρτουρα, κι' αὔριο μέ τόν ἄγγουρο »
(δηλαδή τόν νέο πού θά πάρῃ).

Κατά τήν αὐγή ὅμως ἐξεπάγιασε ἀπό τὸ κρύο καί δέν ἄντε-
χε πειά.

Ἄρχισε δέ τότε νά φωνάζῃ τρέμουσα: « Ἀπάγγουρο, ἀπάγ-
γουρο, ἀπάγγουρο, » χωρὶς νά ἐπιθυμῇ πιά παντρειά παρὰ νά τήν
κατεβάσουν μόνο ἀπό τὸ δῶμα.

25. ΟΙ ΔΥΟ ΨΕΥΤΕΣ

Μιά φορά ήτανε δυό ψευτες και συνορίζουντανε ποιός θά πῆ τὸ μεγαλύτερο ψέμμα.

Λέει λοιπὸν ὁ ἕνας πὼς εἶδε ἕνα λάχανο 150 ὀκάδες φορτωμένο σὲ μιὰ καμήλα.

Κι' ὁ ἄλλος τ' ἀπαντᾷ: "Ἐγὼ εἶδα ἕνα λαβέτζι καὶ τὸ σιάζανε κι' ἐκεῖα πού τὸ μπροκῶνανε οἱ γ' ἐργάτες δὲν ἄκουε ὁ ἕνας ἐργάτης τοῖ χτύπους τοῦ σφυριοῦ πού ἐχτύπα ὁ ἄλλος.

Λέ' ὄϊ δὰ τοῦ λέει ὁ ἄλλος. Λέ' κι' ἀμὲ πῶθ ἤθελες νὰ ψήσουνε τὸ λάχανο ἀπὸ 'δες;

26. Ο ΒΟΣΚ Σ ΚΑΙ ΤΟ ΤΑΣΙΜΟ ΤΟΥ Σ' ΕΝΑ ΡΗΜΟΚΚΛΗΣΑΚΙ

Μιά φορά ἔβοσκε ἕνας ὄζα κι' ἄμα τ' ἄρμειγε ἐπροσπαθοῦσε νὰ πῆξη μὲ τὸ γάλα τους γιαιοῦρι μὰ δὲν τοῦπησε.

"Ἐπῆγε λοιπὸν σ' ἕνα ρημοκκλησάκι πού ἦταν ἐκεῖ κοντὰ πού ἔβοσκε κι' ἔταξε στὸν ἅγιό του πὼς ἂν τοῦ πῆξη τὸ γιαιοῦρι θὰ τοῦ πᾶη τὸ πρῶτο τσικάλι πού θὰ τοῦ πετύχη.

Μετὰ τὸ τάξιμο ἔπηξε τὸ γάλα τοῦ βοσκοῦ κι' ἔγινε γιαιοῦρι. Ὁ βοσκὸς πέρνει τότε μὲ τὴ ζερβὴ τοῦ χέρα τὸ γιαιοῦρι καὶ τὴν κατσούνα του μὲ τὴ δεξιὰ καὶ πάει στὸ ἐκκλησάκι γιὰ τὸ τάξιμο. "Ἀνοιξε τὸ ρημοκκλησάκι κι' ἐμπῆκε μέσα κι' ἔπειτα ἄρχισε καὶ ἐπετοῦσε μὲ τὴ δεξιὰ του χέρα τὸ γιαιοῦρι στὰ 'κόνισματα, ὡς ὅτου τᾶκαμε δλα σι λι χ ρ ει ν τ ι κατὰ τὴν λαϊκὴ ἐκφραση. "Ἐτοῖ ἐφαντάσθηκε ὁ βοσκὸς πὼς ἔφαγαν ὅλοι οἱ ἅγιοι κι' ἐτοιμάσθηκε νὰ φύγη. Ἐξεκίνησε νὰ φύγη μὰ ὅταν ἔφθασε στὴν πόρτα τοῦ ἐκκλησακιοῦ δὲν ἤμποροῦσε νὰ βγῆ ὄξω, γιὰτὶ ἐκρατοῦσε στοὺς ὠμούς του τὴν κατσούνα, ὅπως κάνουν πολλές φορὲς οἱ βοσκοί, κ' ἐπεράτωσε ἢ πόρτα. Τότες ἐσκέφθηκε ὁ ἀπλοϊκὸς αὐτὸς ἄνθρωπος πὼς δὲν θὰ εἶχε φάη κανέννας ἅγιος καὶ τὸν ἠμπόδιζε νὰ ξεπορτίση Γι' αὐτὸ ἐγύρισε μέσα κ' ἐσώριασε οὔλες τίς εἰκόνες, ἕως ὅτου εἶδε ἕνα μικρὸ 'κονισματάκι πού ἦταν πίσω ἀπὸ μιὰ μεγάλῃ εἰκόνα καὶ δὲν εἶχε γιαιοῦριθῆ.

"Ἀμέσως ἐσκέφθηκε πὼς δὲν τὸν ἄφηνε ὁ ἅγιος πού ἦταν σ' αὐτὸ τὸ 'κονισματάκι νὰ φύγη, γιὰτὶ δὲν τοῦ εἶχε δώσει γιαιοῦρι. Καὶ θυμωμένος γιὰ τὸ ἐμπόδιο αὐτὸ ὁ βοσκὸς ἐπέταξε γιαιοῦρι καὶ στὸ μικρὸ αὐτὸ κόνισμα καὶ τᾶκαμαμε σι λι χ ρ ει ν τ ι λέγοντάς του συγχρόνως τὰ ἑξῆς:

"Ἐ! Μισὸ 'κονισματάκι μὰ μεγάλο διαολάκι! φάε καὶ σύ.

Καί θυμωμένος κατόπιν ἐπήρε τὴν κάτσοῦνα τοῦ βιαστικά χωρὶς νὰ τὴν θέσῃ τοὶ ὤμιους τοῦ καὶ ἠμπόρεσε κ' ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ ρημοκκλησάκι.

28. Η ΓΡΑ ΠΟΥ ΕΚΛΩΘΕ

Μιά φορά ἔκλωθε μιὰ γρηὰ κι' ἐκάθονταν δίπλα τῆς ἑνῆς ξένο κοπέλλι. Ἐκεῖ πού ἔκλωθε ἡ γρηὰ τὴν ἐρώτησε μὲ τὴν πολυώρα τὸ κοπέλλι: Κι' ἴντα θὰ κάμῃς τὰ φάδια θειά; Λέ' ἕνα ράσο τοῦ κοπελλιοῦ μου γιὰ νὰ μὴν κρυώνῃ. Τότε κι' αὐτὸ τσῆ λέει: Κι' ἐμένα ἡ μάννα μου θὰ μοῦ σιάξῃ ἕνα, ὅτι νὰ κουλουκουρίσωμε τὰ ὄζα πού θὰ ἀγοράσῃ ὁ πατέρας μου.

29. ΚΡΑΤΕΙ ΓΕΡΟ, ΚΡΑΤΕΙ...

Μιά φορά ἐπιάσανε μὲ σιργούλια (καλοπιάσματα) ἕνα γέρο τὰ κοπέλλια τοῦ καὶ τὸν ἐκατοφέρανε ν' ἀποφασίσῃ νὰ τῶνε γράψῃ τὴν περιουσία του. Τὸν ἐπήρανε λοιπὸν καὶ τὸν ἐκάνανε νὰ κάμῃ τ' ὁμόλογο. Στὸ δρόμο ὅμως πού πιαίνανε ἀλώνευγε κάποιος κι' ἐφώνιαζε πότε πότε τῶν βουγιῶν του «κράτει γέρο κράτει». Κι' ὡς τ' ἄκουσε ὁ γέρος ἐνόμισε πὼς τῷλεγε γι' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος πού ἀλώνευγε. Ἐτσι ἐπισιμάνεψε (μετέβαλε γνώμη) καὶ γύρισε πίσω στὸ σπῆτι τοῦ χωρὶς νὰ γράψῃ τὴν περιουσία στὰ παιδιά-ν του.

30. Ο ΑΦΕΛΗΣ ΧΩΡΙΚΟΣ

Κάποτε ἕνας ἀφελῆς χωρικός νομίζοντας πὼς μπορεῖ νὰ στείλῃ μὲ τὸν τηλεγράφο ὅ,τι δῆποτε θέλει, ἐπήρε τὰ στιβάνια τοῦ γιοῦ τοῦ πού βρισκόταν στὴν Ἀθήνα, τάδεσε μ' ἕνα σπάγγο καὶ κατόπιν τὰ κρέμασε στὰ σύρματα τοῦ τηλεγράφου πού ἐσουνάντησε, μὲ τὴν ἰδέα πὼς θὰ πᾶνε νὰ βροῦνε τὸν γιόν τοῦ στὴν Ἀθήνα. Τὴν ὥρα ὅμως πού κρεμοῖσε τὰ στιβάνια στὰ σύρματα τὸν εἶδαν μερικοὶ χωριανοὶ τοῦ καὶ τοῦ λένε: εἴντα κάνεις ἐτουδὰ μπαμπαδάκι; Καὶ κεῖνος τῶνε λέει: τὰ στιβάνια τοῦ γιοῦ τοῦ μου μπέμπω μὲ τὸν τηλεγράφο στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ πᾶνε τὸ γρηγορώτερο.

31. Ο ΑΓΑΣ ΚΑΙ Ο ΥΠΗΡΕΤΗΣ ΤΟΥ

Μιά φορά εἶχε πάρει ἕνας ἀγᾶς ἕνα ὑπηρετὴ μὲ τὴν συμφωνία νὰ τὸν ἔχῃ ἕνα χρόνο. Ἀπὸ τὴν πρώτη ὅμως ἡμέρα πού τὸν ἐσυμφώνησε τὸν ἔδειρε ὁ ἀγᾶς, γιατί δὲν τοῦ ἔκαμε καμμιά δουλειά, ὅπως ἐκεῖνος ἤθελε. Ὁ ὑπηρετὴς μὲ στωϊκὴ τότε ἀπάθεια μετὰ τὸ ξυλοφόρτωμά του ἐγύρισε κι' εἶπε στὸν Ἀγᾶ τὴν παροιμιώδη ἔκτοτε φράση: Εἴντα θὰ σοῦ κάμουνε Ἀγᾶ 11 μῆνες καὶ 29 ἡμέρες;

32. ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΥΜΦΗΣ

Κάποιος λυρατζής συνοδεύοντας ένα γάμο σ' ένα χωριό της Κρήτης, ήθελσε να μπη άμέσως στο σπίτι της νύφης χωρίς να πούν τὰ παστικά (πλυμένα) της νύφης, γιατί έβρεχε και βρεχότανε. Έπειδη όμως δέν τοῦ άνοιγαν τήν πόρτα, άν δέν έλεγε ή συνοδεία όλα τὰ παστικά, εἶπε εκείνος για να τοῦ άνοιξουν πιο γρήγορα τὸ έξης αὐτοσχέδιο παστικό: «Άνοιξτε τήν πόρτα σας και σέρνομε τόν κάπρο, ν' άρπάξη τή γουροῦνα σας να τήνε ρίξη κάτω.

33. Ο ΠΑΣΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΚΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ

Ένας χωρικός έστειλε μιá φορά ένα καλάθι σῦκα στὸν πασα τής περιφέρειας του.

Κατá τήν μεταφοράν τους όμως τὰ σῦκα έσπασαν και έχάλασαν. Έκείνος λοιπόν πού τὰ πήγε στὸν πασα θέλοντας να δικαιολογηθῆ γιατί τοῦ πήγε τὰ σῦκα χαλασμένα τοῦ λέει: Πολυχρονισμένη μου πασα! Σοῦ έφερα άπό τὸ χωριό ένα καλάθι σῦκα πού μοῦ δώκανε χαιρετισμό, αλλά σεῖσε σεῖσε ὁ γάϊδαρος τάκαμε σκ... μὰ φάτα δά και δέν πειράζει. Μ' αὐτὰ ήθελε να πῆ άφελως πώς τὰ σῦκα δέν έχουν εμφάνιση καλή μὰ ήμπορεῖ να τὰ φάη. Ὁ πασας όμως ενόμισε πώς τὸν έλεγε με τὸ σεῖσε... γάϊδαρο και ὅτι έπρεπε να φάη (σκ...) άκαρθαοῖες.

34. Η ΦΛΥΑΡΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Κάποτε ήταν μιá γυναῖκα πολὺ φλύαρη πού έμιλοῦσε δλη τήν ὥρα. Ὁ άνδρας της τήν έβαρέθηκε άπό τις πολλές φλυαρῖες, και τῆ πρότεινε να της δώση μιá μουχατζερῖνα (νόμισμα τουρκικό αξίας 100 παραδων ήτοι 50 ἰδικῶν μας λεπτῶν) να κάτση σ' ένα μέρος και να μῆ μιλή. Αὐτῆ έσυμφώνησε κ' έπῆρε τή μουχατζερῖνα κ' έκατσε εκεί σ' ένα γύρω χωρῖς να κουβεδιάζη. Σε λίγο όμως έσμιξε μερικῆς γειτόνισσες άπ' ὄξω άπό τὸ σπίτι της και δέν ήμπορουσε να μῆν μιλήση και γι' αὐτὸ λέει τ' άνδρα της: Πάρε τήν μουχατζερῖνα σου μὰ γῶ έσμιξα εδά παρέα και δέν μπορῶ ά δέ μιλω.

35. ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ Κατωμερητες —οἱ μῆ Σφακιανοῖ δηλαδῆ—πειράζουν τὸ Σφακιανὸς λέγοντας:

Όταν έκαμε ὁ Θεός τὸν κόσμο έκοσκίνισε τὸ χῶμα και τὸ πέταξε σ' ὄλα τὰ χαμηλά μέρη και γενικά στα χωριά πού βρίσκονται

Ξέω από τὰ Σφακιά καί τὰ σ κ ύ β α λ α (τ' ἀποκοσκινίδια) ἄφησε στὰ Σφακιά καί γι' αὐτό δὲν ἔχουν σχεδὸν χῶμα παρὰ εἶνε ὄλο βουνά. Οἱ Σφακιανοὶ δὲ ἀπαντοῦν τότε ὡς ἐξῆς: Ναί μὰ κί' ὅταν ἔδουδε ὁ Θεὸς τὸ νοῦ τσ' ἀνθρώπους μᾶς ἔδωκε τῷ Σφακιανῷ ἓνα τσουβάλι πάρα πάνω.

36. Ο ΑΚΡΙΒΑΝΑΘΡΕΜΕΝΟΣ ΓΑΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΛΩΡΑ ΚΡΟΜΜΥΔΙΑ

Κάποτε ἦσαν δυὸ συντέκνοι καί προκειμένου νὰ φύγη ὁ ἓνας γιὰ ταξίδι, παρέδωκε τὸν γάτη του στὸν ἄλλο καί τοῦ ἔδωσε καί μερικά χρήματα γιὰ νὰ τ' ἀγοράζη ψάρι καί φλεμονάκι, γιατί τὸν εἶχε ἀκριβαναθρεμένο καί δὲν ἔτρωε τίποτ' ἄλλο. Ὁ σύντεκνος πού παράλαβε τὸν γάτη καθυσύχασε τὸν σύντεκνόν του πῶς θὰ φροντίζη γιὰ τὸν γάτη σάν κί' αὐτόν. Ἄμα ἔφυγε ὁ ἀφεντικός τοῦ γάτη ὁ ἄλλος ἐξώδεψε τὰ χρήματα σὲ δικές του δουλειές καί ἔβιδε στὸ γάτη μόνο ξερὸ ψωμί. Ὁ Γάτης δὲν ἔτρωγε γιατί ἦταν καλομαθημένος στὴν καλοφαγία. Γιὰ νὰ τὸν κάμῃ δὲ ὁ σύντεκνος νὰ τρῶῃ τὸν ἐσκέπασε μέσα σ' ἓνα πιθάρι καί πέρασαν τρεῖς ἡμέρες χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃ τροφή. Τσί τρεῖς ἡμέρες ἀπάνω ἔδωκε τοῦ γάτη χλωρὰ κρομμύδια καί τᾶφαγε μὲ μεγάλη λαιμαργία. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγύρισε ὁ ἀφεντικός τοῦ γάτη καί ἀμέσως ἐνδιεφέρθη γι' αὐτόν καί ρώτηξε τὸν σύντεκνόν του πῶς πάει ὁ γάτης. Κ' ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε: Ἐγνοια σου σύντεκνέ μου, μὰ ἕκαμά σου τον ἐγῶ καί τρῶει, δ'ί μόνο τὸ ψωμί παρὰ καί τὰ χλωρὰ κρομμύδια.

Σημ: Λέγεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους πού εἶναι κακόφαγοι ἀπὸ φαγητό τους.

37. Η ΑΓΡΑΜΜΑΤΗ ΓΡΗΑ

Τὴν ὥρα πού ἐδιάβαζε κάποτε ἓνας παπᾶς τὴν εὐαγγελικὴ φράση : καί κλάσας ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον ἔδωσε τοῖς μαθηταῖς... κάποια γρηὰ ἀγράμματη, ἐνόμισε πῶς ἐπρόκειτο περὶ πορ... καί ὡς ἦταν καί πολὺ θρησκοκληπητὴ ἐσταυροκοπήθη καί συγχρόνως εἶπε δυνατὰ, ὥστε νὰ τὴν ἀκούσουν οἱ δίπλα τῆς ἐκκλησιαζόμενοι τὰ ἐξῆς : Προσκυνῶ Χριστέ μου τὸ πορδ.... ι σου.

38. Η ΣΦΑΚΙΑΝΗ ΜΕ ΤΙΣ ΜΥΖΗΘΡΟΠΗΤΤΕΣ... ΤΡΟΥΛΛΙ

Μιά φορὰ ἔψηνε μιά Σφακιανὴ μυζηθρόπηττες καί ἐκάθουσανε κοντά τῆς τὰ κοπέλλια τῆς καί τσί λέγανε νὰ τρῶνε τσί πηττες μιά μιά μόλις ψήνεται· κ' ἐκείνη τῶν ἔλεγε: ἄστε τσι νὰ τσί κάγωμε τρουλλάι. Τὰ κοπέλλα ἀφουρκαστήκανε τσί μάννας τῶνε καί δὲν

ἔτρωγαν τοὶ πῆγτες. Ἐν τῷ μετὰ τὸ ὄμως ἤρθενε στὸ σπίτι μουσαφίρηδες καὶ ἐράγανε ὡς ἦτο φυσικὸ τοὶ πῆγτες. Τότες εἶπε ἡ μάννα στὰ παιδιά τζη τὰ ἐξῆς:

Ἔψησα μιὰ, φάτηνε γιὰ μιὰ. Ἔψησα ἄλλη, φάτηνε γιὰ ν ἄλλη.

39. Η ΚΑΚΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ

Μιὰ φορὰ μιὰ γυναῖκα δὲν ἤξερε νὰ μαγειρεῦη καὶ ἐρωτοῦσε κάθε μέρα τὴ γειτόνισσά τζη πῶς νὰ ψῆση τὸ κάθε φαγητό,

Ἐπῆγε τὴν μιὰ μέρα στὴ γειτόνισσα καὶ τῆς λέει: Γειτόνισσα, πῶς θὰ ψῆσω τὰ κουκιά; Κ' ἐκεῖνη τσῆ ὀρμηνεύει ἔτσι κι' ἔτσι θὰ κάμης γιὰ νὰ τὰ ψῆσης.—Λ' ἐκάτεχά το γειτόνισσα μὰ πάλι ἐρώτηξά σε.—Τὴν ἄλλη μέρα ξαναπάει καὶ τὴν ρωτᾷ: Πῶς θὰ ψῆσω τίς φασόλες; Λ' ἔτσι κι' ἔτσι θὰ κάμης γιὰ νὰ τοὶ ψῆσης.—Λ' ἤξερά το κι' ἐγὼ μὰ πάλι ρώτηξά σε. Κι' ἔτσι ρωτοῦσε τὴ γειτόνισσα κάθε μέρα λέγοντας ὕστερα πῶς ἤξερε νὰ μαγειρέψη. Μιὰ μέρα ἀπὸ τοὶ πολλὰς ἤθελε νὰ ψῆση χοχλιοὺς μὲ τὸ ρύζι καὶ πῆγε καὶ ἐρώτησε πάλι τὴ γειτόνισσα. Μὰ ἡ γειτόνισσα γιὰ νὰ τὴν ἐκδικηθῆ γιατί ἔκανε πῶς ἤξερε τοὶ λέει: Θὰ κοπανίσης καλὰ τοὶ χοχλιοὺς μὲ τοὶ κοῦπες στὸ χαβάνι κι' ὕστερα νὰ τοὶ βάλῃς στὸ τσικάλι κι' ἅμα κοντοψητοῦνε νὰ ρίξῃς σ' αὐτὸ καὶ τὸ ρύζι.

Κι' αὐτὴ εἶπε τὸ συνηθισμένο: ἐκάτεχά το κλπ. καὶ ἐπῆγε στὸ σπῆτι κι' ἔψησε σύμφωνα μὲ τὴν ὀδηγία τοὶ χοχλιοὺς μαζὶ μὲ τοὶ κοῦπες των. Ὡς τόσο ἤρθε ὁ ἄνδρας τῆς καὶ τοῦβαλε νὰ φάῃ αὐτὸ τὸ φαγητό. Κι' αὐτὸς ὡς τὸ ἔδε τὴν ἐξυλοφόρτωσε καλὰ καλὰ γιὰ νὰ μάθῃ νὰ μαγερεῦη στὸ ἐξῆς.

40. Ο ΓΑΜΠΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ

Μιὰ φορὰ ἐλέγανε σ' ἓνα γαμπρὸ τὰ ἐξῆς:

Φίλησε γαμπρὸ τὴ νύφη. Καὶ ἰκεῖνος ἀπαντοῦσε: Μὰ πάλι ἐγὼ; Μ' αὐτὸ ἐννοοῦσε ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἐβαρέθηκε πιά νὰ φιλή τὴ νύφη καὶ ζητοῦσε ἀντικαταστάτη.

41. ΑΛΛΗΓΟΡΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ

Αξ. Γιάσου μ' αὐτὸ ποῦναι μπροστά σου.

Κορ. Καλῶς τονε μ' αὐτὸ ποῦ σοῦ κρέμεται.

Ἄξ. Νὰ δέσω τὸ θυμωμένο μου στὸν ἐπιξυρισμένο σου;

Κορ. Εὐχαρίστως δέσε τον. Ὅρισετε νὰ πᾶμ' ἐπάνω στὸν ἐπαλαιῶνα. Καθῆσετε στὸν σφιχτό, ἀπαλό, νὰ σᾶς σὲ ψῆσω τοῦ κ.

φαητό.

Σημ. αξιωματικός έπεσε κέφθη κάποτε ένα κορίτσι τήν ώρα που κεντούσε στό τελάρο της και τό χαιρέτησε μέ τόν α' σίχον. Έκεινο τ' άπήντησε μέ τόν β' και έννοούσε τό σπαθί του. Αύτός ρωτά έπειτα άν έπιτρέπη νά δέση τό άλογό του στην άποκαλαμιά του θερισμένου χωραφιού της. Έκείνη του έπιτρέπει ευχαρίστως και τόν παρακαλεί νά περάση στό άνώγειο του σπιτιού νά χάτση στόν καναπέ και νά περιμένη νά του ψήση αύγά νά φάη.

42. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΝ ΩΡΑ ΠΟΥ ΓΕΝΝΑ

Μιά φορά έκοιλιπονοούσε μία γυναίκα κι' άπου τσί πόνους πούχε έκλαιγε κι' έφώνιαζε τσ' άλλες γυναίκες : «δξω του σκύλου τά στιβάνια του (του άνδρός της δηλαδή, γιατί ένόμιζε πώς είναι αίτιος τών πόνων της), νά μην τά θωρώ». Καί άμα έγέννησε και τής πέρασαν οί πόνοι έλεγε : «γαίρετέτοτα του κακορίζικου και δέν έχει άλλα».

43. Ο ΠΟΘΟΣ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ ΝΑ ΠΑΝΤΡΕΥΤΗ

Κόρη: "Οφου μάνα μ' δφου! Μάννα:—Σώπα παιδί μου σώπα κι' έγώ θα σε πάω στη χώρα νά σοι πάρω ένα ζευγάρι παπούτσια. Κόρη:—Δέ θέλω 'γώ παπούτσια. "Οφου μάνα μ' δφου! Μάνα—Σώπα παιδί μου σώπα κι' έγώ θα σε πάω στη χώρα νά σοι πάρω φόρεμα. Κ.—Δέ θέλω 'γώ φόρεμα. "Οφου μάνα μ' δφου! Μ.—Σώπα παιδί μου σώπα, κι' έγώ θα σε πάω στη χώρα νά σοι πάρω και καπέλλο. Κ. Δέ θέλω 'γώ καπέλλο. "Οφου μάνα μ' δφου. Μ.—Σώπα παιδί μου σώπα, κι' έγώ θα σε παντρέψω. Κ.—Και πότες μάνα μου πότες; Μ.—Τσί σκόλες. Κ. (Πλήρης χωράς και κτυπώσα δια τών παλαμών τους μηρούς της) λέγει: Χαίρου καύμενε κ... κι' είναι θα δής τσί σκόλες. (Ο διάλογος ούτος είναι λίαν χαρακτηριστικός της έπιθυμίας τών κοριτσιών νά ύπανδρευθοϋν).

44. ΔΙΑΝΟΜΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Μιά φορά άπόθανε κάποιος άνθρωπος χωρίς ν' άφίση κληρονόμους του στενοūs συγγενείς. Παρουσιάσθη λοιπόν ένας κληρονόμος που ήθελε νά κληρονομήση όλη τήν κτηματική και χρηματική περιουσία του άποθανόντος, αλλά δέν έδέχετο νά αναλάβη μαζί στην κληρονομία και τό έλάχιστο χρέος τούτου. Πρός τόν σκοπόν τούτον δέ έγεινε ό κάτωθι διάλογος :

"Αλληλούϊα, άλληλούϊα, ποιός θα πάρη τά στιβάνια νου ; Πετάτε τότες ό αυτόκλητος κληρονόμος και λέει : "Εγώ. "Αλληλούϊα

ἀλληλούϊα, ποιὸς θὰ πάρῃ τὰ χρήματά του ; Ἄπαντὰ δὲ ὁ ἴδιος πάλιν : Λ' ἐγώ. Ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα ποιὸς θὰ πάρῃ τὸ χρέος του ; Κί' ἀποκρίνεται ὁ αὐτός : Πλύνομαι, ξεπλύνομαι, εἶπα ἄγω ποῦνε κι' ἄλλοι.

45. Ο ΧΩΡΙΑΤΗΣ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΕ ΤΑ ΒΟΥΔΙΑ

Μιά φορά ἕνας χωριάτης ἐπήρε τ' ἀλέτρι καὶ τὰ γυνόλουρα κι' ἐξεκίνησε νὰ πάῃ στὸ χωράφι του γιὰ νὰ σπέρνῃ. Μόλις ἔφθασε στὸ χωράφι του ἄρχισε κι' ἔσπερνε κι' ἐτοίμαζε τὰ γυνόλουρα καὶ τ' ἀλέτρι γιὰ νὰ ζεψῇ τὰ βούγια καὶ νὰ ζευγαρίζῃ. Γυρίζει ὁμως δεξιὰ κι' ἀριστερὰ γιὰ νὰ δῇ τὰ βούγια, μὰ δὲν τὰ θωρεῖ καθόλου. Τότες ἐθυμήθηκε πὼς ἐξέχασε τὰ βούγια κι' ἐπήρε οὔλα τ' ἄλλα ἀναγκαῖα, δηλαδὴ τὰ σπορικά, τ' ἀλέτρι, τὰ γυνόλουρα κλπ.

46. Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΤΗΣ ΓΡΑΣ

Μιά φορά ἐρωτοῦσαν μιὰ γρᾶ τὰ ἐξῆς : Εἶντα θέλεις, νὰ φάῃς μέλι γῆ νὰ σὲ παντρέψωμε ; Κ' ἐκείνη ἀπήντησε : Ἕντ' ἔχω ἄντιόδια γιὰ τὸ μέλι;

* *

Μιά γρᾶ εἶχε κάποτε μιὰ κούνια καὶ τρία παιδιά. Ἐσυνήθιζε λοιπὸν νὰ μπαίῃ στὴν κούνια νὰ τὴν κουνᾷ ἕνα ἕνα ἀπ' τὰ παιδιά. Μιὰ μέρα ἐπέρνα ἀπ' ἐκεῖ ἕνας διακονιάρης κ' ἐζήτη ἐλεημοσύνη. Τὸ παιδί ποῦ κουνουσε τὴ γρᾶ τοῦ λέει τότες : ἔλα γέρο νὰ κουνᾷς τὴ γρᾶ νὰ σοῦ δώσω. Ἐπήγε ὁ διακονιάρης κ' ἐκούνιε τὴ γρᾶ μὰ αὐτὴ ἀρχίηξε κ' ἔκλαιγε. Ἐτότες ὁ διακονιάρης τσὴ λέει : Σῶπα γρᾶ γιὰ θὰ σέ... Τσὴ γρᾶς τσὴ κλοφάνηκε κ' ἐφώνιαζε κ' ἔκλαιγε πὼς δυνατά. Ὡς τόσο ἔφερε τὸ παιδί ἐλεημοσύνη στὸ γέρο καὶ αὐτὸς ἔφυγε. Ἡ γρᾶ ὁμως δὲν ἄρνευε παρὰ ἔκλαιγε κ' ἐφώνιαζε : κείνο ποῦπε ὁ γέρος θέλω - κείνο ποῦπε ὁ γέρος θέλω... Ὁ Γυιὸς τῆς τότε τρέχει καὶ φτάνει τὸ γέρο καὶ τὸν ἐρωτᾷ εἶντα ἔταξε τσὴ γρᾶς. Κ' ἐκεῖνος τοῦπε τὴν ἀλήθεια. Ἀμέσως ὁ γυιὸς γυρίζει μπρὸς τὰ πίσω κι' ἀπὸ τὴ μάνητά του κόβγει τὸ σκοινὶ τσὴ κούνιας καὶ πέφτει ἡ γρᾶ καὶ σκοτώνεται.

47. ΟΙ ΠΡΟΞΕΝΗΤΑΔΕΣ

Κάποτε ἔστειλε ἕνας δύο προξενητάδες νὰ ζητήσουνε γι' αὐτὸν μιὰ κοπελλιά. Πρὶν νὰ φύγουνε τὸν ἐπαράγγειλε νὰ λένε ὁ ἕνας πειὸ πολλά, κι' ὁ ἄλλος πολλά, μετὰ θαυμασμοῦ, ὅταν θὰ

τους ρωτᾷ ὁ πεθερός τί ἔχει σέ κάλη, σφαχτά, ἀμπελοχώραφα καί ἄλλα πλούτη σὺτὸς πού τοῦ πᾶνε γαμπρό.

Ἄμα πήγανε λοιπὸν οἱ προξενητάδες στὸ σπίτι τῆς κοπελλιάς τοὺς ρωτᾷ ὁ πατέρας τῆς : «ἔχει ὁ γαμπρός 100 ὀζᾶ ; ὁ ἕνας λέει τότε : «πειὸ πολλά ! » κι' ἄλλος : «πολλά ! ». Τοῖ ξαναρωτᾷ ὁ πεθερός : ἔχει 150 ἐλαιόδενδρα ; Ὁ ἕνας ἀπαντᾷ : πειὸ πολλά ! κι' ἄλλος λέει : Πολλά ! Ἔπειτα τῶγε λέει πάλι ὁ πεθερός : Καί καλὸς νέος εἶναι ; ὁ ἕνας ἀπαντᾷ : «Δὲν ἔχει ψεγάδι παρά μόνο πῶς ἀλοιθωρίζει λιγάκι». Κι' ὁ ἄλλος συμπληρώνοντας καί νομιζοντας πῶς ἐξυμνοῦσε τὸν γαμπρὸ λέει : «θεόστραβος εἶναι ἀπὸ τὸ ἕνα μάτι». Ὡς τ' ἄκουσε τότες ὁ πεθερός τῶν εἶπε : Ἄμέτε στὸ καλὸ μὰ δὲν μοῦ κάνει στραβὸς γαμπρός. Κι' ἔτσι δὲν ἔγινε τὸ συνοικέσιο ἐξ αἰτίας τῶν προξενητῶν πού δὲν κατάλαβαν τί τῶν ἐπαράγγεινε ὁ γαμπρός, ὄντεν ἐφεύγανε γι' αὐτό.

48. ΣΑΝ ΘΕΛΗ ΜΠΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΧΩΡΑ

Μιά φορά ἕνας χωρικός ἐπήγαινε στὴ χώρα. Στὴ στράτα ὄλο μονολογοῦσε κι' ἔλεγε : «Θέλω μπαίνω θέλω δὲν μπαίνω». Καί σάν νᾶχε βάλει στοίχημα μὲ τὸν ἑαυτόν του, ὡς ἔφταξε ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα στέκεται μιά στιγμή κι' ἔπειτα λέει : «Λέ' δὲν μπαίνω». Ἄμέσως δὲ γυρίζει μπρὸς τὰ πίσω στὸ χωριὸ του εὐχαριστημένος γιατί τοῦ πέρασε καί δὲν ἐμπήκε στὴ χώρα.

49. ΕΠΑΡΑΒΓΗΚΕ ΣΤΟ ΓΛΑΚΙΟ ΜΕ ΤΟ ΓΑΪΔΑΡΟ ΤΟΥ

Μιά φορά ἐλάλιε ἕνας τὸ γαῖδαρό του κ' ἐπήγαινε πρὸς τὸ σπίτι του. Στὴ στράτα ὄμως τοῦρθε στὸ νοῦ νὰ παραβγῆ μὲ τὸ γαῖδαρο στὸ γλάκιο. Βάνει λοιπὸν στοίχημα μὲ τὸν γαῖδαρό του καί τοῦ λέει : «Ὅποιος πρωτοπάει ἀπὸ τοῖ δυὸ μας στὸ σπίτι θά τοῦ βάλῃ ἢ γυναῖκα μιά ρακὴ. Χτυπᾷ τοῦ γαῖδαρου κι' ἄρχισε κι' ἔτρεχε, συγχρόνως δὲ κι' αὐτὸς ἀρχίνηξε νὰ τζιριτᾷ καί πάει στὸ σπίτι του πρῶτος. Μόλις ἔφταξε ρωτᾷ τὴ γυναῖκά του : «Γυναῖκα ἦρθ' ὁ γαῖδαρος ; ». Λέ' ὄϊ τοῦ ἀπαντᾷ ἐκείνη. «Λέ' βάλε μου μιά ρακὴ γιατί πρωτόρθα».

50. Ο ΣΥΝΤΕΚΝΟΣ ΚΙ' Η ΣΥΝΤΕΚΝΙΣΣΑ

Ἕνας Σφακιανὸς μεταπράτης ἐπῆγε κάποτε νὰ ἐπισκεφθῆ μιά συντέκνισσά του σὲ κάποιον χωριὸ τῆς Μεσσαρᾶς, ἀφοῦ ἐγύρισε διάφορα μέρη καί ἐπούλησε μερικέςπραμματιές. Ὁ Σύντεκνὸς του ἔτυχε νὰ λείπη καί τὸν ἐπεριποιήθηκε ἢ συντέκνισσα ἀρκετά

καλά. Στη φιλοξενία όμως αυτή ο Σφακιανός μεταπράττης ηῦρε την εὐκαιρία καὶ ἔκαμε ὄλως ἀπότομα ἐπίθεσι κατὰ τῆς συντέκνισσάς του. Ἡ συντέκνισσά του όμως ἀρνήθηκε νά τὸν εὐχαριστήσῃ καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς καὶ τὸν ἐκτύπησε καὶ τοῦ μᾶτωσε τὰ μοῦτρα. Αὐτὸς τότε ἀναγκάστηκε νά φύγῃ μὲ σπασμένα μοῦτρα καὶ ἄσχημα.

Στὸ δρόμο ποῦ πήγαινε, ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ, τότε συναντᾶ ὁ σύντεκνός του καὶ τοῦ λέει εἶντα 'ναι σύντεκνε τὰ χάλια σου; Πῶς ἐβάρηκες; Λέ' ἐτσούρισέ με ἡ φοράδα καὶ μ' ἔκαμε ἐτσά. Ὁ Σύντεκνος ἐπέμεινε τότες νά γυρίσῃ ὁ μεταπράττης στὸ χωριὸ νά τὸνε περιποιηθῇ καὶ νά τὸνε φιλοξενήσῃ. Αὐτὸς δὲν ἤθελε νά γυρίσῃ μὰ στὸ τέλος ἀναγκάστηκε ἀπὸ τὸν σύντεκνόν του καὶ γύρισε. Ἀμα γύρισαν μαζί ἐκάτσανε καὶ ἔφαγαν καὶ στὴ φιλοξενία πάνω ἦρθ' ἡ κουβέντα γιὰ τὸ πέσιμο τοῦ σύντεκνου ἀπὸ τῆ φοράδα. Ἡ συντέκνισσα ποῦ ἦταν ἀρκετὰ ἐξυπνη εἶπε τότε στὸ σύντεκνο τὰ ἐξῆς: Ποτέ σου σύντεκνε νά μὴ τολμᾶς νά καβαλικεύγῃς τὴ φοράδα ξαφνικά παρὰ νά τὴν τιμαρεύγῃς καὶ νά τὴν παπαρίζῃς πρῶτα καὶ ὕστερα νά τὴν καβαλικεύγῃς. Ὁ Σφακιανὸς ἐκατάλαβε τὴν ἀλληγορικὴ αὐτὴ κουβέντα τῆς συντέκνισσάς του καὶ ἔτσι τὴν ἐξεμεταλεύθη τσ' ἄλλες φορὲς ποῦ πήγε γιὰ νά τὴν ἐπισκεφθῇ.

51. ΕΣΥ ΑΠΟΘΑΝΕΣ ;

Μιά φορά ἕνας ἔμαθε πῶς ἀπόθανε κάποιος χωριανὸς του. Ἐπειδὴ ἦταν δυὸ ἀδερφοὶ στὸ σπίτι ποῦ πέθανε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἤξερε ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀπόθανε.

Ἄφοῦ ἐθάψανε τὸν ἄνθρωπο ἐσυνάντησε τὸν ἕνα ἀδερφὸ ὁ μπουνταλᾶς χωριάτης καὶ τοῦ εἶπε :

«Καλημέρα μπρέ ! Ἐσύ 'σαι ποῦ ἀπόθανες γῆ ὁ ἀδερφός σου ;

52. ΑΝΟΗΣΙΑ ΧΩΡΙΚΟΥ

Μιά φορά ἕνας χωρικός ἐπῆρε μιὰ κεφαλὴ κι' ἐπῆγε νά τὴν πλύνῃ σ' ἕνα ποταμό. Ἐκεῖα ποῦ τὴν ἐπλυνε ὅμως τοῦ τὴν ἐπῆρε ὁ ποταμός. Ἄρπαξε λοιπὸν κι' αὐτὸς ἕνα μᾶτσο χόρτια κι' ὕστερα ἄρχισε καὶ φώνιαζε, τὴν ὥρα ποῦ ὁ ποταμὸς ἔσερνε τὴν κεφαλὴ : «Νά, κεφαλὴ μου χορταράκια, νά, νά κεφαλὴ μου, νά !.. ».

Μ' αὐτὰ τὰ λόγια ἐφαντάζετο πῶς ἡ κεφαλὴ μὲ τὸ τίναγμα τῶν χόρτων θὰ ἐγύριζε πίσω. Ἀλλὰ ἡ κεφαλὴ δὲν ἐγύρισε καὶ τὸ ρέμα τὴν ἐπῆρε κι' ἐχάθηκε.

53. ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΝΕΟΥ ΠΡΟΣ ΝΕΑΝ

Μιά φορά ένας νέος έπειραζε μιὰ κοπελλιὰ καί τήν έρώτα ποῦ θά πάη τὰ βούγια κι' αὐτὴ έκανε πῶς έθύμωνε καί πῶς δέν τοῦ διδερ σημασία γιά νά μὴν καταλάβουε τίποτα οἱ γι' ἄλλοι χωριανοί τζη. Ἄλλ' αὐτὴ μὲ τρόπο τοῦπε ποῦ θά πάη νά τήν συναντήση. Ἔτσι έγινε ἀναμεταξύ τους ὁ έξῆς διάλογος :

Νιός : «Οὐ μωή, Μαῖτα ! Ποῦ πάεις τὰ βούγια ; ».

Νιά : « Ἄμε στὸ διάολο μὰ δὲ σοῦ λέω ».

Καί διὰ νά δηλώση τὸν τόπο ποῦ θά πάη τὰ βούγια χωρὶς νά τήνε καταλάβουε φώνιαζε !

« Ἰο, Ἰο, Ἰο τσι κουδουνοβολάκκουε, Ἰο ».

54. ΟΙ ΠΡΟΞΕΝΗΤΑΔΕΣ

Μιά φορά έπήγανε προξενητάδες νά ζητήξουε μιὰ κοπελλιὰ ἀπὸ κάποιο χωριό. Μόλις έμπήκανε στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ κι' εἶδανε τήν κοπελλιὰ λένε στὸν πατέρα τζη, έπειδὴ δὲ τῶν ἄρρεσε: « Λὲ' μικρὴ ἔναι ἀκόμη ἡ κοπελλιὰ καί ἀναβάλωμε τὸ συνοικέσιο. Πετιέται ὅμως ἡ μάννα τζη καί κάνει: Λὲ' μιτσὸ ν- τὸ μάτι σας μὰ ὀψὲς τση κάμανε τὴ δουλειὰ ὁ Ἄγᾶς κι' ὁ Καντῆς, κι' ἄλλοι τρεῖς καί δέν έκαμεν ὁ κ... τση μουδὲ «πλοῦ». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια ἤθελε νά δηλώση ἡ μάννα πῶς τὸ κορίτσι τζη εἶναι ὠριμο πρὸς γάμον, ἀλλὰ δέν έσκέφθη πῶς ἦταν αἰτία τῆς ματαιώσεως τοῦ συνοικεσίου διὰ λόγους ἠθικῆς.

55. ΤΟ ΚΟΥΖΟΥΛΑΝΤΡΟΓΥΝΟ

Μιά φορά έζύμωνε μιὰ γυναίκα. Τὴν ὥρα αὐτὴ δὲ ἀπάνω έφταξε ὁ ἄντρας τση κι' έβάστα μερικὸς ζωντανὸς καβρούς. Αὐτὴ τότε τσι ἔπλασε ἔτσι ζωντανὸς μὲ τὸ ψωμί καί τσι φούρνησε μαζί μ' αὐτὸ στὸ φούρνο, ἅμα τότε πύρωσε καί ἀνέβηκε τὸ ψωμί. Σὲ λιγάκι ὥρα ἀφοῦ έφούρνησε έπρόβαλε κ' έξεσκέπασε τὸν πόρο τοῦ φούρνου ἡ γυναίκα γιά νῆ δῆ ἀνέ ροδίτζη τὸ ψωμί. Θωρεῖ ὅμως τσι καβρούς κι' έπορπατοῦσαν ἀπάνω στὰ ψωμιά, γιὰτὶ μόλις ἄκουσαν τὴ ζέστα, έτρυπήσανε τὰ ψωμιά κι' έπορίξανε ὄξω ἀπ' αὐτὰ. Ἄμέσως φωνιάζει τ' ἄντρούς τση : Μπρέ ! έπήρανε μου οἱ διαότσοι τὸ ψωμί, (φανταζομένη πῶς οἱ καβροὶ ποῦ περπατοῦσαν στὸ φούρνο ἦσαν διαόλοι). Τρέχει λοιπὸν κι' αὐτὸς καί παίτζει μιὰ κουμπουριά στὸ φούρνο γιά νά σκοτώση τσι διαόλους καί χαλαρὸ τὸ φούρνο του.

Μιά φορά ἕνας ἀρραβωνιαστικός ἐπήγε ἕνα ρολοῖ στήν πθε-
 θερά του γιά νά τὸ δώση τῷ ἀρραβωνιαστικῆς. Αὐτὴ ὡς τῷπιασε
 στά χέρια τῆς καὶ τᾶκουσε κι' ἐχτύπα ἀρχίνηξε κι' ἐφώνιαξε: Κα-
 τινιῶ! Μαῖο! Κατερινιῶ! Βασιλικῶ! Ποῦ εἶστε; Ἐλάστε νά δῆτε κι'
 ἔφερε μου ὁ γαμπρός μου ἕνα ἀσημικὸ καὶ κάνει τίκ, τίκ, τίκ, τίκ,
 τίκ, τίκ, τίκ, τίκ.

57. ΑΝΘΗΣΙΑ ΧΩΡΙΚΩΝ

Σ' ἕνα χωριὸ ἐπήγανε μιὰ φορά τρεῖς νομάτοι σὲ μιὰ ἐξοχικὴ
 ἐκκλησία καὶ βρῆκανε ἕνα κατσόχοιρο ἐκεῖ μέσα. Ἡ ἐκκλησία ἦτο
 τοῦ Ἁγ Νικολάου κι' αὐτοὶ βλέποντας τὸν κατσόχοιρο ἐνομίσανε
 πῶς ἦταν ὁ Ἁγ Νικόλας καὶ ἄναψαν κεριὰ καὶ τὰ τοῖτῶσαν ἀπά-
 νῶ του. Ὁ κατσόχοιρος ὅμως ἐβγήκε σὲ λίγη ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκ-
 κλησία κι' ἐπήγε δίπλα ἀπὸ μιὰ θεμονιά σταροκρίθια γιά νά κρυφτῆ.
 Τότε ὅμως ἀρπάξανε τὰ δεμάθια ἀπὸ τ' ἀναμένα κεριὰ ποῦχε στή
 ράχη του κι' οἱ χωρικοὶ βλέποντας τὴν καταστροφή ἐφώνιαξαν:

«Ἁγ Νικόλα κάψε, μὰ ἄφης κιόλα».

Β' ΓΗΘΕΙΕΣ---ΔΕΣΙΕΣ

Ἡ συλλογὴ αὕτη περιέχει 50 περίπου γηθειές καὶ δεσιές τὶς ὁποῖες συνεκέντρωσα ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες Κυδωνίας καὶ Σφακίων. Οἱ λέξεις γηθειά—γήτευμα ἢ γήτευμα, γητεύω ἢ γητεύωμαι καὶ γητεύομαι ἢ γητεύομαι, προήλθον ἀπὸ τὶς ἰσοδύναμους τοὺς γοητεία—γοήτευμα—γοητεύω καὶ γοητεύομαι.

Ἡ γηθειά ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐπωδήν (Ἰωνιστί) ἢ ἐπαισιδὴν (ποιητικῶς) τῶν Ἀοχαιῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἡ μαγικὴ ὥδη ποὺ ἐψάλλετο ἢ ἀπηγγέλλετο γιὰ ἀνακούφιση ἢ θεραπεία διαφόρων νόσων καὶ παθῶν, ἦτο κάποιος ἐξορκισμὸς—κάποιο γοήτευμα—γήτευμα—μάγευμα.

Ἡ λέξις δεσιά ἐκ τοῦ δέω (δένω) προερχομένη, σημαίνει ὅτι καὶ ἡ γηθειά. Ἐχει ὅμως τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ εἰδικό, γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ γητεύω, τὴν λέξιν δένω, μαζὶ μὲ τὶς διαφορὰς ἄλλας ποὺ λέγει:

Ἐπωδές, δηλαδὴ γηθειές καὶ δεσιές, καθὼς καὶ ξόρκια καὶ μάγια ἦσαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, καὶ ἴσως ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου ποὺ χρησιμοποίησε τέτοια μέσα γιὰ νὰ διώξῃ τὶς ἀσθένειες καὶ τὰ διάφορα κακὰ καὶ τὰ φυσικὰ ἀκόμη φαινόμενα, ποὺ ἀπειλοῦσαν αὐτὸν καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ του. Σ' ὅλες τὶς ἐποχὰς καὶ σ' ὅλους τοὺς λαοὺς εὐρίσκονται γηθειές.

Περιοριζόμενος εἰς τὰ τοῦ ἔθνους μας, ἀναφέρω μὲ συντομία πῶς τέτοια χρῆσι παρατηροῦμε ἀπὸ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους, ὡς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσ. Τ. στιχ. 457), ἣτις συνεχίζεται τοὺς κλασσικοὺς, ὡς μαρτυροῦν ὁ Σοφοκλῆς (Αἴσος στιχ. 581—582), ὁ Ἀλφύλος (Εὐμενίδες στιχ. 652) κ.λ.π. ἀρχαῖοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς μας, καὶ στοὺς Ῥωμαῖκοὺς καὶ στοὺς Βυζαντινοὺς τοιοῦτους.

Ἡ χρῆσις τῶν ἐπωδῶν εἶναι εἰδωλολατρικὸ ἔθιμο τὸ ὁποῖο δὲν ἠμπόρεσε δυστυχῶς νὰ ἐκκριζῶσιν μέχρι σήμερον ἀπὸ τὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, οὔτε καὶ ἡ ὑπέροχη διδασκαλία τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἐταὶ διειρηθήσαν οἱ γηθειές ὡς τοὺς χρόνους μας. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπέδρασε εἰς τὶς γηθειές αὐτὰς κάπως, ἀλλ' ὄχι καὶ τόσο σημαντικά. Ἀξιοσημείωτον εἶναι μόνον, ὅτι ἀρχίζουν, τώρα, ὅλες σχεδὸν μὲ ἐπικλήσεις πρὸς τὸν Θεόν, τὸν Χριστὸν, τὴν Παναγίαν ἢ τὴν Ἁγίαν Τριάδα, καὶ τοὺς διαφόρους ἁγίους, καὶ πῶς συνο-

δεύονται οί άπαγγελίες των μέ σταυρούς που κάνει ο γητεύων διάφοροτρόπως.

Ἡ βαθειά πίστις τοῦ λαοῦ στίς έπωδές—γηθειές, ήνάγκασε τήν χριστιανική έκκλησία τής Ἀνατολής καί τής Δύσεως, νά υίοθετήσῃ τρόπον τινά, τό είδωλολατρικό αὐτό έθιμο μέ κάποιες τροποποιήσεις.

Ἡ έκκλησία μας συνέταξε άντί τῶν (έπωδῶν) γηθειῶν καί δεσιῶν διάφορες εὐχές (γιά τήν βασκανία—λάβωμα, τήν διάσωσιν ζῶων, τήν διαφύλαξιν κήπων, τήν άποφυγήν κακοκαιριῶν κλπ.) τίς όποιες διαβάζουν οί ιερεῖς καί έπίσκοποι στούς άμρώστους ανθρώπους, καί στά ζῦα καί στά φύτά.

Ἐπιπροσθέτως έπικαλεῖται τήν θεϊάν βοήθειάν ή έκκλησία μας πρός άποφυγήν άσθενείας ή άλλου κακοῦ, καί φοβερῶν καί καταστρεπτικῶν φυσικῶν φαινομένων, μέ διάφορα φυλαχτά—χαίμαλιά, ύψώματα κλπ.

Οί γηθειές καί δεσιές λέγονται συνήθως τρεῖς φορές, ένφ' ό γητεύων ή δένων κάμνει στόν γητευόμενον σχήματα σταυροῦ, μέ τό χέρι του, είτε μέ ζύλα, πέτρες κλπ. γιά τά όποια θά γίνῃ λόγος εἰς τά περί έκάστης γηθειᾶς καί δεσιᾶς.

Γιά τήν άποφυγήν ένός κακοῦ μποροῦν νά ύπάρχουν καί περισσότερες τής μιᾶς γηθειᾶς ή δεσιᾶς. Κατά τίς δεσιές δένονται κόμβοι άπό τόν δένοντα.

Γιά νά συμποιοῦν (συμποιω—σύν—ποιῶ) δέ ήτοι τά πετυχαίνουν οί γηθειές καί δεσιές, πρέπει νά τίς μαθαίνουν οί άνδρες άπό τίς γυναῖκες (κατά προτίμησιν όνομαζόμενες Μαρίες) καί οί γυναῖκες άπό τούς άνδρες.

Γηθειές καί δεσιές τής Κρήτης έχουν δημοσιευθῆ εἰς βιβλία καί περιοδικά καί έφημερίδες, έξ ὧν σημειῶ.

Τήν λαογραφίαν τοῦ Ν. Γιολίτου. Τόν Κρητικόν Ἀστέρα (Χανίων).

Γηθειές καί δεσιές Σελίνου Ι. Μαθιουδάκη.

Τό περιοδικόν έν Νεαπόλει «Δρῆρος» έτος Α' άριθ. φύλ. 8, ύπό Μ. Πιτυκάκη.

Τήν έν Πειραιεῖ έκδιδ. έφημ. «Κρητικός Κόσμος» έτους 1938. Καί τήν έν Ἀθήναις έκδ. έφημ. «Ἔθνος» τής 17 Φεβρουαρίου 1938, ύπό Σταμ. Σταματίου.

Οί γηθειές καί δεσιές τής συλλογῆς μου έδημοσιεύθησαν καί έκ τῶν σιηλῶν τοῦ «Βήματος τοῦ Λαοῦ» Χανίων.

1. ΓΙΑ ΤΟ ΛΑΡΙ ΤΟΥ ΜΑΤΙΟΥ

Ἐκεῖνος ποῦ γητεύει κάνει τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ καὶ ἔπειτα λέγει : «Στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆ Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ. Τρεῖς ἀδερφοὶ καλοὶ ἀδερφοὶ ἐπήρανε τὰ μαναροσκέπαρνά τῶνε τριμένα ἀκονισμένα στὸ θεὸ παραδομένα, κι' ἐπήγανε πάνω στὰ ὄρη στὰ βουνὰ νὰ κόψουνε ἀνώφιλο κατώφιλο τῆ Παναγίας διάσκελο καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν πόρτα.

Στὴν πρώτη μαναρὲ πετᾶται φλετζακουδάκι καὶ βαρέχνει 'νοὺς στ' ἀμμάτι καὶ μουγκίστηκε καὶ βρακίστηκε καὶ στὸ θεὸ παρακαλέστηκε. Κι' ὁ Χριστὸς ἐπέρασε στὴ σέλλα καβαλλάρης κ' ἐρώτηξε ποιὸς ἦτανε ποῦ μουγκίστηκε καὶ βρακίστηκε καὶ στὸν Θεὸν ἐπαρακαλέστηκε. Παιδιὰ ὄρφανὸ ἐδείρανε—γ—ἢ χήραν ἀποδιώξανε—γ—ἢ ζεστὸ ψωμὶ ἐξεφουρνήσανε καὶ δὲν ἐδώκανε ; "Ὅχι ἀφέντη μου Χριστέ τὰ κρυφὰ κατέεις καὶ τὰ φανερά δὲν κατέεις. Μουδὲ ὄρφανὸν ἐδείρανε, μουδὲ χήρα διώξανε, μουδὲ ζεστὸ ψωμὶ ἐξεφουρνήσανε καὶ νὰ μὴ δώσουνε.

Μόνο τρεῖς ἀδερφοὶ, καλοὶ ἀδερφοὶ, ἐπήρανε τὰ μαναροσκέπαρνά τῶνε τριμένα ἀκονισμένα, στὸ Θεὸ παραδομένα κι' ἐπήγανε πάνω στὰ ὄρη στὰ βουνὰ νὰ κόψουνε ἀνώφιλο κατώφιλο τῆ Παναγίας δάσκελο καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν πόρτα.

Στὴν πρώτη μαναρὲ πετᾶται φλετζακουδάκι καὶ βαρίχνει νοὺς στ' ἀμμάτι. Καὶ δὲν εὐρέθηκε μιὰ Μαρία βαφτισμένη, μυρωμένη, τρεῖς Μεγάλες Πέφτες κοινωνισμένη, νὰ πιάση ἀσῆμι—γ—ἢ χρυσάφι—γ—ἢ τσ' ἐληᾶς τὸ φυλλαράκι νὰ βγάλη τὴ μίγκρα, τὴ τσίγκρα, τὸ λάρι, τὴ ρίξουσα κι' ὅτι κακὸ 'ναὶ στ' ἀμμάτι ; ».

Σημ. συνήθως λέγεται πρῶτ' ἐν ᾧ θὰ εἶναι κι' ὁ ἀσθ. νῆς καὶ ὁ γητεύων ἀνήπλουτοι κι' ἀκατοῦρητοι, πρέπει δὲ νὰ γίνετ' αὐτὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ στὸ μάτι τὸ πονεμένο μὲ τὸ ἀντιζείμενο ποῦ γητεύει τις π. χ. μὲ ληόφυλλο, ὅλον τὸν χρόνον ποῦ θὰ λέγεται ἡ γηθειὰ αὐτῆ.

2. ΓΙΑ ΤΟ ΛΑΒΩΜΑ

«Στ' ὄνομά σου Θέ' μου κι' ἀφέντη μου Χριστέ μου, κι' Ἁγία μου Τριάδα, κι' Ἁγίε Παντελεήμονα πρῶτε γιατρὲ τοῦ κόσμου, ὅπου γιατρεύεις τσί πληγές καὶ διασκορπᾶς τσί πόνους. Τσί εικοστέσσερεις τοῦ Δεκεμβριοῦ ἀργὰ Χριστὸς γεννᾶται ἀπὸ κίνησεν ὁ θαλμός, ὁ καῦμός, ὁ καταποδισμός, τῆ κακῆς μάννας ὁ γυιός. Στὴ στράτα ποῦ πήγαινε τοῦ ἀπάντηξῆ ὁ Μιχαὴλ Ἀρχάγγελος. Ποῦ πάεις θαλμέ, ποῦ πάεις καταποδισμέ, τῆ κακῆς μάννας ὕγιέ; Δὲν τὸλπίζα Μιχαὴλ Ἀρχάγγελε πὼς ἤθελες μὲ ρωτήξῆς. "Ὀντες καὶ μὲ ρώτηξες θὰ σοῦ πῶ: ἐφτὰ λειβάδια πέρασα κι' ὄλα τὰ χόρτα ξέρα-

να. Πάω πάνω στά ὄρη στά βουνά, βουνά νά χαλάσω, δέντρα νά ξεπατώσω, σφακτά νά ξεσκλαβερώσω, βούγια νά ξεξευλώσω, τση μάννας τὸ μοναχογιου νά λαβώσω. Γάυρε θαλμὲ, γάυρε καύμὲ, γάυρε καταμποτισμὲ, τση κακῆς μάννας ὑγιὲ νά πάης κάτω στο γιαλὸ κάτω στο περιγιαλί. νά βρῆς ἀρκοῦδα καὶ κατσόχοιρο ν' ἀρμέξης νά κάμης τυρὶ κι' ἀποτύρι καὶ μεγάλο ἀθοτύρι· κι' ὄσοι τῶ-δανε θαμάξανε κι' ὄσοι ἐφάγανε ποθάναν.

Ἄπο τοῦ Δάμη ἔρχομαι, ἀπο τοῦ Δάμη κατεβαίνω, τοῦ Δάμη τᾶρματα βαστώ κι' ὄπου κι' ἄν ἔγγιξω γιαινω δέξου τῆς γῆς τὸν πόνο, καὶ ὑγεία εἰς τὸν ἄρρωστο. Τούτῃ ἡ-γι-ώρα καὶ κείνη μιὰ λογαῖται».

Σημ. Ἰδὲ παραλ. Ἔθνος ἐφημερὶς Ἀθηνῶν τῆς 17 Φιγίου 1937, εἰς τὸ ἄρθρον Γηθειὲς καὶ ξόρκια ἀπάνω στά βουνά τοῦ κ. Σταμ. Σταματίου.

Γιὰ τὸ λάβωμα—διαρμὸ—θαλμὸ—φθιαρμὸ—εασκανία—μάθιασμα βλέπε γενικά τινα εἰς τὸ ἄρθρον μου, ἀσθένεια ἀλγοπροβάτων, ἀρ. 17 τὸ μάτιασμα ἢ λάβωμα, ἐν τῇ ἐφημερίδι Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» τῆς 27 Ν)βρίου 1937.

* * *

β) «Στ' ὄνομά σου Θέ' μου καὶ Παναγίσα μου κι' ἀφέντη μου Χριστέ μου κι' Ἄγιε Παντελεήμονα πρῶτε γιατρὲ τοῦ κόσμου, ἀποῦ γιατρεύεις τοὶ πληγῆς καὶ διασκορπιᾶς τοὶ πόνους, βοήθησε καὶ γιατρεψε τὸ δουλό σου (δεῖνα). Ἄπο τοὶ τέσσερις τοῦ Ὀκτωβριοῦ ὡς τοὶ δεκατέσσερις τοῦ Νοεμβριοῦ ἐκίνησε ὁ θαλμὸς, ὁ ψαλμὸς, ὁ καταποντισμὸς, τση κακῆς ὥρας τὸ γέννημα νά πάη ἀπάνω στά ὄρη στά βουνά νά βρῆ βούγια νά ξεξευλώση, ὄζα νά ξελερώση, δέντρα νά ξεριζώση καὶ τση καλῆς μάννας τὸ παιδί νά πᾶ νά θανατώση. Ὁ Χριστὸς τ' ἀπάντηξε τότε ρωτᾶ, ποῦ πάεις ψαλμὲ, ποῦ πάεις καταποντισμὲ, ποῦ πάεις κακῆς ὥρας γέννημα;—Πάω πάνω στά ὄρη στά βουνά νά βρῶ βούγια νά ξεξευλώσω, ὄζα νά ξελερώσω, δέντρα νά ξεριζώσω καὶ τση καλῆς μάννας τὸ παιδί νά πᾶ νά θανατώσω.

Γάυρε θαλμὲ, γάυρε ψαλμὲ, γάυρε καταποντισμὲ, γάυρε κακῆς ὥρας γέννημα, νά πάης κάτω στο γιαλὸ, κάτω στο περιγιαλί νά βρῆς ζουρίδα κι' ἄρκαλο νά φᾶς νά θαλαμώσης καὶ τση καλῆς μάννας τὸ παιδί ν' ἀφήσης νά γλυτώση (ἢ νά βρῆς ζουρίδα καὶ κατσόχοιρο ν' ἀρμέξης νά κάμης τυρὶ κι' ἀθότυρο καὶ τση καλῆς μάννας τὸ παιδί ν' ἀφήσης νά γλυτώση.»

Σημ Ἡ γηθειὰ αὐτὴ λέγεται ὁποιαδήποτε ὥρα. Ὁ γητεύων κρατεῖ ἓνα κομμάτι πανὶ ἀπο κείνα ποῦ χρησιμοποιεῖ ὁ ἄρρωστος (ὡς λ. χ. μιὰ πετσέτα ἢ μανδηλι τῆς κεφαλῆς εἰς ὁ δένει ἓνα κόμβο κοντὰ στήν μιὰ ἄκρη του. Ἐπειτα ἀκουμβᾶ ἐπὶ τοῦ κόμβου ποῦ ἔδεοε

τόν ἄγκωνα τῆς χειρός του καί ἐκτείνει τὸ μέχρι τῶν δακτύλων τμήμα τῆς χειρός του, ἐπάνω στό πανί, καί ἀπό τὴν ἀπόστασιν ποῦ φθάνει καί πέρα μετρᾷ ἀκόμη μιὰ παλάμη (4 δάκτυλα)· εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ κρατᾷ τὸ πανί μετὴν ἄλλη χέρα καί λέγει τῇ γηθειᾷ ἐνῶ κάμνη τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Ὅταν τελειώσῃ ἡ γηθειᾷ μετρᾷ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὡς καί προηγουμένως, τὸ πανί, μέχρι τοῦ μέρους ποῦ τὸ κρατεῖ. Ἐάν τότε περισέυῃ 1—2 δάκτυλα πανί (ἢ καί περισσότερα εἶναι λασβωμένος ὁ ἄνθρωπος καί χρειάζεται νὰ γίνῃ τρεῖς φορές ἡ γηθειᾷ ὁμοίως, τὸ ἴδιο κάνομε καί στά ἄρρωστα ἀπό μάτιασμα ζῶα.

Τὴν ἔμαθα ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία Γ. Φραγκάκη ἐκ Μεσολῶν ἐτῶν 45. (Ἴδὲ τὸν τρόπον γητέματος εἰς τὸ βιβλίον Γηθειᾷ Δεσιᾷ Σελίνου Ἰ. Μαθιουδάκη, Παραλ. δὲ τῆς γηθειᾷ εἰς τὴν ἐν αὐτῷ ὑπ' ἀριθ. 1.)

3. ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΞΑΡΕΙΟ

Ὁ Χριστὸς ἐξύστηκε στό γόνατ' ἀπὸ κάτω κι' ἔβγαλε ἓνα χρυσομάμουνο. Ἐκεῖνο δὲν ἦταν χρυσομάμουνο παρά τὸ μεταξομάμουνο τῶν ἀρχόντων ἢ πρεπιᾷ, τῶν φτωχῶν ἢ σωτηριά. Μιὰ γυναῖκα σμιχταφρύδα, ἀραντόντα ἐπέρασε καί εἶδενε κι' ἐλάβωσέ το, ἔρριξέ το, σάν ἓνα βροῦλλο τῆ βρουλλιᾷς καί δὲν εὔρέθηκε ἓνας ἄνθρωπος πεντάνυχος, πενταδάχτυλος, πέντε φορές ἀπὸ τᾶγια περασμένος νὰ πῆ (στάμα—σταμάτα) μάννα, στά μαμή, σταμάτησέ μου τὸ μεταξαργεῖο μου νὰ σταθῆ.

* *

Β') Ὅταν τὸ ταῖζωμεν λέμε τὰ ἐξῆς : «Μπαίνω, βγαίνω καί ξαργιῶ πλεισιανε μεταξαργεῖο».

«Μιὰν ἀραντόντα μιὰ μελανοχείλα, πέρασε καί τὸ ἔδε καί φλώμωσέν το σὰ βροῦλλα στό λειβάδι ἔπεσε.

Στάμα γῆς, στάμα ὁ οὐρανός, στάμα τὸ μεταξαργεῖο—νὰ χιλιάση· νὰ μυριάση, σάν τὸν ἄμμο τῆ θαλάσσης—τῶν ἀρχόντων ἢ πρεπιᾷ, τῶν φτωχῶν ἢ συντηριά».

Σημ. Ἐνῶ τὴν λέγομεν γυρίζομεν γύρου γύρου στό μεταξαργεῖο καί τὸ φωτίζομε ραντίζομε δι' ὕδατος μ' ἓνα κλαδίσκον ἐλαίας.

4. ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΡΙΔΡΟΜΟ

Ἄστραψε ἡ Ἄνατολή κι' ἐρόδισεν ἡ δύση, κι' ἐβγήκε κι' ὁ περιδρομος νὰ πᾷ νὰ κυνηγήσῃ, δὲν εὔρέθη βαπτισμένος, μυρωμένος, ἀπ' ἅγιο δῶρος περασμένος, τῇ Μεγάλῃ Πέφτῃ λουτρουημένος τὸ

Μεγάλο Σάββατο κοινωνημένος, νά γητέψη τόν περίδρομο, μέ τὸ ἑληθῆς κλωνάρι, μαυρομάνικο Χατζῆρι, νά μαραθῆ, νά ψηγῆ, σάν τοῦ δωμάτου τὸ χορτάρι.

Γάϊδαρος περίδρομος (τρὶς)

Σημ. Λεγομένης τῆς τελευταίας φράσεως σφακελώνουν τὸ ζῶον.

Ὁ περίδρομος εἶναι ἀσθένεια τῶν μαστῶν τῶν αἰγοπροβάτων περὶ ἧς ἐγράψαμε εἰς τὰ «Ποιμενικά» τῆς Δ. Κρήτης.

Ὁ Περίδρομος λέγεται γκαλόνομος ἐν Σελίνῳ καὶ Κυδωνίᾳ (ιδεῖ γηθειῆς δεσσιῆς Σελίνου I. Μαθιουδάκη ὑπ' ἀριθ. 9.)

* *

β') Σύντεκος καὶ συντέκνισσα ποτάμι ἐπερνοῦσαν, κί' ἐγύρισεν ὁ σύντεκνος κί' ἐστράφη κί' ἡ συντέκνισσα. Κί' ὡς ἐγύρισεν ὁ σύντεκνος κί' ἐστράφη ἡ συντέκνισσα, ἐτσὰ νά γυρίσῃ κί' ὁ περίδρομος ὀπίσω.

5. ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΡΜΗΓΚΕΣ

α') Τὴν πρώτη φορά πού θά δῆ τὸ φεγγάρι ἐκεῖνος πού ἔχει μερμηγκές θά κοιτάξῃ τὸν οὐρανὸ μέ τὰστρα καὶ τὸ φεγγάρι καὶ τρίβοντας τὰ χέρια του μέ χῶμα θά πῆ τρεῖς φορές:

«Καλῶς τὸ νέο φεγγάρι καὶ τὸ νέο παλληκάρι. Τί μάσε βασιτῆς ;—Βουριές, μουριές, ξερριζωμένες μερμηγκές».

β) Βρίσκομεν ἕνα βαρθακάκι πράσινο στὰ χόρτα· τὸ τρίβομεν ζωντανὸ στὰ χέρια πού ἔχομε μερμηγγκές καὶ κατόπιν τὸ ἀφίνομεν καὶ πετιέται καὶ φεύγει ἐνῶ λέμε:

«Ἔτσα πού χάνεται τὸ βαρθακάκι ἔτσα νά χαθοῦν κί' οἱ μερμηγκές».

6. ΓΙΑ ΤΟ ΡΙΓΟ

Ἄπάνω στὰ ὄρη στὰ βουνὰ σκύλος δεμένος ρίγος λυτός, λυσε τὸ σκύλο δέσε τὸ ρίγο τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε).

Στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ (τάδε).

Σημ. Αὐταὶ αἱ δύο φράσεις λέγονται τρεῖς φορές, ἐν ᾧ δένομε σ' ἕνα δάχτυλο τῆς χειρὸς τοῦ ἀσθενοῦς κόμβο μέ μιὰ κόκκινη κλωστή.

7. ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΙΜΟΡΡΑΓΙΑΝ ΤΗΣ ΜΥΤΗΣ

α') Πάνω στὰ ὄρη στὰ βουνὰ μιὰ ἑληθῆ μελιδονιά.

Τρεῖς ἀγγέλοι τήνε βλέπουν· ὁ ἕνας ψάλλει, κί' ἄλλος γράφει, κί' ἄλλος τὸ Θεὸ δοξάζει.

«Στάμα μιά, στάμα δυό, στάσου βρούση ματώπη».

Σημ. Αύτη λέγεται τρείς φορές όταν ανοίξη ή μύτη κανενός και θέλομεν νά σταματήσωμεν τὸ αἷμά της.

β') «Ένας σύντεκνος και μιὰ συντέκνισσα περνοῦσαν ἀπὸ ἓνα ποταμὸ κι' ἐγύρισεν ὁ σύντεκνος και κοίταξε τὴ συντέκνισσα· και ὡς ἐγύρισεν ὁ σύντεκνος κι' ἐκοίταξε τὴ συντέκνισσα, ἔτσι νά γυρίση και νά σταματήση τὸ αἷμα τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε).

Σημ. Λέγεται ἐνῶ σταυρώνουν τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου ἡ μύτη ἀνοίγει. Γιά τὸ σταμάτημα τοῦ αἵματος και οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐχρησιμοποιοῦν ἐπωδός, ὡς λ. χ. Τὸ παρ' Ὀμήρω Τ. 457 Ὀδυσσεΐας... ἐπαυδῆ δ' αἷμα κελαινὸν ἔσχιθον = διὰ τῆς ἐπωδῆς (γηθειᾶς) ἐσταμάτησαν τὸ μαῦρο αἷμα (Βλέπε παραλ. τῆς α') γηθειᾶς εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 5 γηθειᾶν τοῦ κ. Μανώλη Πιτυκάκη εἰς τὸ Περιοδικὸν «Δρῆρος», ἔτος Α' ἀριθ. φύλλου 8).

8. ΓΙΑ ΤΙΣ ΨΕΙΡΕΣ ΤΩΝ ΚΗΠΩΝ

α') Ὁ νονός και ἡ νονά εἶχανε τέσσερα παιδιὰ· τὸν ψύλλο, τὴν ψεῖρα, τὴ λάφα και τὴν κλασσοπαπαδιά. Ὁ νονός ψυχομαχᾷ και ἡ νονά τὸν ἐρωτᾷ. Ἴντα νά κάνω τὰ παιδιὰ;

Κάθε Πέφτη και Σαββάτο, κούκιζέ τα μὲ τὸν ἄθο νά τσουροῦν· νά πέφτουν κάτω.

Γιά τὰ ψεῖρες τῶν κουκιῶν και ἐκδίωξη τοῦ βρόχου και τῶν μαμουινῶν ἀπὸ τοὺς κήπους.

β') Ἄνονας ψυχομαχεῖ κι' ἡ γι' Ἄνονοῦ τοῦ λέει: Ἄνονά μου, Ἴντα θὰ κάμω τὰ παιδιὰ μου;

—Κάθε Πέφτη και Σαββάτο πίτα μου τα μὲ τὸν ἄθο.

Σημ. Λέγεται και τὰ κήπους, ἀλλὰ και στὰ μεταξιαριὰ γιά τὰ μαμούνια.

γ) Ἡ γι' Ἄνονοῦ ψυχομαχεῖ κι' ὁ Ἄνονας τῆ λέει:

—Ἀποθαίνεις Ἄνονοῦ, τὰ παιδιὰ τί θὰ γενοῦ;

Τὴν κάμπια, τὸν βρόχο, τὸν ψύλλο και τὴν κλασσοπαπαδιά· κάθε Πέφτη και Σαββάτο πίτα μου τα μὲ τὸν ἄθο.

δ') Ὁ Βαβῆς και ἡ Βαβῆνα τρία παιδιὰ ἔκαμαν· τὸ βρόχο τὴν κάμπη και τὴν κλασσοπαπαδιά. Στ' ὄνομα τοῦ πατρὸς και τοῦ υἱοῦ και τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἄμην.

(Ἔμαθα και τίς τρεῖς ἀπὸ τὴν Μπριτζολογιώργενα, ἐτῶν 80, ἐκ Μεσολῶν.)

10. ΓΙΑ ΤΟ ΨΕΙΡΙΣΜΑ ΤΟῦ ΠΑΙΔΙΟΥ

«Ποῦ σ' εἶδα; Ποῦ δὲ σ' εἶδα; Στῶν Ἁγιῶ Σαράντω σ' εἶδα και τοῦ τσάκισα τὴν ψεῖρα».

11. ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΡΝΙΑ

α') «Άγιος Παντελεήμονας είχε τρία δένδρα δάφνη και μηλιά και μουρνια. Ἡ δάφνη κι' ἡ μηλιά ν' ἀνθῆ κι' ἡ μουρνια νά ξερριζωθῆ. Στ' ὄνομα τοῦ πατρὸς (τρὶς)».

Σημ. Ἡ τελευταία φράσις λέγεται τρεῖς φορές ἐνῶ ὁ γητεύων κρατεῖ τρία κλαδιά μαύρη μουρνια και μιὰ μεταξοκλωστή με τὴν ὁποῖαν δένει τὴ μουρνια και ἔπειτα ἐγγίζει με τὰ κλαδάκια αὐτὰ τὴ μουρνια.

(Ἰδὲ παραλ. εἰς περιόδ. «Δρῆρος» ἔτος Α' φυλ. 8, ὑπ' ἀριθ. 3 τοῦ (Μανώλη Πιτυκάκη).

β') «Στ' ὄνομα τοῦ Πατρὸς και τοῦ Υἱοῦ και τοῦ Ἁγ. Πνεύματος Ἄμην. Στοῦ Ἀδάμ τὸ περιβόλι ἐφύτευγα δάφνη και μηλιά και μουρνια· ἡ δάφνη κι' ἡ μηλιά ν' ἀνθίσῃ και νά δέσῃ κι' ἡ μουρνια νά ξερριζωθῆ νά πέσῃ».

Σημ. Αὐτὴ ἡ γηθειὰ λέγεται τρεῖς φορές ἐνῶ κρατοῦμεν τρία κλαδάκια μαύρη χειμωνικὴ μουρνια κι' ἐγγίζωμεν τρεῖς φορές στὴ μουρνια με κάθε ἓνα ἀπ' αὐτά.

(Ἰδὲ παραλ. Γηθειᾶς Δεσιᾶς Σελίνου I. Μαθιουδάκη, ἀριθ. 18.)

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Μαρίας Γ. Μαυρογέννη, ἐτῶν 65. ἐκ Λάκκων Κυδωνίας.)

γ') Ὁ Ἅγιος Ἀστράτηγος, ὁ Μιχαὴλ Ἀρχάγγελος, τὸν Ἅγιο Τάφο ἐπέρασε κι' ἐκεῖ περβόλι ἔκτισε και τρία δένδρα· φύτεψε ἔληά και δάφνη και μουρνια. Ἡ ἔληά κι' ἡ δάφνη νά ἀνθῆ κι' ἡ μουρνια νά ξεραθῆ.

δ') Στὴν Ἁγιά Τράπεζα τρία δένδρα ἐφυτρώσαν· ἡ ρογδιά, ἡ μουρνια κι' ἡ ἔλιγιά· ὡς ἐμαραθῆκανε και ἐπέσανε τὰ φύλλα τῶ ἔλιγιᾶς νά χαθῆ και ἡ μουρνια.

12. ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΛΑΘΡΑΚΟΥΣ (ΨΕΥΔΑΝΘΡΑΚΟΥΣ)

«Μαλαθρακάκι δροσερὸ γύρου γύρου δεκοχτώ· ἀνὲ σὲ γῆτεψα κακὰ νά βγάλης ἄλλους δεκαφτά· νά βγάλης και τὸν κοσκινά και τὴ μώρα και τὴ ψώρα κι' οὔλα τὰ κακὰ τσῆ χώρας».

(Ἰδὲ παραλ. Γηθειᾶς Δεσιᾶς Σελίνου, I. Μαθιουδάκη, ἀριθ. 6.)

13. ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΛΗΓΕΣ

Πάνω στὰ ὄρη στὴν κορφή ἐβγῆκε στέρνα ματωπὴ· κι' ἐκεῖ ἐπιάσαν τὸ Χριστὸ και τὸν ἐσταυρώσαν· κι' ὡς δὲν ὄμπιασε κι' ὡς δὲν οὔριασε, ἔτσά νά μὴν ὄμπιάσῃ και νά μὴν οὔριάσῃ και νά μὴν

κακοσυνέψη ή βαρυσματὲ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε).

14. ΓΙΑ ΤΙΣ ΒΑΡΗΣΜΑΤΕΣ—ΠΛΗΓΕΣ

Στ' ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος Ἄμην. Ἄγιο Παντελεήμονα πρῶτε γιατρὲ τοῦ κόσμου, ὅπου γιατρεύεις τοὶ πληγῆς καὶ διασκορπᾶς τοὶ πόνους.

Ὡς ἐπήγες γιὰ νὰ μάθης τὴ γηθειὰ ποὺ πετυχαίνει κι' ὅπου τήνε ἤπης νὰ γαίνη. Ἀνάγεννα νὰ μὴν τὴν πῆς καὶ δῶρα νὰ μὴν πάρης, ὡς ἐβαρήκαν τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄνομοι ἔβραῖοι οὐτ' ὄμπιασε, οὐτ' ὄβριασε, οὐτε κακοσάρκωσε, ἔτσα νὰ μὴν ὄμπιάση, νὰ μὴν ὄβριάση, οὐτε νὰ μὴν κακοσαρκώση, ἢ πληγὴ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε).

Σημ. Δέγεται ὁποιαδήποτε ὥραν τρεῖς φορὲς χωρὶς νὰ βάλωμεν κανένα φάρμακο στὴν πληγὴν.

15. ΓΙΑ ΝΑ ΒΡΕΘΗ

Πάφα πούφου. Ἄποῦ κλάσε καὶ δὲν τὸ πῆ, εἰς τὴν πόλιν ν' ἀκουστῆ ὥστι νᾶρθη ὁ κοτσομπόλης, νὰ μυρίση νὰ τρυπήση τοῦ μισοῦ παιδιοῦ τὸν κ... πούβγανε τὸ γέρο πό...

β') Ἄποῦ κλάσε καὶ δὲν τὸ πῆ καὶ δὲν τὸ μολοῆση νὰ πέση στρουμποκόπανο νὰ τόνε κοπανήση.

Σημ. Κάθε συλλαβὴ λέγεται καὶ σὲ κάθε παιδί καὶ σ' ὅποιο πέσει ἢ τελευταία συλλαβή, αὐτὸ εἶναι ὁ πταιστής.

16. ΓΙΑ ΤΑ ΣΥΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΡΥΔΙΑ

Τοῦ Ἁγ. Γιαννιοῦ τοῦ κλήδωνα (24ην Ἰουνίου) δένουν τὴ συκιά καὶ καρυδιά μὲ κλαδί μελισσαντροῦς γιὰ νὰ μὴν πέφτουν οἱ καρποὶ τῶν καὶ νὰ μὴ μαμουνιοῦν κ' ἔπειτα λένε:

«Μελισσαντροῦ, μελισσαντροῦ, μέλισσα μὲ τὸ μέλι, ἀφέντης σου ψυχομαχεῖ κι' ἡ μάγνα σ' ἀποθαίνει, καὶ σὺ ἀνθεῖς καὶ δένεις»;

Σημ. Ἡ γηθειὰ αὐτὴ λέγεται τρεῖς φορὲς καὶ χρησιμεύει καὶ ὡς δεσιά, δπό-τε σείοντας τὸν θάμνον τῆς μελισσαντροῦς, ὅταν εἶναι ἀνθισμένη, πίπτουν ὅλα τῆς τὰ ἀνθὴ ὡς ἐκ θαύματος.

17. ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΝΑΜΜΑΤΟ

Ἐπάνω στὰ ὄρη στὰ βουνὰ πάνε δυὸ καλὰ ἀδερφάκια, νὰ κόψουν τῆς Παναγιᾶς τὸ διάστυλον καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν πόρτα. Καὶ στοῦ ἐνός τ' ἀμμάτι πετάχτηκε ἕνα ξυλαράκι.

καὶ βουργίθη καὶ νουργίσθη τὸν Θεὸν ἐπικαλέσθη.

Ἔρα γε δὲν εὐρέθηκεν ἄνθρωπος βαφτισμένος, μυρωμένος, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς νᾶναι μεταλαβωμένος, νὰ γητέψη τὴ μίγκρα καὶ τὴν σίγκρα καὶ τὸν πονάμματο, εἰς τὸ δοῦλο τοῦ Θεοῦ—(τάδε).»

Σημ. Λέγεται τρεῖς ἐνῶ σταυρώνουν τὰ μάτια τοῦ πάσχοντος.

18. ΓΙΑ ΤΟ ΕΥΚΟΛΟ ΨΗΣΙΜΟ ΤΩΝ ΧΟΡΤΩΝ

«Σὰν τὸ ὄμουλὸ νὰ λύσουν σὰν τὸ ψάρι νὰ μυρίσουν σὰν τ' Ἄϊ Γιαννιοῦ τὰ χόρτα νὰ μυρίσουνε τὰ χόρτα».

Σημ. Βάνοντας τὰ χόρτα στὸ βραστὸ νερὸ τοῦ τσικαλιῦ λέγομεν ἄπαξ ἢ τρεῖς τὴν γηθειὰν αὐτῆν.

19. ΓΙΑ ΝΑ ΔΙΩΞΩΜΕ ΤΟΝ ΚΑΠΝΟ ΠΟΥ ΜΑΣ ΠΕΙΡΑΖΕΙ

α') Ἄρανε, κατάρανε, ἄμε κάτσε πέρα 'κέ. Βάστα ψωμί κι' ἀγγούρι κι' ἄμε κάτσε στὸ καντούνι.

β') Πέραπέρα καπνέ, ἄμε κάτσε πέρα κέ, (στοῦ λαγοῦ τὴ κοιμητὲ) στῆ κουρούνας τὴν καθέ.

γ') Ἄπάνω πᾶ' ἡ μάννα σου· βάστα κερί καὶ λάδι· κι' ἕνα σουβλί στὸν κῶλο τζη, γλάκα νὰ τῆ τὸ βγάλλης.

20. ΓΙΑ ΤΟ ΑΡΝΕΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

α') Βάλε μέλι στὸ σκουτέλι νὰ γελάσῃ τὸ κοπέλλι ἢ μέλι μέλι στὸ σκουτέλι νὰ γελάσι τὸ κοπέλλι.

β') Θριψουλάκι θριψουλάκι νὰ τὸ κάνης νὰ γελάσῃ ἢ κλαίει, κλαίει τὸ κοπέλλι, μιὰ καλὴ γυναικίκα θέλει.

Σημ. Ἐνῶ λέγεται τὸ τελευταῖο θρουλιζόμεν ψωμί στὸ πιάτο τοῦ παιδιοῦ.

21. ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΥΞΥΓΚΑ (ΛΥΓΞ)

«Στοῦ λούξη, λούξη τὸ νερὸ (ἢ τὴν αὐλή), στοῦ λούξη τὸ πηγάδι, ἐκεῖα ἄφηκα τὸ λούξηγκα, κι' ἄμε νὰ τότε πάρης»

22. ΓΙΑ ΤΣ' ΟΡΜΙΓΚΟΥΣ (ΕΛΜΙΝΘΕΣ—ΛΕΒΙΔΕΣ)

«Τὸ μέρμιγκα, ὄρμιγκα τὸ δίμουρο, τὸν τρίμουρο, τὸν τετράμουρο, τὸν πεντάμουρο, τὸν ἑξάμουρο, τὸν ἑφτάμουρο, τὸν ὀκτάμουρο, τὸν ἐννιάμουρο, ἕνα μαυρομάνικο μαχαῖρι νὰ κόψῃ καὶ νὰ ρίξῃ καὶ κιανένα μὴν ἀφήσῃ».

Σημ. Ἐνῶ λέγεται τρεῖς φορὲς, σταυρώνεται μ' ἕνα μαχαῖρι ἢ κοιλιά τοῦ παιδιοῦ ποῦ ἔχει ὄρμιγκους.

Δ Ε Σ Ι Ε Σ

1. ΓΙΑ ΤΑ ΟΡΝΙΑ ΠΡΟΣ ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΝ ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΩΝ

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ἀμήν. Ὡ Ἀἰ Βλάχς, καὶ ὦ Ἁγε Μάμα! Ποῦ εἶστε πρῶτοι βοσκοὶ καὶ πρῶτοι κουραδάροι· κι' ἔχετε χίλια πρόβατα καὶ μύρια γίδια κι' ἐσκίστηκεν ἡ θάλασσα κι' ἔβγαλε τὸν κάτη τὸν ἀετὸ κι' ἀρπαχτὸ καὶ καταστρέψασι τὰ πρόβατα καὶ καταστρέψασι καὶ τὰ γίδια κι' ἔκατσε ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ σὲ ριζημιὸ χαράκι κι' ἔκλεγε κι' ἐθρηνᾶτο καὶ τοῦ Θεοῦ παραπονᾶτο καὶ ἄγγελος Κυρίου ἐπενοῦσε καὶ τὸν ἐρωτᾷ: Τί ἔχεις δοῦλε τοῦ Θεοῦ, καὶ κλαίεις καὶ θρηνᾶσαι καὶ τοῦ Θεοῦ παραπονᾶσαι;—Ἄχ, ποῦ εἶχα χίλια πρόβατα καὶ μύρια γίδια κι' ἐσκίστηκεν ἡ θάλασσα κι' ἔβγαλεν αὐτὰ τὰ τρία κακὰ μιὰρὰ καὶ μοῦ κατέστρεψαν τὰ ὄζα καὶ τὰ γίδια. Τότε τοῦπε ὁ Θεός: Παιδιά δὲν εὐρέθηκε κανεὶς βαφτισμένος, μυρωμένος, τρεῖς μεγάλες Πέφτες μεταλαβωμένος νὰ ἔχη μεγαλοπεφτινὸ (ἀντίδωρο—ἀντίντερο) φαωμένο, ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα περασμένος, νὰ πιάση τρεῖς κλωνιὲς μετάξι, Ἀλεξαντρινὸ λινάρι, ἡ ἀγριμίσιο λουρί, νὰ δέση αὐτὰ τὰ τρία κακὰ μιὰρὰ, τὸν κάτη, τὸν ἀετὸ, καὶ τ' ἀρπαχτὸ, στὴ ρίζα ἀμπουρνελιάς ἢ στὴ ρίζα ἀγκαραθιάς ἢ σφαραγγιάς, νὰ μὴν ἔη τὴν ἄδεια νὰ τρώη τὰ ὄζα καὶ τὰ γίδια τοῦ (...ὄνομα ἰδιοκτῆτου)»

Τὴν ἔμαθα ἀπὸ τὴν κ. Ψυλλάκη, ἐτῶν 45, ἐκ Χώρας Σφακίων).

β') «Ἁγιος Μάμας κι' Ἁγιος Βλάχος ἐκαθόταν σ' ἓνα βράχο· κι' Ἁγιος Θόδωρος ἐπέρνα καὶ τοὺς ρώτηξε τί κάνουν· αὐτοῦ πέρα; Ἔπασε δένομε τὸν κάτη μὲ τὴν κάτα, τὸ σκύλο μὲ τὴ σκύλα, τὸν κόρακα μὲ τὴ κορακίνα, τὸν βίτσιλο μὲ τὴ βιτσίλα, νὰ μὴν ξαναπειράξουνε τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τάδε) τ' ἀρνιά—γῆ τὰ ρίφια. Νὰ ψηγοῦνε (ἢ νὰ μαρσοῦνε) σὶ μύτες τῶνε καὶ τὰ νύχια τῶν ποδιῶν τῶνε νὰ μὴ μποροῦνε νὰ τῶν ἐγγίξουνε».

Σημ. Λέγεται τρεῖς φορές εἰς ὅποιανδήποτε ὥραν τῆς ἡμέρας ἐν ᾧ ὁ δένων σὲ κάθε ἀποτάκισι χτυπᾷ μιὰ μπρόκα σ' ἓνα δέντρο καὶ στὸ τέλος χτυπᾷ καὶ χώνεται ὅλη σ' αὐτό. (Καθ' ὑπαγόρευσιν Κ. Κουρηνιάδου, ἐτῶν 40, ἐκ Μεσολῶν).

γ') «Ἁγίε Σάββα κι' Ἁγίε Μάμα, ἴντα εἶδετε στὰ ὄρη, στὰ βουνὰ ποῦ γυρίζετε;—Εἶδαμε ἄλογα δεμένα καὶ σφιχτοπα-

στουρωμένα. Κι' ὡς δὲν μποροῦν νὰ λύσουν, νὰ μὴ μπορῆ νὰ λύσῃ ὁ κήτη, ἡ κατίνα, τὰ κατάκια. τὰ Κυριακογεννημένα, τὰ Δευτερογεννημένα, τὰ Τριτογεννημένα, τὰ Τεταρτογεννημένα, τὰ Πεφτογεννημένα, τὰ Παρασκευογεννημένα καὶ τὰ Σαββατογεννημένα. Δένω τὸν τζάρουχά των καὶ τὴν καρδιά των νὰ μὴ μποροῦν νὰ λύσουν.

(Ἐπὶ τὸν κ. Ἄ. Πολένταν ἐξ Ἀσχύφου).

2. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΗΜΕΡΩΣΗ ΑΡΝΙΟΥ Η ΓΟΥΡΟΥΝΙΟΥ

Ὅταν θέλομε νὰ ἐξημερώσωμε (νὰ πραγίνωμε) κανένα ἀρνὶ ἢ γουροῦνι πού πέρνομε γιὰ μαρτί ἢ ἀναθοφάρι τοῦ λέμε στ' αὐτὶ τὰ ἐξῆς:

«Ν' ἀγαπᾶς τὸ σκοινί, ὅπως ἀγαπᾷ ὁ δαίμονας τοῦ σιμαδοροῦ τὸ σπίτι».

3. ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΝΤΙΚΟΥΣ

Ἐ! μποντίκια καὶ βροντίκια καὶ μικρὰ καρακατσάνια· πάρετε τὰ παιδιὰ σας κι' ἀμέτε στὸ (τάδε μέρος) ἀπὸ ἔχει στᾶρι καὶ κριθάρι καὶ μπαμπάκι καὶ λινάρι νὰ τρῶτε καὶ νὰ πίνετε κι' ἀπὸ τὸ σπίτι (τοῦ τάδε) νὰ λείπετε.

Σημ. Πρέπει νὰ στέλνωμε τοὺς ποντικούς σὲ μέρος πού δὲν εἶναι ρυάκι, γιὰτι δὲν μποροῦν νὰ τὸ περάσουν καὶ θὰ γυρίσουν πίσω ὡς φαντάζεται ὁ λαός.

β') Ποντικοὶ πολὺπορνοι θηλυκοὶ καὶ ἀρσενικοὶ· πάρετε τὰ γεννήματα καὶ τ' ἀπογεννήματά σας καὶ πηγαίνετε πάνω στὰ βουνὰ νὰ κάμετε τὴ φωληρά σας, νὰ τρῶτε τὸ ἀσφεντιλιᾶς τὴ ρίζα καὶ τὸν κακό σας τὸν καιρὸ, νὰ ζῆτε.

γ') Μποντίκι πρωτομπόντικο καὶ πρῶτο τῶ ποντίκω πάρε τ' ἀλάτι σου καὶ τὸ γιαλάι σου νὰ πάης στὰ βουνὰ νὰ κατοικήσης κι' ἀπὸ τὸ σπίτι (τὸν κῆπο) μου νὰ λείπης.

Σημ. Πρέπει νὰ εἰπωθῆ στὸ μέρος πού πειράζουσι οἱ ποντικοὶ πρῶτ—πρῶτ τρεῖς πρῶινές κι' ἀπὸ τρεῖς φορὲς τὴν κάθε μιὰ, ἀπὸ ἄνθρωπο ἀνήλυτο καὶ ἀκατούρητο.

4. ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΥΡΜΗΓΚΑΣ (ΜΕΛΙΝΤΑΚΟΥΣ)

«Μέρμηγκα πρωτομέρμηγκα, μέρμηγκα τῶ μερμήγκω, πάρε τ' ἀλάτι σου καὶ τὸ καταλάι σου, κι' ἄμε στὰ ὄρη στὰ βουνὰ, νὰ βρῆς βούγια νὰ ξεζεουλῶσης, κι' ὄζα νὰ ξελερώσης, κι' ἀπὸ τοῦ γεωργοῦ

τόν κόπο λείπε.»

Σημ. Πρέπει νά λεχθῆ τρεῖς φορές ἀπό ἄνθρωπο νηστικό, ἀμίλητο, ἀνήπλυτο κι' ἀκατούρητο γιά νά φύγουν τὰ μερμήγκια ἀπό τὸ μεταξαριό.

β') Μέρμηγκα πρωτομέρμηγκα καὶ πρῶτε τῶν μερμήγκω πάρε ἀλάτι σου καὶ τὸ γιαλάϊ σου, νά πάης στὰ ὄρη στὰ βουνά νά κάμης σπίτι καὶ γωνιά νά βάλῃς τ' ἀλάτι σου καὶ τὸ γιαλάϊ σου».

Σημ. Ἡ δεσιὰ αὐτὴ γίνεται εἰς ὁποιοδήποτε ὥρα τῆς ἡμέρας ἐπὶ τῆς μυρμηγκοφωλιᾶς τρεῖς φορές ἐν ᾧ γίνεται συγχρόνως τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐπίσης ἅμα ρίξωμε στὴ μυρμηγκοφωλιὰ ἀλευριὴ ἀλεσμένο τὴν Κυριακὴ (Κυριακάλευρο) ψοφοῦνε οἱ μέρμηγκες, ὅπως παραδέχεται ὁ λαός.

γ') «Μέρμηγκα, πρωτομέρμηγκα καὶ πρῶτε τῶν μερμήγκων πάρε τ' ἀλάτι σου καὶ τὴ σερβεντουριά σου κι' ἅμε στὰ ὄρη στὰ βουνά κάμης κατοικία σου, γιατί θὰ φέρω τὴν ὄρθα μου, τὴ σκαλιδομήτα μου, καὶ θὰ οἶσ φάη καὶ θὰ σῶς ἀφανίση καὶ κανένα δὲ θ' ἀφήση.

Σημ. Λέγεται τρεῖς φορές εἰς τὸ ἀλῶνι κι' ἐξαφανίζονται τὰ μερμήγκια ποὺ πέρνουν τὸν καρπό.

5. ΓΙΑ ΤΑ ΕΝΤΟΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΑΜΟΥΝΙΑ ΚΛΠ. ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ

Τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα κάνομε μιὰ μασουλίδα ἀπὸ παλαιὸ τυρί, μυζήθρα, κρέας καὶ καλλιτσούνια καὶ ἔπειτα ἐξερχόμεθα ἀπὸ τὸ σπίτι λέγοντας:

«Ἀκλουθατέ μου κατσαρίδες, καβρομαμούνες, τροξαλίδες, μαμούνια, μελιγκούνια, μποντικοὶ καὶ σαμιαμίθοι. Καὶ ὅταν φθάσωμεν εἰς ἀπόστασιν τινα, ἀρκετὴν ἀπὸ τὸ σπίτι, φτύνομεν τὸ φαγητόν ποὺ εἶχαμεν εἰς τὸ στόμα καὶ λέγομεν: «Ἀμέτε ἴδᾶ σιὸ (τάδε) μέρος.

Σημ. Τὴν ἔμαθα ἀπὸ τὴν Κυριακὴ παπᾶ Ἰωάννη Μαυρακάκη, ἐτῶν 60, ἐκ Μεσολῶν.

6. ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΚΥΛΟΥΣ

Ὁ Χριστὸς ἐπέρασε, τὸ ραβδί του ἐκούμπισε, σκύλος τὸν ἐγαύγισε μὰ δὲν τὸν ἐδάγκασε.

Σίδερα στὰ δόντια ντου. Κλειδωνιά στ' ἀντόδια-ν-του.

Σημ. Λέγεται ὅταν κανεὶς σκύλος μᾶς ἐπιτεθῆ.

β') Ὅταν δαγκάνη κανεὶς σκύλος καὶ θέλει νά πάει κανεὶς σπῖτι ποὺ βρίσκεται, πρέπει νά πάρῃ τρία μικρὰ χαλίκια ἀπὸ χάμαι,

μόλις τὸν πλησιάσῃ δὲ νὰ τὰ βάλῃ στὴ γλῶσσα του ἀπὸ κάτω, καὶ ὅταν ἐπιτεθῇ ὁ σκύλος, νὰ τὰ βγάλῃ νὰ τὰ κρατῇ στὸ χέρι του καὶ νὰ τὰ πετῇ στὸ σκύλο ἕνα—ἕνα λέγοντας: «Ἐγκοιμῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγόνας αὐτοῦ».

Σημ. Ἔτσι δὲν τὸν δαγκάνει ὁ σκύλος. Γίνεται δὲ ἡ δεσιὰ ὁποιανδήποτε ὥραν.

(Καθ' ὑπαγόρευσιν Ἀνδρέου Γ. Φραγκάκη, ἐτῶν 85, ἐκ Μεσολῶν).

γ') Ὅταν μᾶς ἐπιτεθῇ κανεὶς σκύλος πρέπει νὰ κάνωμε πῶς θὰ πετάξωμε, διὰ τῆς παλάμης τῆς δεξιᾶς χειρὸς, τὴν κεφαλὴν μας ἔναντιον του, κι' αὐτὸς θὰ φοβηθῇ καὶ θὰ φύγῃ τροχάδην.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀναφερθέντας εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν περὶ γηθειῶν καὶ δεσιῶν ἐδημοσίευσαν τοιοῦτον ὕλικόν καὶ ἀρκετοὶ ἄλλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται ὁ κ. Γ. Κουρμούλης καὶ αἱ Δ)δες Εἰρήνη Παπαδάκη καὶ Ἀγλαΐα Κυρμιζάκη. Τὸ σχετικὸν δὲ λαογραφικὸν ὕλικόν τῶν ἀνωτέρω ἐδημοσιεύθη εἰς τὶς «Κρητικὰς Μελέτας», τὴν «Ἐπετηρίδα Κρητικῶν Σπουδῶν καὶ τὸ Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον».

Ἡ λέξις Γηθειὰ γράφεται ἐπιστημονικώτερα κατὰ τὸν κ. Γ. Κατζηδάκη, Γυθειὰ. Ὅμοίως δὲ τὸ γητεύω πρέπει νὰ εἶναι γυτεύω, γιατί προέρχεται ἀπὸ τὸ Γύφτος—γυφτεύω, ἐπειδὴ οἱ γύφτοι πρὸ πάντων ἀσχολοῦνται περὶ τὰς μαγανείας καὶ ἀποδίδεται ἰδιαιτέρω ἀξία ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς αὐτοὺς καὶ τὰς μαγικὰς πράξεις τῶν ἄλλοθρήσκων.

Ἐἶδὲ Ἀθηνᾶ τ. 28 τοῦ 1916, Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον 3 σελ. 99—101 καὶ Κρητ. Μελέτας τεύχ. 8 σελ. 258—265 ὑπὸ Γ. Ι. Κοορμούλη».

Γ' ΑΝΕΚΔΟΤΑ

1. Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΑΤΖΗ ΜΙ- ΧΑΛΗΣ ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ

Καλωσορίζοντας ο Γενικός αρχηγός Κυδωνίας Χατζή Μιχά-
λης Γιάνναρης τόν ηγεμόνα Κρήτης Πρίγκηπα Γεώργιον, κατά τήν
εις Χανιά άφιξίν του, του είπε: 'Υψηλότατε' ώς τώρα έβάστουνα τήν
Κρήτη ούλη τσί ώμους μου. 'Από τώρα όμως και στο έξής σου τήν
παραδούδω και σου τήν αναθέτω.

2. Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΝΔΑΚΑΣ

Τό 1902 έπισκεφθεις τούς Λάκκους Κυδωνίας ο ηγεμών της
Κρήτης Γεώργιος και συναντήσας τόν 'Αρχηγόν 'Αναγνώστην Μάν-
δακα του έπαιξεν ένα μπάτσο στο κεφάλι και του έρριξε τό φέσι.
'Ο Μάνδακας χωρίς νά θυμώση γι' αυτό τό άστειο του ηγεμόνος
τουπε τότε τό έξής: «Παίζει τό παιδι με τόν πατέρα». Μ' αυτά δε έ-
χαρακτήριζε τόν Πρίγκηπα ώς παιδι του που παίζει μ' αυτόν που
είναι πατέρας του.

3. Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΣΤΗΝ ΚΙΣΣΑΜΟ

Κατά τό 1905 που έπεσκέφθη ο 'Ελευθέριος Βενιζέλος τήν
Κίσσαμο, ο Ν. Νικολακάκις του είπε:
Λευτέρη κράτα τό ντεφτέρι,
γιατί ο διάολος θα σε πάρη,
άνε χάσης τό ντεφτέρι.
Κράτα μωρέ και δε θα χάσης.

4. Η ΕΥΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΗ ΕΙΣ ΓΑΥΔΟ

Κάποτε έπήγε στη νήσο Γαυδο ένας Δεσπότης κ' έλειτούρ-
γησε. 'Όταν έλεγε δε τό : Κύριε, Κύριε, επίβλεψον έξ Ούρανοδ....
και εύλόγησον τήν άμπελον ταύτην, κάποιος ένόμισε ότι εύλογοισε
τό συνοικισμό "Αμπελο της Γαυδου και πώς παρέλειψε νά εύ-
λογήση ο Δεσπότης και τόν δικό του συνοικισμό Βατσιανά και λέει:
Βλόησε Δέσποτα και τά Βασιανά. Λέ' βλογημένα κι' αυτά.

Τότε πεθιέται κ' ένας άλλος και λέει: Βλόησε Δέσποτα και τὸ Καστρί: Κ' ἐκεῖνος ἀπαντᾷ: Μηδὲ 'πὰ μηδὲ ἐκεῖ.

5. ΤΟ ΠΕΣΙΜΟ ΤΟΥ ΣΦΑΚΙΑΝΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΥ

Κάποτε κάποιος Σφακιανὸς Καπετάνιος περνοῦσε καβαλλάρης ἀπὸ τὴν τοποθεσία "Όνουχα καὶ τὸν ἔρριξε τὸ ζῶο του. "Επιτιμώντας τότε τὸ ζῶο του ὁ Σφακιανὸς ἤρχισε νὰ τοῦ λέει :

Ξαναρὶ διαόλου πρᾶ,
Προεστῶ καὶ καπετᾶ,
Εἰς τὸν "Όνουχ" ἀπὸ κά ;
Μ' αὐτὰ δὲ ὁ ἐκ (Καλ. ἴσως) Σφακιανὸς ἤθελε νὰ πῆ :
Ξαναρίχνεις διαόλου πρᾶμμα,
προεστῶτα καὶ καπετάνιο,
εἰς τὸν "Όνουχα ἀπὸ κάτω ;

6. ΤΟ ΡΟΛΟΪ ΤΟΥ ΒΟΥΡΔΟΥΜΠΑ

Μιά φορά ἐρώτησε κάποιος τὸ Χατζῆ Ροῦσο Βουρδουμπᾶ, γιατί δὲν κρατεῖ ρολοῖ. Κ' ἐκεῖνος τ' ἀποκρίθηκε: Δὸς τὴνε τοῦ διαόλου τὴν κεφαλή πού δὲν ἔχει δικό τζη ρολοῖ.

7. Ο ΒΟΥΡΔΟΥΜΠΑΣ ΚΙ' ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΑΣΚΥΦΟΥ

Ὁ Χατζῆ Ροῦσος Βουρδουμπᾶς ἐπερνοῦσε κάποτε ἀπὸ τὴ συνοικία Καρὲς τοῦ Ἀσκύφου Σφακίων τὴν ὥρα πού ἔκαναν ἐνοριακὲς ἐκλογές. Μερικοὶ Ἀσκυφιῶτες τὸν ἐρώτησαν τότε νὰ τοὺς πῆ ποιούς νομίζει πῶς πρέπει νὰ βγάλουνε ἐπιτρόπους.

Κι' ἐκεῖνος τοὺς εἶπε τὰ ἐξῆς: Μπρὲ κοπέλλια ἢ γ' ἐπιτροπικὴ μοιάζει τῶν καρβούνω πού ἂν τὰ πιάσης ἀναμμένα σὲ καῖνε καὶ ἂν τὰ πιάσης σβυστὰ σ' ἀμουζουδώνουν.

8. ΤΟ ΠΑΘΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΣΑ

Κάποτε ἐκάθητο ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς στὴν Ἀγιᾶ Κυδωνίας κι' ἐπερνοῦσε ἀπ' ἐκεῖ ὁ ἐκ Λάκκων Καπετᾶν Νικολούδης. Ὁ πασᾶς εἶχε προστᾶ του ἕνα καφέ κι' ἐκάλεσε τὸν Νικολούδη νὰ πάη κοντὰ του νὰ τὸν κεράσῃ. Ὁ Νικολούδης ἐπῆγε κι' ἐκάθησε κοντὰ στὸν πασᾶ καὶ κουβεντιάζοντις μ' αὐτὸν ἐπερίμενε καφέ. Μόλις τοῦ τὸν ἔφεραν ὁμῶς ἔπιασε τὸ φλυτζάνι του ὁ πασᾶς καὶ τὸ σκούντρισε στὸ φλυτζάνι τοῦ Νικολούδη καὶ λέγοντάς του : «ἐβίβα καπετᾶν Νικολούδη» ἤπιε μονοροῦφι τὸν καφέ του πού εἶχεν ὡς τόσο

κρωάσει. Ὁ Νικολούδης, ὡς ἦτο φυσικόν, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν μιμηθῆ καὶ ἔτσι ἤπαι τὸν ζεστό καφέ πού τοῦ εἶχαν φέρει κι' ἐκάηκε, ἀλλὰ βαστήχτηκε καὶ δὲν εἶπε τίποτα. Τότε ὁ Μουσταφᾶς τοῦ λέει : «πίνεις καπετάν Νικολούδη ἄλλον ἕνα ;». Κι' ἐκεῖνος τοῦ ἀπαντᾷ : «καλὸ τόνε θέλει, Πασᾶ μου, πού θὰ τοῖ κἀνη δυό».

Ἐπέρασε κάμποσος καιρὸς ἐν τῷ μεταξύ καὶ ὁ Πασᾶς ἐπήγε στοὺς Λάκκους. Ὁ καπετάν Νικολούδης τοῦ ἔκαμε τραπέζι στὸ σπίτι του. Μεταξὺ τῶν ἄλλων φαγητῶν πού εἶχε στὸ τραπέζι ἦταν καὶ στάκα (ἀνθόγαλο) κι' ἔβαλε ἕνα πιᾶτο ζεστή στοῦ πιασᾶ τὸ μέρος κ' ἕνα κρύα στὸ δικό του.

Ἐφαγε λοιπὸν μιὰ κουταλιά στάκα ὁ Νικολούδης κι' εἶπε τοῦ πιασᾶ νὰ πάρη κι' ἐκεῖνος μιὰ. Ὁ πιασᾶς ἐγέμισε τὸ κουτάλι του στάκα καὶ τὸ ἔβαλε στὸ στόμα του. Μὰ ἡ στάκα ἦταν ζεστή καὶ κόλλησε στὸ στόμα του καὶ τὸν ἔκαψε πολὺ καὶ γι' αὐτὸ ἀναγκάσθηκε νὰ κοιτάξῃ πάνω πρὸς τὰ δοκάρια τοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ μὴ τὸν καταλάβῃ πὼς ἐκάηκε.

Ὁ Νικολούδης τότε τοῦπε : «Τι βλέπεις πιασᾶ μου;» Κι' αὐτὸς τ' ἀπάντησε : «ἀπὸ ποῦνε τὰ δοκάρια σου;» Κι' ὁ Νικολούδης τ' ἀπαντᾷ : «Λ' ἀπὸ τοῦ φύσα τὸ λαγγό».

9. Ο ΠΟΛΥΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ ΠΟΥ ΕΛΕΧΘΗ ΣΤΟΝ ΠΡΙΓΚΗΠΑ ΓΕΩΓΙΟ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΩΛΟ ΜΠΙΚΟΥΒΑΡΗ

«Ὁ κόσμος εἶναι ἡ—γ—Εὐρώπη,
ἡ—γ—Εὐρώπη εἶναι ἡ—γ—Ἑλλάδα,
ἡ—γ—Ἑλλάδα εἶναι ἡ Κρήτη,
ἡ Κρήτη εἶναι τὰ Χανιά,
τὰ Χανιά εἶναι τὰ Σφακιά,
τὰ Σφακιά εἶναι τ' Ἀσκύφου,
τ' Ἀσκύφου εἶναι τ' Ἀμμουδάρι,
Καὶ τ' Ἀμμουδάρι εἶναι ὁ Καπετάν Πῶλος Μπικουβάρης».

Δ' ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ—ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ—ΠΑΡΑΝΤΗΡΗΜΑΤΑ—ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΑ ΚΑΙΡΟΥ—ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Είναι πάρα πολλές οι προλήψεις και δεισιδαιμονίες και άπειρα σχεδόν τα παρατηρήματα και οι παραδόσεις που χρησιμοποιεί ο λαός μας και μάλιστα ο άμόρφωτος και άπλοϊκός τοιοῦτος.

Ἡ χρησιμοποίησις τους ἔχει καταντήσει ἀπαραίτητη, προέρχεται ἀπὸ τὴν ἄγνοια τῶν πραγμάτων καὶ καθιστᾷ πολλάκις δύσκολη τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ πού πιστεύει σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, γιατί τὸν κάνει νὰ φοβᾶται σὲ κάθε του προσπάθεια ὄχι μονάχα γιὰ τὴν ἔκβαση τῶν διαφορῶν ὑποθέσεων του, παρὰ καὶ γιὰ τὴν ὑπαρξη αὐτῆς τῆς ζωῆς του.

Στὸν περισσότερο λαὸ μας εἶναι ριζωμένες βαθειὰ μέσα στὴν ψυχὴ του οἱ ἐσφαλμένες αὐτὲς παρατηρήσεις καὶ εἶναι δύσκολο τὸ ξεριζωμᾶ τους, γιατί ἀποτελοῦν γι' αὐτὸν μιὰ θρησκεία, τρόπον τινά, στὴν ὁποία πρέπει νὰ πιστεῦη. Κρητικὲς προλήψεις καὶ παρατηρήματα ἐδημοσίευσε στὴν ἐπετηρίδα Καλλιτεχνῶν Λογοτεχνῶν τοῦ 1937 σελ. 82—85 ὁ κ. Π. Π. Βαβουλές, ἐκτὸς τῶν εἰς περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδας δημοσιευθεισῶν.

1. ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΑΜΠΡΟ ΤΗ ΝΥΦΗ ΤΑ ΠΡΟΥΚΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΓΑΜΟ

Κατὰ τὴν στέψιν προσπαθεῖ ὁ γαμπρὸς ἢ ἡ νύφη νὰ πατήσῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο στὸ πόδι, γιὰ νὰ τὸν ἔχει στὴν ὑποταγὴ καὶ τὰ θελήματά του.

Ὅταν βάζουν στίς σακκοῦλες τὰ προυκιά τῆς νύφης, δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἀνάμεσα σ' αὐτὲς πού τὰ τακτοποιοῦν καμμιὰ ὄρφανή, ἀλλὰ νὰ εἶναι **μανοκυρουδιάτες**, δηλαδή νὰ ἔχουν μάννα καὶ κύρη.

Στὰ προυκιά μέσα κρύβουν πέτρες. Ὅμοίως δὲ βάτο γιὰ νὰ ριζώσουν σὰν κι' αὐτὸν οἱ νεόνυμφοι καὶ ρύζι γιὰ νὰ (ριζώσουν) εὐτυχίσουν. Καμμιὰ φορὰ δὲ βάζουν καὶ ρόβι.

Ὅταν πηγαίνουν νὰ πάρουν τὴ νύφη, σταματᾷ στὴν πύρτα τῆς ὁποῖος καβαλλάρης πρωτοπάει καὶ τοῦ δίδουν ἓνα μανδηλι

πού λέγεται στὰ Σφακιά ζεβρές καί συχνά τόν κρέμουν στο κεφάλι τοῦ ζώου του.

Στὰ Σφακιά ὀδηγοῦν τή νύφη κατὰ τὸ γάμο γιὰ νὰ τῆ στεφανώσουν ὁ πατέρας ἢ ἕνας ἀδελφός της κρατῶντας τὴν ἀπ' τὸ ἀριστερὸ χέρι ἐν ᾧ χρόνῳ τὴν κρατεῖ ἀπ' τὸ δεξιὸ παπᾶς.

Κατόπιν δὲ πηγαίνει καί στέκεται δίπλα της ὁ γαμπρός.

Ὅταν φθάσῃ στὴν πόρτα τοῦ γαμπροῦ ἢ νύφη, κλείνουν τὴν πόρτα καί τὴν ἀνοίγει ἡ νύφη, ἀφοῦ πρῶτα κάμει σ' αὐτὴν ἕνα σταυρὸ μὲ μαυρομάνικο μαχαίρι.

Ἄμα ἀνοίξῃ τὴν πόρτα ἡ νύφη θέτουν χάμω ἕνα χρυσαφικὸ καί πατώντας σὲ χρυσάφι μπαίνει μέσα στο σπίτι ἢ νύφη.

Μόλις δὲ μπῆ μέσα πετᾷ ἕνα ρόγδι, συνήθως χαραγμένο λιγο, στὴ μέσα μεριά τοῦ σπιτιοῦ, καί ἂν σπάσῃ σημαίνει πῶς θὰ παιδιογονίσουν ἀρκετά.

Ἐπειτα στρώνουν σεντόνια καί καθίζει ἡ νύφη στὸν λεγόμενον **μπαστὸ** καί πάνω στὰ γόνατά της ἕνας (συνήθως μικρός) ποῦ τοῦ δίδει ἕνα **πατητὸ** (Σφακιανὸ κουλουρι τοῦ γάμου).

Στὸ φαί ταΐζουν τὴ νύφη, μέλι, ἢ πεθερὰ καί οἱ κουνιάδες της λέγοντάς της : σὰν τὸ μέλι σὰν τὸ γάλα ν' ἀγαπιούμαστε κουνιάδα.

Ὅταν ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου εἶναι μπουμπουλιάρα=συνεφιασμένη, ἡ νύφη θὰ εἶναι μπουμπουλιάρα=γρινιάρα.

Δυὸ ἀντρόγυνα δὲν κάνει νὰ στεφανωθοῦν τὴν ἴδιον μέρα γιατί δὲν καλαποδίδουνε, συνήθως ὅμως τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ καί συνηθέστερον τὸ δεύτερον.

* * *

Αἶ ! Γενάρη καλαντάρη

καί χρυσέ μου διωματάρη.

Ὅταν θὰ πᾶς στὴν Αἴγυπτο

καί δῆς τίς μοῖρες τῶν μοιρῶν,

λουσμένες χτενισμένες

καί δῆς κ' ἐμένα τὴ μοῖρα μου

λουσμένη χτενισμένη

καί χρυσοκουκλωμένη,

γιὰ πές της νᾶρθη νὰ τὴν δῶ

καί νὰ μοῦ πῆ καί νὰ τῆς πῶ

καί τὸν τὸν ἄνδρα (ἢ τὴν κόρη) ποῦ θὰ πάρη νὰ

(ὄνειρευτῶ.

Σημ. Λέγεται τὸ βράδυ ποῦ πρόκειται νὰ ξημερώσῃ ἡ πρωτοχρονιά, δταν πᾶνε νὰ κοιμηθοῦν οἱ νέοι καί οἱ νέες ποῦ εἶναι ἀπάντρευτοι καί θέλουν νὰ ὄνειρευτοῦν τὸ πρόσωπο ποῦ θὰ πάρουν ὡς σύντροφο τῆς ζωῆς των.

Τὰ κουφέτα ποῦ προέρχονται ἀπὸ ἔρραβῶνα ἢ γάμο τὰ βάζουν οἱ νέοι καί οἱ νέες τῆς παντρειᾶς κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλάρι τους γιὰ νὰ ὄνειρευτοῦν ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο ποῦ θὰ πάρουν ὡς σύζυγον.

2 ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ

“Όταν συνοδεύομεν τὸν νεκρὸν καὶ φταρνηθοῦμε πρέπει νὰ κόψωμε μιὰ κλωστή ἀπὸ τὰ ροῦχα μας νὰ τὴν βάλωμε εἰς τὸν πεθαμένο ἀπάνω διὰ νὰ μὴ μᾶς πάρῃ μαζί του.

Τὰ ροῦχα εἰς τὰ ὁποῖα ξεψυχᾷ ὁ ἄνθρωπος τὰ πλύνουν μετὰ τὸν θάνατόν του, γιατί ἔχει βᾶρος ἢ ψυχὴ του, ἅμα δὲν τὰ πλύνουν.

Ἐκεῖνα δὲ τὰ ροῦχα ποὺ γυρίζουν ἀπὸ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ νεκροῦ, δὲν τὰ βάζουν μέσα στὸ σπήτι ἀμέσως, γιατί εἶναι κακὸ πρᾶγμα.

“Όταν γυρίζουν στὸ σπήτι οἱ οἰκετοὶ τοῦ νεκροῦ, μετὰ τὸν ἐνταφιασμόν του, βγάζουν ὅλα τὰ κάδρα καὶ τὸν καθρέπτην ἢ τὰ γυρίζουν ἀνάποδα ἢ τοὺς βάζουν ἓνα μαζρο ὕφασμα μπροστά.

“Όταν ἔχουν νεκρὸ στὴν γειτονιά μας καὶ πᾶμε νὰ τὸν δοῦμε πρέπει νὰ μὴν κάμωμε δουλειὰ στὸ σπίτι μας ἅμα γυρίσωμε, γιατί λένε πὼς ρωτοῦν τὸν πεθαμένον στὸν κάτω κόσμον ποὺ πηγαίνει, τί κάνουν στὸν ἐπάνω κόσμον καὶ ἂν πῆ ὅτι ἔρραβεν κανεὶς λ.χ. τοῦ λέγουν νὰ ράψῃ τὸ σάβανό του.

3. ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΙΡΑΣΜΙΚΑ

“Ο λαὸς πιστεύοντας πὼς στὰ σταυροδρόμια κατὰ τὴν νύχτα ὑπάρχουν πειρασμικά λέγει περνώντας ἀπ’ αὐτὰ τὸ ἐξῆς ἐν ᾧ κάμνει συγχρόνως τὸ σταυρὸ του:

Στὶς εἰκοσιτέσσερις τοῦ Δεκεμβριοῦ ἀργὰ Χριστὸς γεννᾶται ἐτουτ’ ἢ γ. ὥρα κι’ αὐτὴ μιὰ λογαταί.

“Ομοίως τὴν ὥρα ποὺ πρόκειται νὰ κοιμίσωμε ἓνα παιδί κάνομε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στὸ μαξιλάρι του καὶ ἔπειτα λέμε:

Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ κι’ ἡ Παρθένα (Σώτειρα) Παναγιὰ ποὺ ξορκίζει τὰ κακὰ κι’ οὐλα τὰ πειρασμικά (δαιμονικά).

4. ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ

“Όταν βῆχη ὁ κάτης τὸν χειμῶνα, θὰ γίνῃ με ἀλὴ κακοκαιρία γρήγορα.

β’) Τὰ αἰγοπρόβατα ὅταν τρέχουν βιαστικά ἀπὸ τὰ ψηλότερα μέρη πρὸς τὰ χαμηλότερα καὶ τρώγουν ἀπὸ τὸν πάτο τὰ κλαδιά, μᾶς προαγγέλουν μεγάλη κακοκαιρία.

γ’) “Όταν ὁ κάτης βρέχῃ τὸ πόδι του με τὴ γλώσσά του καὶ ἔπειτα λούει τὴν κεφαλὴ του, μᾶς δείχνει με τὴ στάση του καὶ με

τὸ μέρος ποῦ στρέφει τὸ πρόσωπό του τί καιρὸς εἶναι αὐτὴ τῆ στιγμῆ, βορρᾶς δηλ. νότος κλπ.

δ') Ὄταν ὁ χοῖρος παίρνη μὲ τὰ ντόδια του τὰ κλαδιὰ, ξερὰ ἢ χλωρὰ καὶ τὰ πηγαίνει μέσα στο σπῖτι γιὰ νὰ τὰ κάμη κοιμητέ, τότε προμηνύεται κακοκαιριά.

ε') Ὄταν τὰ ἀναμένα κάρβουνα σπιθίζουε ταχτικά, τότε θὰ κάμη ἐπίσης κακοκαιριά.

στ') Ὄταν ἡ σκλώπα φωνάζη ἀποσπέρας, προμηνύεται καλὴ μέρα, καλωσύνη, ὅπως λέγουε.

ζ') Ὄταν οἱ πέρδικες κατεβαίνουε τὸν χειμῶνα κοντὰ στὰ σπῖτια καὶ κακαρίζουε, τότε θὰ κάμη βαροχειμωνιά.

η') Τοῦ Προφήτη Ἑλίας, ὅτι καιρὸς κρατεῖ τὸ πρωῖ, θὰ κρατῆ καὶ τὸν περισσότερο χειμῶνα.

θ') Ὄταν οἱ σκουληκοὶ (βρῶμοι, σκώληκες τῆς γῆς) σαλεύουε εἰς τοὺς δρόμους κι' εἶναι καθαροὶ, θὰ βρέξη, ἐν ᾧ ὅταν εἶναι χωματοκυλισμένοι θὰ σηκώση ἀέρα.

ι') Ὄταν στὰ μητᾶτα, ἀφοῦ σύρουε τὴ μηζύθρα, τὸ λαβέτζι βγάνει πολλοὺς ἀτμοὺς τὴν ὥρα ποῦ τὸ τρίβουε μ' ἓνα πανί γιὰ νὰ καθαρίση, θὰ χαλάση γρήγορα ὁ καιρὸς.

ια') Ὄταν τὸ φεγγάρι εἶναι ἀνάσκελα, τότε οὔλο θὰ περάση φωτιά, δηλ. θὰ κάνη ὄλο κακοκαιριά.

ιβ') Ὄταν τὸν χειμῶνα κάμη μιὰ μέρα πολὺ θερμὴ, δηλ. μὲ πολὺ κάψα, τότε θὰ τήνε κλαίη μιὰν ἐβδομάδα. Μὲ τὴν τελευταία φράση ἐννοοῦν πὼς θὰ κάμη ὕστερα πολλὰ κρυώματα.

Σχετικὸ μὲ τὴν πρόγνωση τοῦ καιροῦ στὰ Σφακιά ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθο προγνωστικὸ:

«Τοὶ δεκαφτὰ τοῦ Γεναριοῦ
εἶναι κυρὰ τ' Ἁγιά Ἀντωνιοῦ
καὶ τῆ δεκοχτῶ τρυγόνα
εἶν' ἢ τροῦλλα τοῦ χειμῶνα
κι' ἀπὸ κεῖ καὶ πίσω χιόνια
κουτσουκλίζετ' ὁ χειμῶνας.

Γιὰ νὰ εἶνε καλὲς οἱ ἐσοδεῖς των λένε οἱ χωρικοὶ σχετικὸ γιὰ τὴν βροχὴ τὸ ἐξῆς:

«Χαρᾶς τὰ Φῶτα νᾶναι εὐγιά
καὶ τὴ Λαμπρὴ νὰ βρέχη».

5. ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΝΙΘΑ

“Αν κράζη ή ὄρνιθα σάν πετεινός θα πεθάνη κάποιο συγγενικό πρόσωπο. Για να βεβαιωθούν δὲ οἱ ἄνθρωποι ποιὸς πάνω κάτω θα πεθάνη, κόβουν τὸ κεφάλι τῆς ὄρνιθας αὐτῆς καὶ τὸ πετοῦν στὸ δῶμα τοῦ σπιτιοῦ καὶ σ’ ὅποια διεύθυνσι γυρίσει ἡ μύτη τῆς, σὲ κείνη βρίσκεται αὐτὸς ποὺ θα πεθάνη.

β’) “Αν τσακώνονται οἱ ὄρνιθες σημαίνει γλωσσοφαγιά.

γ’) “Ἡ μαύρη ὄρθα κι’ ὁ μαῦρος πετεινός εἶναι καλὸς οἰωνός, καὶ σημάδι τῆς εὐτυχίας τοῦ σπιτιοῦ ποὺ βρίσκονται.

δ’) “Ὅταν ἡ ὄρθα τινάσσεται μέσα στὸ σπίτι, θάρθη κάποιος μουσαφίρης στὸ σπίτι αὐτό.

ε’) “Ὅταν πάλι ἡ ὄρθα τριγυρίζει ἓνα κυνηγὸ, ὁ κυνηγὸς αὐτὸς βγαίνοντας στὸ κυνηγιὶ θα σκοτώσῃ λαγὸν ἢ πέρδικα ἢ ἄλλο τι.

στ’) “Ἡ ἄσπρη ὄρθα εἶναι κακὸ σημάδι στὸ σπίτι, γιατί ἐφ’ ὅσον αὐτὴ ζεῖ τὸ κουράδι τοῦ σπιτιοῦ, ἂν ἔχη, τὸ σπίτι, ξεβγαίνει.

ζ’) “Ὅταν ἡ ὄρθα κράζη σάν τὸν κούκλη, κάποιος ἀπὸ τὸ σπίτι στὸ ὄποιο ἀνήκει θ’ ἀποθάνη ἢ κάποιος συγγενῆς τούτου.

η’) “Ὅταν ἡ ὄρθα στέκει μὲ τὸ ἓνα πόδι θ’ ἀποθάνη κάποιος.

θ’) Κατὰ τὸ φάγωμα τῆς ὄρνιθας, ὅποιος πάρῃ τὴν φτεροῦγα τῆς λένε πὼς θα πετάξῃ ἤτοι, θα παντρευθῇ ἂν εἶναι ἀπάντρευτος. Ἐπίσης πὼς θα πάρῃ πόδι, δηλαδή θα φύγῃ ἐκεῖνος ποὺ θα φάγῃ τὸ πόδι τῆς. Αὐτὸς ποὺ τρώγῃ τὴν φτεροῦγα τῆς μπορεῖ νὰ παίξῃ καὶ τὸ παιγνίδι Γιάντες ποὺ εἶναι μιὰ ἄσκησις τῆς μνήμης πολὺ καλή. Γι’ αὐτὸ δμῶς θα γράψωμε εἰς τὰ περὶ παιγνίων.

6. ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΡΑΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΛΟ ΠΟΥΛΙ

“Ὅταν μαδιούνται οἱ κοράκοι θα πεθάνη κάποιος.

β’) “Ὅταν κράζῃ τὸ καλὸ πουλι ἢ κακὸ πουλι, κατὰ τοὺς Σφαικιανούς, μονάχα μιὰ φορὰ καὶ κοντὰ στὴν αὐλή, τότε πεθαίνει συγγενῆς μας.

γ’) “Ὅταν τὸ κακὸ πουλι ἢ νυχτοπούλι κράζῃ πολλὲς βραδυνιὲς κοντὰ στὸ ἴδιο σπίτι καὶ μάλιστα δταν κράζῃ μιὰ φορὰ μόνο τὴν κάθε βραδυνιά, τότε κάποιος ἀπὸ τὸ σπίτι αὐτὸ θ’ ἀποθάνη.

7. ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΕΤΟΜΥΓΙΑ

“Ὅταν ἡ κρετόμυγια τριγυρίζῃ φανερά στὸ σπίτι ἀπαραίτητα θ’ ἀγοραστῇ κρέας ἢ ψάρι στὸ σπίτι αὐτὸ γρήγορα,

β’) “Ὅταν αὐτὴ τριγυρίζῃ τὸν ἄνθρωπο, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θα φάῃ γρήγορα κρέας ἢ ψάρι.

γ') "Όταν ή μυϊγιά, κοινώς κρετόμυγιά τριγυρίζη και σβουρίζη στο σπίτι μας χωρίς νά φαίνεται προμηνύει θάνατο ανθρώπου ή ζώου.

8. ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΑΡΑ

"Όταν ή ψυχάρα, κοινώς σβούρα πετᾶ και σβουρίζη μέσα στο σπίτι, τότε σύντομα θά άρρωστήση ή και θ' άποθάνη κανείς. 'Εάν αύτή ή σβούρα έχει όμορφα φτερά και μούρη σαν τόν άνθρωπο, θ' άποθάνη κανείς σπουδαίος άνδρας.

9. ΓΙΑ ΤΟ ΣΚΥΛΟ

"Όταν ό σκύλος νουριέται συνεχώς μερικές ήμέρες και μάλιστα κατά τό βράδυ, ό άφεντικός του ή άλλο μέλος τής οικογενείας του θά πάθη κακό (θ' άποθάνη, θά σκοτωθῆ, θ' άρρωστήση).

10. ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

Τό οὔτσι οὔτσι τέσσερις
και ή καρκατίνα πέντε,
και τό σκυλί και τό γατί
έξῆντα πέντε μέρες.

Σημ. Οὔτσι=ό χοίρος, τέσσερις=μήνες, καρκατούρα=σημαίνει και τήν αίγα και τήν προβατίνα, πέντε=5 μήνες. "Ητοι κατά τά χρονικά αύτά θρια γεννοῦν τά άνω ζῶα.

11. ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΑΦΙΡΗ

"Όταν κανείς θέλει νά διώξη τό μουσαφίρη του, άρχινᾶ και παρασέρνει ή ρίχνει άλάτσι πίσω άπό τήν καρέκλα του ή στήν τσέπη του ή στόν ὤμο του ή στο κάλυμμα τής κεφαλῆς του, χωρίς βέβαια νά γίνη άντιληπτός άπ' αυτόν.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΝΤΗΡΗΜΑΤΑ

"Όταν τᾶστρα 'δοῦνε τό προζύμη, δέν άνεβαίνει.

"Όταν καμμιά γυναίκα ζητᾶ άπό τόν άντρα τση καμμιά καρφίτσια πρέπει νά τότε τσιτώση στή χέρα έν ᾧ τήνε πέρνει για νά μη μαλώσουνε.

"Η κοπελλιᾶ δέν πρέπει νά διδῆ άπ' εὔθειας με τή χέρα τς στους νέους σαποῦνι για νά πλυθοῦν, χτένι και καθρέφτη για νά χτενιστοῦν, μαντηλι κι' αυγά, γιατί θά χάσουνε τήν άγάπη πού τρέφουν ό ένας με τόν άλλον, θά χαλάσουνε τίς σχέσεις τωνε.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

1. ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

Ὡς γνωστὸν εἰς τὴν Κρήτην ὑπάρχουν ὠρισμένες παραδόσεις γιὰ τὸν καιρὸν καὶ διαφόρους ἄλλους λόγους. Ἔτσι εἰς τὰ Μεσκλά Κυδωνίας λέγουν γιὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐβδομάδος τὸ ἑξῆς :

«Τὴν Πέφτη κάνει τὸ νερό, τὴν Παρασκὴ τὸ χιόνι, κ' ἂν δὲν τὸ κόψη Παρασκὴ, Σαββάτο ὡς τὸ γιῶμα δέξου βαρὺ χειμῶνα».

* *

Εἰς τὸ Ροδάκιον Ἁγ. Βασιλείου ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθο μετεωρολογικὸ προγνωστικόν.

«Τὴν Πέφτη βάζει τὸν καιρὸ, τὴν Παρασκὴ τὸν κόβει, κ' ἂν δὲν τὸν κόψη Παρασκὴ, Σαββάτο ὡς τὸ γιῶμα, τὴν Κυριακὴ ξημέρωμα, δέξου βαρὺ χειμῶνα.

2. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑΝ ΖΩΩΝ

Εἰς τὰ Μεσκλά Κυδωνίας ὑπάρχει τὸ κατωτέρω συστατικόν γιὰ κείνον ποὺ θέλει νὰ ἐκλέξη ζῶα καὶ . . . γυναῖκα.

«Βοῦί σελάτ' ἀγόραζε, καὶ γαῖδαρο καμπούρη, γυναῖκα λιανοκάμωτη (ἢ λιχνοκάμωτη) καὶ χοῖρο μακρομούρη.

3. Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΩΡΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Εἰς τὰ Σφακιά καὶ τὸ Ροδάκινο Ρεθύμνης λέγεται γιὰ τὴν καλύτερη ὥρα τοῦ θανάτου τὸ ἑξῆς.

«Χαρὰς τῶνε ποὺ πέθανε τὴν Παρασκὴ τὸ βράδυ.

Καὶ τὸν ἑκατεβάζανε Σαββάτο ἀργὰ στὸν Ἄδη».

Ἡ ὥρα αὐτὴ προτιμᾶται, ἐπειδὴ ἀνέστη κατ' αὐτὴν ὁ Χριστὸς καὶ κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην εὐρίσκονται ἀνοιχτὲς οἱ πόρτες τοῦ Παραδείσου καὶ ἔτσι πάει εὐκολώτερα στὸν Παράδεισο, ὅποιος πεθαίνει τότε.

4. ΓΙΑ ΤΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

Μεγάλῃ Δευτέρα, μεγάλη μαχαῖρα.

Μεγάλῃ Τρίτῃ, μεγάλη κρίση.

Μεγάλῃ Τετάρτῃ, ὁ Χριστὸς ἐχάθη (μεγάλῃ ζάλῃ).

Μεγάλῃ Πέμπτῃ, ὁ Χριστὸς εὐρέθη (ὁλος ὁ κόσμος πέφτει).

Μεγάλη Παρασκευή ὁ Χριστὸς εἰς τὸ καρφί (μεγάλη ταραχή).
Μέγα Σάββατο, ὁ Χριστὸς εἶναι στὸν τάφο (ἀρνιά καὶ ρίφια
κάτω).

Καὶ στὴν Κυριακὴ θὰ μπούμε, Καλλιτσουὶνι νὰ γευτοῦμε.

5. ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΣΑΒΒΑΤΟ

Μεγάλο μου Σαββάτο, καὶ πῶς θὰ σὲ περάσω ;
'Αποῦχεις τρία καφαλθιά, καὶ τρία μεσημέρια ;
τρία ἀποτσακίσματα, κ' ἔχεις κι' ἀκόμη μέρα ;

* *

Μεγάλο μου Σαββάτο, καὶ πῶς θὰ σὲ περάσω ;
'Αποῦχεις πέντε ταχινές, καὶ τρία μεσημέρια ;
καὶ πέντε προσαργάτινα, ὡς νὰ περά σ' ἡ 'μέρα ;

6. ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩΝ ΒΑΪΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

Τὴν ἡμέρα τῶν βαγιῶ, τρῶνε ψάρι καὶ κολιό.
Τῶν βαγιῶ, βαγιῶ, βαγιῶ, τρῶνε ψάρι καὶ κολιό.
Καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ, Καλλιτσουὶνι στὸ σκαμνί.
(τοῦ καλλιτσουὶνιοῦ τ' αὐτί!)

* *

Καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ, θὰ δαγκάσωμε τ' ἀρνί.
Κι' ὄσπου νὰ τὸ θέσουνε, μπουκιά δὲν ἔχουνε,

7. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΕΜΠΕΛΗΔΕΣ

'Αγία Δευτέρα βούϊθα μου καὶ Τρίτη καὶ Τετάρτη, καὶ Πέμ-
πη καὶ Παρασκευή, ποτὲ δουλειὰ μὴν κάμω.

8. ΓΙΑ ΤΗ ΒΑΦΤΙΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Στὰ Σφακιά λένε τὸ ἀκόλουθο σχετικὸ μὲ τὴ ὀνομασία τοῦ
παιδιοῦ.

- Νὰ τὸ βγάλωμε Πῶλο,
- λὲν τὸ σάντολό ν-του Πῶλο,
- Νὰ τὸ βγάλωμε Μανοῦσο
- λὲν τὸ μπάρμπα του Μανοῦσο.
- Νὰ τὸ βγάλωμε Νικόλα,
- λὲν τὸν πατέρα του Νικόλα.
- Νὰ τὸ βγάλωμε Σήφη,
- λὲν τὸν ἄλλο μας νε Σήφη
- Νὰ τὸ βγάλωμε Πῶλο
- κι' ἄς 'ποθάνη κιόλας.

9. ΓΙΑ ΤΗΝ ΝΕΟΤΗΤΑ

Για τη διατήρηση της νεότητας υπάρχει η ακόλουθη συνταγή
ας ποθμε.

«Βούϊ να μην αλώνευγε, γυναίκα μην έγέννα.
Άντρας να μην έθέριζε ποτέ ν-του δέν έγέννα.

10. Ο ΓΛΗΝΙΑΣ ΚΛΕΙΔΟΥΧΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ

Λένε στα Σφακιά, πώς όταν έπερπάτησε στη γη ο Χριστός έ-
συναντήθηκε με τόν Γληνιά από τ' Άσκύφου και έπαιξαν τά χαρτιά
και έκέρδισεν ό Γληνιάς κι' έπήρε τά κλειδιά του παραδείσου και
έτσι οι Άσκυφιώτες θά πάνε στον παράδεισο άμα πεθάνουν, γιατί
θά τών άνοιξη ό χωριανός των.

11. ΓΙΑΤΙ Ο ΧΑΡΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΣΥΓΚΙΝΗΤΟΣ

Λέγεται για τόν χάρο πώς έπήγε κατά διαταγή του Θεού κά-
ποτε σε μιá φτωχική καλύβα για να πάρη τόν νοικοκύρη της πού εί-
χε πολλά παιδιά.

Τά κλάματα όμως και οι θρήνοι τών παιδιών και της γυ-
ναίκας του ανθρώπου αυτού έσυγκίνησαν τόσο πολύ τόν χάρο, ό-
στε δέν ήμπόρεσε να έκτελέση τή Θείκή Διαταγή και έτσι έγύρισε
άπρακτος. Ό Θεός τότε έθύμωσε πολύ και του ζήτησε τόν λόγο
για τόν όποιο παρήκουσε τή διαταγή του.

Κ' εκείνος με φόβο άποκρίθηκε στον άφέντη του πώς ήταν
τόσο λυπηρές οι φωνές και τά κλάματα τόσο συγκινητικά πού τόν
έκαμαν να τά λυπηθί και να μην τούς πάρη τόν προσάτη τους.
Τότε ό Θεός του έπαιξε ένα δυνατό χαστοδκι πού τόν έκαμε έν-
τελώς κουφό και έτσι δέν άκούει πιά τίποτα ούτε και συγκινείται
έπομένως από τά κλάματα και τούς θρήνους παρά είναι πολύ
σκληρός.

12. Ο ΙΝΑΤΣΙΑΡΗΣ ΣΦΑΚΙΑΝΟΣ

Παραδίδεται πώς ένας Σφακιανός ήταν Ινατσίαρης, όταν έ-
ζοοσε και πώς τόν καιρό πού πέθανε και τόν έσήκωσαν οι Σφα-
κιανοί από τόν σπύτι του για να πάνε να τόν θάψουν έκουτέλωσεν ό
κρέββατος στον παραστάτη τση πόρτας κι' έδυσκολευτήκανε να τόν
πορίσουν έξω. Τότε δέ έπετάχτηκε κάποιος και είπε : 'Ινάτι είχε
και ζωντανός και Ινάτι έχει κι' άποθαμένος.

Ε΄ ΚΑΘΑΡΟΓΛΩΣΣΗΜΑΤΑ

Τὸ καθαρογλώσσημα ἢ καθαρογλωσσίδι ἢ γλωσσοδέτης, εἶναι λέξεις ἢ φράσεις ποῦ ἀπαγγέλλεται δύσκολα γιὰ τὴν πολυσυλλαβία καὶ τὴν ἐπανάληψη ὁμοίων φθόγγων. (Βλέπ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαίδειαν τομ. 13 σελ. 424).

* * *

Τσῆ καρέκλας τὸ ποδάρι ξεκαρεκλοποδαρόθηκε ἀπὸ τὴν ξεκαρεκλοποδαροθήκη του.

—Ἡ κότα μας ἢ λιχνιδι ἢ λιχνομπιχνοκούκουδι κάνει λιχνίδα μπίχνιδα λιχνομπιχνοκούκουδα αὐγά.

—Ἐπεθύμησα νὰ φάω μητατόστακα μητατολαδόστακα ἀπὸ τὸ μητατολαδοστακοτσίκαιο.

—Κοῦπα καπακωτὴ κοῦπα καπακωμένη κοῦπα ξεκαπάκωτη κοῦπα ξεκαπακωμένη.

—Ψωμί ψωμί λιγώνομαι ψωμί λιμομαντάσω.

—Ὁ κοτσυφὸς ἐκάθετο πάνω στὴν ἀσηλαβήνα καὶ ἐκελάϊδε κι' ἔλεγε: Ποιὸς τὴν ἐβαρδουλολουκάνιζε ἐτούτη τὴν ἀσηλαβήνα; ἂν εἶχα κι' ἐγὼ τὰ σκεπαρνοβαρδαλουκάνικά του ἤθελα τὴν σκεπαρνοβαρδαλουκατίσω σ' ἂν καὶ τῆς σκεπαρνοβαρδαλουκάνισας τὸ γυιό.

—Ἡ καρέκλα μας ἐξεκαρεκλοποδαρόθηκε.

—Ὁ φύλλος ἐφταρτίστηκε κι' ἔβγαλε τὰ τζιγεροφλεμονοκαρδουλάκια του.

—Ἡ συκιά μας ἢ γελτή, ἢ γελτοφαντονιλεκτή, κάνει σῦκα νιγελτά, γελτοφαλτονιλεκτά. Πά' ὁ σκύλος ὁ γελτός, ὁ γελτοφαλτονιλεκτός, νὰ φάῃ τὰ σῦκα τὰ γελτά, τὰ γελτοφαλτονιλεκτά. Πιάνει πέτρα νιγελτή, νιγελτοφαλτονιλεκτὴ νὰ παίξῃ τοῦ σκύλου τοῦ γελτοῦ τοῦ γελτοφαλτονιλεκτοῦ.

—Τρεῖς ἀχεργιώνιδες κι' ἓνα ἀχεργιώνάκι ἐπήρανε φωθιά.

—Φλασκι πιπιλοπίφλασκο καὶ πιπιλοφλασκάκι.

—Μπάγκος, δίμπαγκος, ἀναποδογυριδοκαρυδοταβλόπαγκος.

—Ἐπεθύμησα νὰ φάω τ' ἀρχοβλάχο τὴ σφαχτοῦλα καὶ τὴν ἀρχοβλαχοποῦλα.

—Λειψὸ ψωμί λιγώνομαι.

—Πέντε τάβλες ραμπιδένιες, ραμπιδοκαμποταβλένιες.

—Βω σκυ λὲ, βω σκυ λὲ, βω σκυ λὲ.

—'Ο πετεινός ό δίκωλος, ό τρίκωλος, ό τρικοκοκκινόκωλος κάν' αύγά δίκωλα, τρίκωλα, τρικοκοκκινόκωλα κι' άπού τά φάει δικωλιά, τρικωλιά, τρικοκοκκινόκωλιά.

—'Ο τζιτζιρας ό μίτζιρας ό τζιντζιμιτζιχότζιρας άνέβηκε στη μιτζιριά στη μιντζιτζιτζιχοντζιριά κι' έκοψε τά τζιτζιρα τά μίτζιρα, τά τζιτζιμιτζιχάντζιρα.

—Μιά έληά σ' ένα σκουτέλι κι' άλλη μιά σ' ένα πιατέλι.

—'Η μάννα μου ή μσυρογούνα, μαύρο κι' άσπρο είναι τό γου- νί τζη και τό παραγούνι τζη.

—'Απάνω στό πυθάρι μας τό πυθαρόπουλό μας κάθεται δούμι τοϋ δούμιου και δούμι και δουμάκι και ξεδιπλώνει τό δούμι· φιλώ την τρύπα τοϋ δούμιου, φιλώ την τρύπα τοϋ δούμιου.

—'Απάνω στό πυθάρι μας τό πυθαρόπουλό μας ποντικός αύγά 'γλυφε, ποντικός αύγά 'γλυφε.

—'Ασπρη πέτρα, ξέξασπρη κι' άπό τόν ήλιο ξεξασπρότερη.

—'Ασπρο χαρτί και ξέξασπρο και ξέξασπρο μελάνι και ξέξα- σπρος γραμματικός ξέξασπρο γράμμα κάνει.

—Τό γυαλί μέσ τό πηγάδι πώς γυαλίζει πώς κομψίζει πώς γυα- λοκομπολογίζει.

—Τση σκνίπας τό σκνιπόξυγκο τση σκνίπας τό κνισάρι άπού τό βγάλει και τό πει λογιέται παλληκάρι.

—'Η γι-αΐγα μας ή δίβεργη, διβεργοπυργοκέρατη κάνει ρίφια δι- βεργα διβεργοπυργοκέρατα κι' άπό τά φάει διβεργιά, διβεργοκερατιά.

—'Απάνω στό πυθάρι μας στό πυθαρόπουλό μας (ή στην πυθα- ρόπλακά μας) κάθεται νούμι και νούμι και νούμι και νουμάκι και ξεσκεπάζω τό νουμί και πίνω τό ζουμάκι.

—Πλατανιανοί, σπανακάδες, σιναποραπανομαμιοπαστεναγλά- δες.

—Σεντόνι μου χοντρόξομπλο και χοντροξομπλιασμένο, όπου σέ χοντροξόμπλιαζε τση χοντροξόπλαινας ό γυιός, τση χοντροξόπλαι- νας ό γυιός.

—'Αρσανομπακαλοχαμαλευράστερο.—('Αρσάνι—Μπακαλοχώρι —Χαμαλευρι—'Αστέρι. 'Όλα είναι χωριά κείμενα έξωθι της πόλεως Ρεθύμνης).

—'Ανατυλιγάδισέ με, ανατυλιγάδισέ με, ανατυλιγάδισέ με.

—'Ανέβασέ μ' ή μάννα μου άπάνω στην άνέμη κι' άνεμιδιγά- διζέ με, κι' άνεμιδιγάδιζέ με, κι' άνεμιδιγάδιζέ με.

—Μυϊγα, μυϊγα, μυϊγα, μυϊγα.

—'Από πίσω εις τή σφάκα έπήγα κι' έχωσα μιά φλάσκα, και παρήγγειλα τση σφάσκα· σφάκα βλέπε μου καλά τή φλάσκα.

—Ψωμί λιγώνομαι, ψωμί λιγώνομαι ψωμί μελιμαντάσω.

—Μουρέλλο, χλωρομούρελλο και χλωρομουρελλάκι ή μουρέλλο, ξερομούρελλο και ξερομουρελάκι.

—Έρχεται μου να πηδήξω να σ' άρπάξω να σε γλυκοφιλήσω, ω ψυχή μου! Σπανακολαδοστακόπηττα, ω ψυχή μου! Σπανακολαδοστακόπηττα.

—Έπεθύμηθα να φάω μητατόστακα με την ξεζεστή σκαστή κουτάλα.

—Έπεθύμησα να φάω ξεζεστά σκαστά κουκιά με την ξεζεστή σκαστή κουτάλα.

—Η συκιά μας ή γερτή, ή γερτοπευκολευκωτή κάνει συκα νιγερτά, νιγερτοπευκολευκητά, πά' ό σκύλος ό γερτός, ό γερτοπευκολευκωτός, να φάη τά συκα τά γερτά, τά γερτοπευκολευκωτά, πιάνει πέτρα νιγερτή, νιγερτοπευκολευκωτή, να παίξη του σκύλου του γερτού του γερτοπευκολευκωτού.

—Άσπροκατσοπρινομουρνιδόξυλο.

—Άπό πού και ποιός και πώς και τίνος κι' ίντα κι' όθεν πού και γιάντα ίντα λογίως ;

ΣΤ' ΠΡΟΠΟΣΕΙΣ—ΕΥΧΕΣ—ΚΑΤΑΡΕΣ

Οι Κρητικοί κάνουν πολλές προπώσεις και λένε αρκετές εὐχὲς κατὰ τὴν στιγμή πού τοὺς κερνοῦν στὰ φιλικὰ τους σπίτια καὶ στὰ δικά τους ἀκόμη. Οἱ προπώσεις καὶ οἱ εὐχὲς τῶν Κρητικῶν εἶνε ἀνάλογες μὲ τὰ πρόσωπα, τὴν ἡλικία, τὴ θέση, καὶ τοὺς πόθους μποροῦμε νὰ ποῦμε, ἐκείνων πρὸς τοὺς ὁποίους εὐχονται.

Σ' ἓνα παντρεμένο ἐπὶ παραδειγματι λένε: «νὰ χαρῆ τὰ παιδιὰ τοῦ», σ' ἓνα ἱερέα, «νὰ χαρῆ τὸ βασιλεῖο τοῦ», σ' ἓνα νέο ἢ μιὰ νέα, «τσι χαρές τοῦ,» σὲ μιὰ γρηά, καλὴ ψυχὴ, σ' ἓνα σπουδαστὴ καλὴ πρόοδο κλπ.

Κατὰ τὴ στιγμή πού ἐτοιμάζεται νὰ πιῆ ὁ Κρητικὸς εὐχεται μιὰ ἢ περισσότερες εὐχὲς σ' ἓνα ἢ καὶ περισσότερα πρόσωπα. Κάνει δὲ τότε καὶ τὸ λεγόμενον κάλεσμα. Καλεῖ δηλαδὴ ἓνα ἢ περισσότερους ἐκ τῆς παρέας νὰ πιοῦν εἴτε μαζί εἴτε μετὰ ἀπ' αὐτόν.

Συνήθως τότε λέγει : στὴν ὑγεία σου Γιώργη, Κώστα κλπ.

Οἱ παλαιότεροι μας ἔλεγαν : «Σκουτελοβαρέχνω σου ἢ παθιῶ σε». Κι' ἀπαντοῦσε ὁ καλεσμένος, «ἀντιστέκομαί σου», «γροικῶ σε». Σήμερα στὸ κάλεσμα πού γίνεται μὲ τίς φράσεις: «στὴν ὑγεία σου Γιώργη, Δημήτρη κλπ. ἢ καλιῶ σε Κωνσταντῆ, Γιάννη κλπ. ἢ καλῶς νὰ σ' εὔρω Σήφη, Πῶλο, κλπ». ἀπαντοῦν οἱ καλεσμένοι : «Καλῶς νὰ ὀρίσης, καλῶς νὰ ὀρίση ἢ-γ ἀφεδιά σου, καλῶς ν'ἀρθης».

Εὐχὲς ἀπευθύνουν οἱ Κρητικοὶ καὶ σὲ πολλὰς ἄλλες περιστάσεις ὡς λ. χ. στὸ θερισμό, στ' ἀλώνεμα, στὸ τρύγημα καὶ τίς διάφορες ἄλλες δουλειές των καὶ μάλιστα στὸν καιρὸ τῆς σπορᾶς καὶ τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν.

Ὅμοιος δὲ σὲ διάφορες ἄλλες περιπτώσεις τῆς ζωῆς των εἶτε χαρούμενες εἴτε θλιβερὲς ὡς λ. χ. στὴ γέννηση, τὴ βάφτιση, στίς ἀρρώστειες, στὸ θάνατο, κλπ.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο χρησιμοποιοῦν οἱ μανάδες καὶ ἄλλα πρόσωπα πολλὰς εὐχὲς καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς ἀγαπημένους των σὲ κάθε περίσταση πού τοὺς εὐχαριστοῦν.

Τὸ ἴδιο πάνω κάτω συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τίς κατάρεις πού ἀπευθύνουν οἱ γονεῖς στὰ παιδιὰ τους, ἢ ἄλλοι πρὸς ἐχθρικά τους

πρόσωπα κάθε φορά που θα δώσουν σχετική άφορμή.

Για τις προπόσεις αυτές και τις εύχες και τις κατάρες μπορούσε να γίνει μια δλόκληρη εργασία ξεχωριστά. Περιοριζόμεθα όμως στην παράθεση δλίγων δειγμάτων μόνον, όπως έξ άλλου κάνωμε για όλα τὰ λαογραφικά θέματα, που έχει ο τόμος αυτός.

Ἐργότερα ἴσως ἀσχοληθοῦμε περισσότερο μ' αὐτά, καί με τοὺς ἄφθονους καί ποικίλους Κρητικούς χαιρετισμούς.

Σημ. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ πιοῦν γεμάτο τὸ ποτήρι κατά τὸ κάλεσμα λένε : «ἄστρα κλόστρα στὸν κεραστή»· ὁμοίως «Κουτρί πελέκιο» γιὰ τὸ μεσῶτο καί «κουτρί σπάο» γιὰ τὸ παρὰ κάτω ἀπ' τὴ μέση τοῦ ποτηριοῦ γινόμενο κέρασμα.

1. ΠΡΟΠΟΣΕΙΣ

Στὴν ὑγείᾳ τοῦ γέρου κύκλου τοῦ καθεκλοθιζόμενου

Στὴν ὑγείᾳ μας οὐλονῶ καί μεγάλω καί μικρῶ.

Κι' ἀποὸ πιεῖ καί δὲν τὸ πεῖ ἐννιά κρασί κι' ἐννιά ρακί
καί μιὰ ραβδὲ στὴν κεφαλῇ.

Ἐβίβα βρέ παιδιά. Πάντα νάμασιε καλά.

Κι' Ἀἰ Γιώργης κι' Ἀἰ Λιάς

κι' ἅγιος Νικόλας κι' ἅγιος Λουκάς,

νά βοηθᾶ τοῦ κόσμου καί νά βοηθᾶ κ' ἐμᾶς.

Κι' ὁ Θεὸς νά συχωρέση, τῶν παππουδολαδάω μας
τέκνω γονέω καί ἀδερφῶ.

Ὁ Θεὸς νά συχωρέρη τοῦ λάλου μου, ἀποὸ ἦτανε κα-
λὸς ἄνθρωπος καί δὲν ἄφινε τὰ δυὸ νά πηγαίνουνε μα-
ζί παρὰ τὰ ξεχώριζε.

2. ΕΥΧΗ ΣΕ ΠΡΟΠΟΣΙΝ

Σ' ὑγείᾳ. Ὅποιος δὲ μᾶς ἀγαπᾶ, νά καθαλικεύγη τὸ με-
λίντακα καί τὰ πόδια-ν-του νά μὴ ἔγγιζουν χάμαι.

Ὅποιος δὲ μᾶς ἀγαπᾶ, ἀνάθεμα νά ἔχη

καί τὸ σύρε καί ξέσυρε, τὴ σούγδα τὴ μούγδα τὸ κα-
κὸ συναπάντημα, τοῦ γδυμνοῦ τὰ ροῦχα,

τοῦ ξυπόλυτου τὰ στιβάνια,

ψωμί νά τρώη καί νά πεινᾶ,

νερὸ νά πίνη καί νά μὴ χορταίνη

ἤλεκτρικά στὸ σπῆτι-ν-του καί σκοτεινὰ νά μπαίνει

καί ν' ἀποκτήση τὸ γήσπητο τραπεζοδιασκοποτηρο-
καλαθοσκαρβελοσομαροπουλαρολεῖβαδο.

Σημ. : Αὐτὴ τὴν εὐχὴ τὴν ἄκουσα, στὸ χωριὸ Πηγὴ τῆς Ρεθύμνης, ἀπὸ τὸν

διάσημον γιά τὰ παρατάφαρα καί τ' ἀστεία του κ. Γ. Κατσάωραζην που έχει τό καφενεδάκι μέ τήν ἐπιγραφή «ἡ δροσόλουστη Ριζίκα». Ἡ τελευταία σύνθετος λέξις τῆς εὐχῆς σημαίνει νά ἀποκτήσῃ ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ὁ εὐχόμενος τὰ ἑξῆς :
Στὴ γῆ σπῆτι, τραπέζι, δίσκο, ποτῆρι, καλάθι, σ κ α ρ β ἔ λ ι, σ ο μ ἄ ρ ι, πουλάρι (γαῖδοῦρι ἢ ἵππο) καί λειβάδι.

3. ΕΥΧΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΟΣΕΙΣ

Ἐββα κοὶ ὕγιειά, ὄλο καλά νᾶμαστανε, ὁ Θεὸς νά μᾶσε κυβερνᾷ, ὁ Θεὸς νά μᾶσε βλέπη, καλὴ ψυχὴ, νά χαίρεσαι ἀπ' ἀγαπᾶς, νά χαρῆς τὸ σιεφάνι σου, νά χαρῆς τὰ παιδιὰ σου, νά χαρῆς τὰ παιδόγκονά σου, χαροῦμενοι καὶ καλοκαρδισμένοι, καλὴ γλυκοσάλιση, καλὴ λευτεριά, τίς χαρὲς σας τῶν ἀπάντρευτω, στὴ χορὰ τῶν παιδιῶ σου, νά χαρῆς τ' ἀγγόνια σου, νά χαίρεσαι τὸ βασιλείό σου, καλὰ στέφανα, ὁ Θεὸς νά σε γλυκοσαλίση καὶ νά σοῦ μπέψη ὅ,τι νά στραβῶνῃ τὸ ἔχθρὸς μας, νά καλοπέσωμε, μιά ν καλὴ κοπελλιὰ νά πάρῃς, καλὴ λαμπρὴ νά φτάξωμε, καλὲς ἑορτιὲς νά περάσωμε, νά χαίρεστε κλπ.

4. ΕΥΧΕΣ ΓΟΝΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΕΚΝΑ

Ἐχε τὴν εὐκὴ μου παιδί μου ἀπὸ τὰ εἴκοσί μου ποδάνυχα. Τὴν εὐκὴ μου νᾶς καὶ νά μὴ δουλεύῃς νᾶς. Τὴν εὐκὴ μου νᾶς καὶ χῶμα νά πιάνῃς κοὶ μάλαμα καὶ χρυσάφι νά γίνεται. Τὴν εὐκὴ μου νᾶς κι' ὅ,τι πιάνουν τὰ χέρια σου νά γίνεται ἀσημι καὶ χρυσάφι. Νᾶς τὴν εὐκὴ μου παιδί μου ἀπὸ τὸ ἑβδομηνταδύμισι βλέγες τοῦ κορμιοῦ μου.

ΚΑΤΑΡΕΣ ΓΟΝΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΕΚΝΑ ἢ ΑΛΛΩΝ ΠΡΟΣΩ- ΠΩΝ ΠΡΟΣ ΜΙΣΗΤΑ ΤΟΙΑΥΤΑ

Τὴν κατάρα μου νᾶς καὶ τ' ὄφι τὸ νοικοκυριὸ νά κάμῃς καὶ νά δουλεύῃς καὶ καλὸ νά μὴν κάνῃς.

Τὴ μαύρη μου κατάρα νᾶς.

Τοῦ Χριστοῦ τὴν κατάρα νᾶς.

Τοῦ τουφεκιοῦ ἢ μπάλα νά σὲ φάῃ.

Νά μαυρίσῃς σάν τοῦ παπᾶ τὸν τζουμπέ (τὸν καρναβά) Νά βγοῦν τὰ μάθια ν-του στὸ σκουτέλι ἀποῦ τρώει.

Νά τότε πᾶνε τση μάννας του καὶ νά μὴν τότε γνώρισῃ.

Ντελίδικι μπάλα νά τοῦρῃ στὸ σκότι καὶ νά μὴν κατέῃ ἀπὸ

πρό τοῦ κατέβηκε.

Νά πέση φωτιά νά σέ κάψη.

Ἄστροπελέκιο καί φωτιά νά ρίξη νά σέ κάψη. Νά μὴ γάρῃς ἀπὸ κεία ποῦ πάεις. Ν' ἀραχνιάσουνε οἱ πόρτες σου καί τὸ κλειδί ν' ἀπομείνῃ στὴν πόρτα σου.

Σκουλίκους νά κάμης ζωντανός, νά σοῦ τοῖ παρασέρνουνε.

Φωτιά νά ρίξ' ὁ Θεός νά σέ κάψη.

Μὲ τὸ βραστό νερό νά σέ κάψ' ὁ Θεός. Κακὴ ὥρα νά σοῦρθη ἀσκημοθάνατε. Τσὴ Τρίτης καί του Σαββάτου ἢ κακὴ ὥρα νά σ' ἀπαντήξῃ (νά σοῦ τύχῃ). Ἄσκημοθάνατε, ματογούργουρε, ματοκυλισμένε. Νά σέ δῶ σέ ἄσκημο χάλι. Νά σέ δῶ καί νά μὴ σέ γνωρίσω ὄξω ἀπὸ τοῖ δεματαρῆς τῶ στιβανιῶ σου. Νά σέ δῶ καί νά μὴ σέ γνωρίσω ὄξω ἀπὸ τὴν κεντὲ τοῦ ποκαμίσου σου. Μὲ τὴ σκάλα νά σέ φέρουνε κλπ.

Ζ' ΚΡΗΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ—ΡΙΜΕΣ—ΠΑΡΑΤΣΑΦΑΡΑ—ΝΑΝΟΥ- ΡΙΣΜΑΤΑ—ΜΟΪΡΟΛΟΓΙΑ

Στή μικρή αὐτὴ λαογραφικὴ ἐργασία ποὺ ἐκδίδω θὰ περιλάβω καὶ ἐλάχιστα Κρητικὰ τραγούδια. Γιὰ τὰ τραγούδια τῆς Κρήτης δὲν ἔκαμα ὡς τώρα σπουδαία ἐργασία. Ἀργότερα ἴσως ἀσχοληθῶ περισσότερο μ' αὐτά. Γι' αὐτὰ ἐδούλεψαν ἄρκετοὶ ὡς σήμερα.

Οἱ ἐργασίες τοῦ Ἀρ. Κριάρη, τοῦ Π. Βλαστοῦ, τοῦ Α. Γιάνναρη, εἶνε βέβαια σπουδαῖες, καθὼς καὶ ἡ συμβολὴ τῶν διαφόρων ἄλλων δικῶν μας καὶ ξένων ποὺ ἐμάζεψαν ἢ ἐσχολίασαν τραγούδια Κρητικὰ, ὡς λ. χ. ὁ Γ. Κουρμούλης, ὁ Ν. Τωμαδάκης, ἡ Ἑλλη Σπανδωνίδου, ὁ Ν. Πολίτης, καὶ ἡ HEDWIG LÜDEKE ποὺ ἀπὸ χρόνια συγκεντρώνει μαζί μὲ τᾶλλα τραγούδια τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ ὠραιότερα δημοσιευμένα καὶ ἀδημοσιευτα ὡς τώρα τοιαῦτα, καὶ μερικοὶ ἄλλοι.

Χρειάζεται ὁμως νὰ γίνῃ ἡ συγκέντρωσις ὅλων τῶν Κρητικῶν τραγουδιῶν καὶ ἡ ἐκδοσις τοῦ Corpus αὐτῶν μὲ σχετικὰ σχόλια.

Ἐγὼ δημοσιεύω μὲ τὸν τίτλο Κρητ. Τραγούδια, καὶ Ρίμες καὶ Παρατσάφαρα καὶ Μοιρολόγια. Γιὰ τὰ Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Κρήτης καὶ τῆ διαίρεσή τους σὲ τραγούδια ἠρωϊκὰ, τοῦ στρατάς, τοῦ τάβλας κλπ. μπορεῖ νὰ δῆ κανεὶς περισσότερα πρᾶγματα στὶς συλλογές Κρητ. τραγουδιῶν καὶ στὰ Ἐγκυκλοπαιδικὰ μας λεξικά.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. ΤΟ ΤΟΥΡΚΑΚΙ ΠΟΥ ΑΓΑΠΑ ΜΙΑ ΡΩΜΙΟΠΟΥΛΛΑ

Ἐνα μικρὸ Τουρκόπουλο ἄνος βασιληὰ κοπέλλι
μὴ ρωμηοπούλλα ἀγαπᾷ μ' αὐτὴ δὲν τότε θέλει.
Καὶ πέρνει δίπλα τὰ βουνὰ κι' ἀνάπλαγα τὰ ὄρη
κι' ἡ τύχη τῆς τὴν ἔβγαλε πάνω στὸν Ἀἰ Γιώργη.
«Ἀἰ μου Γιώργη χῶσε με καὶ μένα τὸ κοράσιο
νὰ φέρω λάμα τὸ κερί καὶ μὲ τ' ἄσκι τὸ λάδι
καὶ μὲ τὸ πετροκόφινο τ' ἀρσενικὸ λιβάνι».
Τὸ μάρμαρο ἐσκίστηκε καὶ μέσα τήνε βάνει.

5

- Καί τὸ μικρὸ Τουρκόπουλο κείνη τὴν ὥρα φτάνει.
 — «Ἄϊ μου Γιώργη δεῖξε μου ποῦ εἶναι τὸ κοράσι 10
 νὰ φέρω λάμες τὸ κερὶ καὶ μὲ τ' ἄσκι τὸ λάδι
 καὶ μὲ τσί καρσάβαρες τ' ἄρσενικό λιβάνι
 νὰ κάμω τῶμπα σου χρυσὸ καὶ τῶβγα σ' ἀσημένιο,
 καὶ τὴν Ἁγία Τράπεζα νὰ τὴν παραχρυσώσω.
 Τὸ μάρμαρο ἐσκίστηκε καὶ ὄξω τήνε βγάνει 15
 καὶ τὸ μικρὸ τουρκόπουλο ἀπ' τὰ μαλλιά τὴν πιάνει.
 — Ἄφησέ με Τοῦρκε ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσε με ἀπ' τὸ χέρι
 μὰ κι' Ἄϊ Γιώργης εἶπε το πῶς θὰ γένοῦμε ταῖρι.
 Ποιὸς εἶδε Ἄγιο δίμουρο καὶ Ἄγιο ψωματάρη
 Νὰ φανερώνη τοὶ ψυχές εἰς τῶν Τουρκῶ τὴ χάρι
 Ἄϊ μου Γιώργη νὰ γενῆς ἡ στράτα τῶν περατῶ
 κ' ἐπάνω στὸ καμπαναριὸ ἡ κοίτη τῶν κοράκω.

2. ΤΑ ΔΩΔΕΚΑ ΛΟΓΙΑ

- | | | |
|--|----|--|
| Δυὸ λόγια θὰ σὰς πῶ
δυὸ πέρδικες ἀντάμα
ἓνα εἶναι τ' ἀηδόνι·
λαλεῖ, μπρὲ λαλεῖ,
τ' ἀηδόνι τὴν αὐγὴ. | 5 | πέντε δάχτυλα στὸ χέρι...
.....
Ἑπτὰ λόγια θὰ σὰς πῶ·
ἑφταπάρθενα κορίτσια,
ἕξι ἄστρα σέρν' ἡ πούλια... |
| Τρία λόγια θὰ σὰς πῶ
τρίτον ἢ ἡ ἀγία τριάδα
δυὸ πέρδικες ἀντάμα,
ἓνα εἶνε τ' ἀηδόνι·
λαλεῖ, μπρὲ λαλεῖ,
τ' ἀηδόνι τὴν αὐγὴ. | 10 |
Ἄγιο τὸ πῶς θὰ γένοῦμε ταῖρι.
Ἄγιο δίμουρο καὶ Ἄγιο ψωματάρη
Νὰ φανερώνη τοὶ ψυχές εἰς τῶν Τουρκῶ τὴ χάρι
Ἄϊ μου Γιώργη νὰ γενῆς ἡ στράτα τῶν περατῶ
κ' ἐπάνω στὸ καμπαναριὸ ἡ κοίτη τῶν κοράκω.
.....
Ὀκτῶ λόγια θὰ σὰς πῶ 25
ἐννιαμῆνι τὸ παιδί,
ὄχταπλόκαμο χταπόδι. |
| Τέσσερα λόγια θὰ σὰς πῶ
τέσσερα πόδια ἢ ἀγελάδα,
τρίτον ἢ ἀγία Τριάδα... | |
Ἐννιά λόγια θὰ σὰς πῶ·
ἐννιαμῆνι τὸ παιδί,
ὄχταπλόκαμο χταπόδι 30 |
|
Πέντε λόγια θὰ σὰς πῶ 15
πέντε δάχτυλα στὸ χέρι,
τέσσερα πόδια ἢ ἀγελάδα,
τρίτον ἢ ἀγία τριάδα... | |
Δέκα λόγια θὰ σὰς πῶ·
δέκα εἶν' οἱ ἐντολές,
ἐννιαμῆνι τὸ παδί. |
|
Ἐξὲ λόγια θὰ σὰς πῶ
ἕξι ἄστρα σέρν' ἡ πούλια 20 | |
Δώδεκα λόγια θὰ σὰς πῶ 35
Δώδεκα εἶν' οἱ Ἀπόστολοι,
δέκα εἶν' οἱ ἐντολές, κλπ. |

Σημ. Σὲ κάθε στιχάκι ἐπαναλαμβάνονται ὅλα τὰ προηγούμενά του, ἀλλὰ

χάρην συντομίας δὲν τὰ ἐγράψαμεν διότι ἐγνοῦνται εὐκολα. Παρόμοιον μὲ τὸ ποιή-
μα εἶναι καὶ τὸ διηγηματῶν πού δημοσίευσα πρὸ τινος μὲ τὸν τίτλο : «Ὁ Δρά-
χος καὶ ὁ Χριστὸς ὡς διακονιάρχης».

3. ΤΟ ΚΟΠΕΛΛΙ ΠΟΥΒΛΕΠΕ Τ' ΑΜΠΕΛΙ

Μιά φορά ἴμουνε κοπέλλι	κι' ἔρχεται κ' ἡ στρουμποκόλα	
κ' ἔβλεπα ἕνα-ν-ἀμπέλι·	μὲ τὸν κόπανο μου ἴκόλλα.	10
κ' ἔρχονται τρεῖς ἀδερφίδες	Πέρνω τὸν ἀπάνω γύρω	
νὰ μοῦ κλέψουν τζι σταφίδες.	ναῦρω βίτσα νὰ τσί δειρω.	
Κι' ἔρχεται κ' ἡ λειὸ μεγάλη	Πέρνω πάνω πέρνω κάτω	5
μὲ τὴ ράβδα τὴ μεγάλη·	καὶ μπερδεύω σ' ἕνα βάτο,	15
κι' ἔρχεται κ' ἡ λειὸ μικρὴ	μῆδε πάνω μῆδε κάτω.	
μὲ τὴ ράβδα τὴ μικρὴ·		

4. ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

Τρία πουλάκια κάθουντο	τὸν αἱματοβαμένο.	
σὲ τρεῖς ψηλὲς ραχοῦλες,	Ἔχω λιμάνι ζηλευτὸ	
τὸνα ντηρὰ τὸν Στρούμπουλα,	εἰς τὸ Χανιώ τὴν πόλι,	
τ' ἄλλο τὸν Ψηλορείτη,	πλησίο μου τὴν Κίσσαμο	15
τὸ τρίτον ἀηδονολαλεῖ,	5	
περήφανα ξανοίγει,	Πυκνοκατοικοιμένη.	
ντηρὰ τὰ Σφακιανὰ βουνὰ	Τι ἔχετε σεῖς τ' ἄλλα βουνὰ	
τὰ χιονοστολισμένα.	ὄγια νὰ μοῦ καυχᾶσθε;	
Λέγ' ἔχω ἴγῶ τοὺς πρόποδας	Ποῦχω τρακόσιες τρεῖς κορφές,	
Σέλινο, Κυδωνία,	10	
ἔχω τὸν Ἀποκόρωνα	διακόσιες δυὸ ραχοῦλες,	20
	ἔχω φαράγγι ἀπόρθητα	
	πού ὁ κόσμος τὰ θαμάζει;	

Σημ. Ἐστιχογραφεῖται ἀπὸ τὸν Ἀσχυφιότη καπετὰν Σταῦρο Πολέντα.

5. Η ΠΑΝΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΑΡΚΑΛΟΥ

*Αρκαλινὸς παντρεύεται	Νὰ τῶνε δώσω φρουτικὰ	
καὶ πέρνει τὴ ζουρίδα	θὰ μᾶς τοὺς πιάση ρίγος·	
καὶ κάνει καὶ τὸ σπίτι του	ἄς τῶνε δώσω καὶ τυρί	
στοῦ χαρακιοῦ τὴ ρίζα.	κι' ἄς εἶν' καὶ λίγο λίγο.	
5		15
Σαράντα μύγες κάλεσε	Πάρε τονε ζουρίδα μου	
κ' ἐξήντα δυὸ μπουμπόρους·	μὰ νοικοκύρης εἶναι.	
κι' ἀπὴς καὶ τοὺς ἀπόβγαλε	τὸ Μάη τρώει τὰ κουκιά	
στὸ προξενεῖο νὰ πᾶνε,	τὸν Αὔγουστο σταφύλια,	
ἕκατσε καὶ τουσοῦντισε	τὸν ἀποδέλοιπο καιρὸ	
10	ἔχει πηλὰ στὰ χεῖλια.	20
παιδιὰ κ' εἶντα θὰ φᾶνε;		

6. ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ

Πῆγε τὸ ποντικί	κι' ἔστρωνε τὴν κλίνη,	5
κι' ἔφαγε τὸ φτύλι	τὴν κλίνη τὴ δική μου	
μεσ' ἀπ' τὸ καντήλι	τὴν ἀμπολιάρική μου,	
π' ἄφτε τὸ καντήλι	ντρίλι, ντρίλι ντρίλι.	

Πήγε κι' ό γάτος κι' έφαγε τόν ποντίκι πού τρωε τόν φτύλι μεσ' άπ' τόν καντήλι, πού φεγγε κι' έκέντιζε ή κόρη τόν μαντήλι τή νύκτα στό καντήλι ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.	10	ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι	55
Πήγε και ό σκύλος κι' έπνιξε τόν γάτο πού 'φασε τόν ποντίκι πού 'φασε τόν φτύλι μεσ' άπό τόν καντήλι...	15	ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.	60
ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.			
Πήγε και τόν ξύλο πού σκότωσε τόν σκύλο πού 'πνιξε τόν γάτο πού 'φασε τόν ποντίκι πού 'φασε τόν φτύλι μέσ' άπ' τόν καντήλι ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.	25	'Ηρθε κι' ό κασάπης κι' έσφαξε τόν βώδι, πού 'πιε τόν ποτάμι πού έσβυσε τόν φούρνο, πού 'καψε τόν ξύλο, πού έδειρε τόν σκύλο, πού έπνιξε τόν γάτο, πού 'φασε τόν ποντίκι, πού 'φασε τόν φτύλι, μέσ' άπ' τόν καντήλι, κ' έστρωνα τήν κλίνη, τήν κλίνη τή δική μου τήν άμπολιάρική μου, πού 'φεγγε κι' έκέντιζε τή νύκτα στό καντήλι ή κόρη τόν μαντήλι ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.	65
ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.			
Πήγε κ' ή φωτίτσα (ή άναψε ό φούρνος) κι' έκαψε τόν ξύλο πού σκότωσε τόν σκύλο πού έπνιξε τόν γάτο πού 'φασε τόν ποντίκι πού 'φασε τόν φτύλι μεσ' άπ' τόν καντήλι ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.	30		70
ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.			
Πήγε τόν ποτάμι κι' έσβυσε τήν φωτίτσα (φούρνο) πού 'καψε τόν ξύλο, πού έδειρε τόν σκύλο, πού έπνιξε τόν γάτο, πού 'φασε τόν ποντίκι, πού 'φασε τόν φτύλι. μεσ' άπό τόν καντήλι.	35		75
ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.			
Πήγε τόν ποτάμι κι' έσβυσε τήν φωτίτσα (φούρνο) πού 'καψε τόν ξύλο, πού έδειρε τόν σκύλο, πού έπνιξε τόν γάτο, πού 'φασε τόν ποντίκι, πού 'φασε τόν φτύλι. μεσ' άπό τόν καντήλι.	40	'Ερχεται κι' ό χάρες, πέρνει τόν κασάπη, πού 'σφαξε τόν βώδι, πού 'πιε τόν ποτάμι, πού 'σβυσε τόν φούρνο, πού 'καψε τόν ξύλο, πού σκότωσε τόν σκύλο, πού 'πνιξε τόν γάτο, πού 'φασε τόν ποντικό, πού πήρε τόν φτύλι, μεσ' άπ' τόν καντήλι, πού έφεγγε κι' έκέντα, ή κόρη τόν μαντήλι, τήν νύκτα στό καντήλι. ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.	80
ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.			
Πήγε τόν ποτάμι κι' έσβυσε τήν φωτίτσα (φούρνο) πού 'καψε τόν ξύλο, πού έδειρε τόν σκύλο, πού έπνιξε τόν γάτο, πού 'φασε τόν ποντίκι, πού 'φασε τόν φτύλι. μεσ' άπό τόν καντήλι.	45		85
ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.			
Πήγε τόν ποτάμι κι' έσβυσε τήν φωτίτσα (φούρνο) πού 'καψε τόν ξύλο, πού έδειρε τόν σκύλο, πού έπνιξε τόν γάτο, πού 'φασε τόν ποντίκι, πού 'φασε τόν φτύλι. μεσ' άπό τόν καντήλι.	50		90
ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.			
ντρίλι, ντρίλι, ντρίλι.			95

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΕΣΚΛΩΝ

Ποιός θέ νά δῆ και νά χαρῆ ὄμορφα παλληκάρια,
νά πάη στη ρίζα στά Μεσκλά νά ναι τση Παναγίας.
Νά κατεβουν τὰ δυὸ χωριά οἱ Λάκκοι και ἡ Ζοῦρβα,
νά δῆς κοντούς για τ' ἄρματα, μακριούσγια τὸ λιθάρι,
νά δῆς και νιές σάντσι μηλιές.

* * *

Ποιός θέ νά δῆ και νά χαρῆ ὄμορφα παληκάρια,
νά πάη στη ρίζα στά Μεσκλά νά ναι τση Παναγίας.
Ἐκεῖ συνάσσουνται πολλοὶ κι' ἔρχονται οἱ Λακκιώτες.
κάνουν παιγνίδια διάφορα.

Ο ΜΑΥΡΟΚΑΡΔΙΣΜΕΝΟΣ

Λάλησε Κοῦκε, λάλησε, λάλιε καῦμέν' ἀηδόνι.
Λάλησε ξαναλάλησε, ὅπως ἐλάλιες πρῶτα.
Λάλιε τὸν πρῶτο σου σκοπὸ σὲ ὄλους τοὶ μπαξέδες,
Στὸν ἐδικὸ μου τὸν μπαξὲ ἀηδόνι μὴ λαλήσης
γιατὶ ἔχω μαύρη τὴν καρδιά.

ΤΟ ΠΑΣΟΥΜΑΚΙ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ

Κόρη τὸ πασουμάκι σου χρυσὸ γαργέλι θέλει,
καὶ κάλεσέ με μιὰ βραδυὰ νά σοῦ τὸ γαργελώσω,
νά βάλω ἀοῆμι στὴν κεδιά, χρυσάφι στὸ γαργέλι,
νά σὲ ρωτοῦν τ' ἀδέρφια σου ποῦ τῶβρες τὸ γαργέλι;
Ἄνδρας μου τὸ γαργέλωσε.

ΡΙΜΕΣ

Ἡ ρίμα εἶναι ἓνα διστιχο ὁμοιοκατάληκτοποίημα γιὰ ἔπαινο ἢ ψόγο. Ἡ λέξις ρίμα παρουσιάζεται ἀπὸ τὸ ἸΕ' αἰῶνα καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν Ἱταλικὴ τοιαύτη, Rima, καὶ τὴ δική μας ὁμοιοκατάληξις ἢ ὁμοιοκατάληξις.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀνάλογοι μὲ τοὺς ποιητάρηδες τῆς Κύπρου Κρητικοὶ ποὺ ἔκαμαν αὐτοσχέδια ὁμοιοκατάληκτα τραγούδια, ἐλέγοντο παλαιότερα ριμαδόροι.

Ἀπὸ τῆ ρίμα ἔχομε μάλιστα καὶ τὰ παράγωγα: ριμάδα, ριμάρω, ριμαρισμένος, ριμαδόρος κλπ. (Βλεπ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. Τόμ. 18 σελ. 882.)

ΡΙΜΕΣ ΣΦΑΚΙΑΝΕΣ

[Αὐτοσχέδιοι στίχοι ποὺ γίνονται ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς ἅμα ψοφίση κανένα ζῷο μεγάλο].

Γιώργη λεβέντη ἥρωα τεχνίτη τῶν ἀρμάτων
γιάντα παρέτησες τὸ ζῷ στῆς κριθαρὲς τὸν πάτο ;
Κι' ἔτσά σοῦ ψόφησε καὶ χθὲς, μιὰ στεῖρα στὴ Λειβάδα.
Μοῦ ὄρχεσαι εἰς τῆ Μάρκενας καὶ βάνεις τὰ γιαλιά σου
καὶ τὸ χαρτί τῶνε ζητᾶς νὰ δῆς τὰ γράμματά σου.

Τοῦ Μανοῦσο τὸ γαῖδοῦρι ἔβγαλε κακὸ στὴ μούρη.
Κι' ἡ Μανούσενα τὸ κλαίει κι' ὁ Μανούσος τὸ γιατρεύει.
Σῶπα σὺ Μανούσαινά μου
τὸ γαῖδοῦρι γι' ἄν ψοφήση διάφορο θὰ μᾶς ἀφήση,
Τ' ἀντερά του μακαρούνα καὶ τὰ ντόστια του πειρούνια,
καὶ τὰ πόδια -ν- του σκαμνιά νὰ καθίζη ἡ Κατεριά;
καὶ τὴν κεφαλή -ν- του βόλι νὰ τὴν παίζη ὁ Μανώλης
[κάθε σκόλη.

ΡΙΖΙΤΙΚΗΡΙΜΑ ΓΙΑ ΨΟΦΙΣΜΕΝΟ ΓΑΪΔΑΡΟ

Τὰ σημαντήρια παίξανε κάτω στὴν Παναγία
ὁ γαῖδρος ἐψόφισε τῆ Μουζουρομαρίας.
Κάτω τσ' Ἀνέτας τὸ στενὸ στὸ κλημα στὸ πεζοῦλι,
ἐκεῖ θὰ τόνε θάψετε νὰ μακαρίζουν οὔλοι.
Καὶ τὸ τζεμπέρι τζη ἔβγανε νὰ τόνε λαζαρώση
κι' ἀθρώπους ἐτοιμάζανε γιὰ νὰ τόνε σηκώση.
Σιγὰ σιγὰ τὸν πιάσετε μὴ μαδιστῆ ἡ-γ-ὄρᾶ-ν- του
μὴν πέση τὸ μουστάκι -ν- του ἀπού ἢ ἡ-γ- ἀθρωπιά ν του.

Καλή σου ώρα γάτιδαρε χίλιες φορές τὴν ώρα
ἀποῦ σὲ καθαλίκευα καὶ πήγαινα στὴ χώρα.
Καὶ πήγαινα καὶ φόρτωνα κουρούπια καὶ λαϊνία
σήμερο σὲ σκοτώσανε τὴν ὕστερη τοῦ μῆνα.
Ἄς τάξω καὶ λαγός ἴσυνα γῆ ἄρκαλος παντέρμος
ἢ ἴπιασαν καὶ σκοτώσαοε τὴ νύχτα στὸ σπαρμένο.

ΠΑΡΑΤΣΑΦΑΡΑ

Ἡ λέξις «Παρατσαφάρο» δὲν ἔχει ἐπεξηγηθῆ εἰς τὴν Ἑλλην.
Ἑγκυκλοπαίδειαν. Εἰς τὰ περὶ αἰνιγμάτων οἰκειούμενα ἐν τῇ ὡς
ἄνω ἐγκυκλοπαιδεῖα, ταυτίζεται μὲ τὸ αἶνιγμα εἰς ἄλλα διαμερίσμα-
τα τῆς Ἑλλάδος. Πάντως παρατσαφάρο εἶναι κάποιο γροιφῶδες
καὶ εὐτράπελο σὲ στίχους τραγουδάκι.

1. Ο ΓΕΡΟΣ ΕΙΧΕ ΑΜΑΧΗ

Ἐνας γέρος εἶχ' ἀμάχη,
μὲ τὴν γρᾶν του εἶχ' ἀμάχη
πῶς δὲν τοῦ ἴψηνε ζουμί,
νὰ βρέχ' ὁ γέρος τὸ ψωμί.
Πάει ὁ γέρος στὸ παζάρι

πέρνει κρέας πέρνει ψάρι.
Κ' ἀγοράζει μιὰ κεφάλια,
καὶ μιὰ βοδινὴ κοκκάλια.
Πέντε μέρες τήνε ψήνει
5 κ' ἄλλες τρεῖς τήνε ξαφρίζει. 10

2

Ἐβουλήθηκα νὰ κλέψω
δένδρο νὰ μεταφυτέψω.
Καὶ τὴν Κυριακὴ τὸ κλέβω
τῇ Δευτέρᾳ τὸ φυτεύω.
Καὶ τὴν Τρίτῃ τὸ ποτίζω
τὴν Τετάρτῃ τὸ σκαλίζω
Καὶ τὴν Πέφτῃ βγάζει φύλλα

καὶ τὴν Παρασκῆ ἴχει μῆλα
Τὸ Σαββάτο ἐπερνοῦσαν
κοριτσάκια καὶ ρωτοῦσαν:
5 Βρὲ τί δένδρο εἶναι ταῦτο;
Νάβρισκα τὸν Περβολάρῃ
νὰ γινόμεσθε ζευγάρια.

3. Η ΚΟΡΗ ΠΟΥ ΖΗΤΕΙ ΠΑΝΤΡΕΙΑ

Πέρασα ἀπὸ ἓνα γεφύρι
καὶ εἶδα μιὰ στὸ παραθύρι
μὲ τὴ μάσσα της μαλώνει
τὴν κλωστᾶ καὶ τὴν μουτζώνει.
Καλὲ μάνα πάντρεπέ με
5 σπιτονοικοκύρεπέ με.
Γέρω ἄνδρα μὴ μοῦ δώσης

γιατὶ θὰ τὸ μεανοιώσης.
Γιατὶ ὁ γέρος τὰ λογιάζει
καὶ καλὰ τὰ λογαριάζει. 10
Ποῦ ἴν τὸ σκέπασμα τῆς στάμνας
καὶ τ' αὐγὸ τῆς ἐβδομάδας,
ποῦ εἶνε τὸ μισὸ λεμόνι,
νὰ σὲ πάρουν οἱ δαιμόνοι;

4. ΑΡΠΑΤΑΙ Ο ΓΕΡΟΣ ΜΕ ΤΗ ΓΡΑ

Μοῦρθεν ὄφες τὸ κολασιὸ τὰ γέλοια νὰ πλαντάξω
π' ἀρπατ' ὁ γέρος μετ' ἡ γρά καὶ πέφτ' ὁ γέρος κάτω.
Κι' ἀπὸ τὸ στῶμα πέσανε ἔρριξαν καὶ τὰ ροῦχα
κι' ἔσπασαν ἰὸ λαδικὸ καὶ μιὰ παληοκουροῦπα.
Σὰν εἶδ' ἡ γρά τὸ λαδικὸ πῶς ἦτανε σπασμένο,
ἀρπα μιὰ φουρφουλόροκα κι' ἐζύγωνε τὸ γέρο.
Σὰ σκύλα ξαγριγιεύτηκε καὶ κάτω τότε βάνει
καὶ μετ' ἡ φουρφουλόροκα κομμάτια τότε κάνει.
Μὰ ἡ τύχη του τον καλὴ κι' ἐπέρνα ἕνας περάτης
κι' ἄκουε κ' ἐμαλώνανε γέροντες στὸ κρεβάτι.
Μπαίνει καὶ βλέπει τὸ κακὸ ξεραίνεται' ἀπ' τὰ γέλοια.
Μὴ σπάσετε τὰ χάμουρα καὶ τὰ παλιοσκαρβέλια.
Θωρεῖ τὸ γέρο μετ' ἡ γρά σὰ γάτες ἀρπαμένους
κι' ἡ γρά 'τονε σὰ δαίμονας στὸ στύλο κουμπισμένη
καὶ μετ' ἡ φουρφουλόροκα, ψηλὰ ἀναμπουκομένη.
Δὲν ἔχεις δικηο παληογρά ὀγιά νὰ με ξυβρίζης.
'Εγὼ 'μουνε ποῦ σοῦ 'σιαζα τοῦ ἔρωτα τὰ πάθη.
καὶ σοῦ 'σιαζα τὴν ὄρεξι τὴν νύκτα στὸ κρεβάτι.
Σέρνει καὶ ξεπατώνει του τὰ γένεια 'ποῦ τὴν ἄκρα
κι' ἐκεῖνα ποῦ 'χε ἡ κεφαλὴ καὶ κεῖνα πούχ' ἡ βράκα.
Τὰ γένεια τοῦ ξεπάτωσε καὶ τότε δέρνει πάλι
καὶ κάνει του λαβωματιῆς ἀπάνω στὸ κεφάλι.
'Ο γέρος ἀπορπίστηκε τὰ μάθια του γρουλώνει
γιατὶ τὸ θῶριε φανερὰ πῶς δὲν ξαναγλυτώνει.
'Αχι μωρὲ ἀδερφοχτὲ μιὰν ἀδικιὰ μεγάλη
γιατὶ τοῦ ζήτησα φιλι ἦρθα σ' αὐτὸ τὸ χάλι.

5. ΣΚΩΠΤΙΚΟ ΜΥΛΩΝΑΔΩΝ

Κουτσαντόνη μυλωνᾶ,
τὸ κουλοῦκι σου πεινᾶ
καὶ φωνιάζει μπιου μπιου,
ὄστε του δυὸ τρεῖς λιμπίνους.

Δὲν τοῦ δίνω οὔτε λιμπίνους
καὶ λυποῦμαι τζι κι' ἐκείνους.

Δόστε του δυὸ—τρεῖς ἔληδες.
Δὲν τοῦ δίνω μουδ' ἔληδες
καὶ λυποῦμαι τζι κι' αὐτὲς.

Δόστε του κιὰ—δυὸ κουκιά.
Δὲν τοῦ δίνω οὔτε κουκιά
καὶ λυποῦμαι τα κι' αὐτά.

6. ΤΟ ΑΡΠΑΓΜΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟΥ ΚΑΙ ΤΣΗ ΓΡΑΣ

Παράξενο μοῦ φαίνεται κάθε που' μπητὸ θέρος
π' ἀρπαταῖ ὁ γέρος μετ' ἡ γρά καὶ ρίχν' ἡ γρά τὸ γέρο.

Διάλε την τριχα ποῦθελε νᾶθελε μὴν τζι ᾽δοῦνε
νὰ κάμου τίβοτσι δουλειὰ νὰ ξεμασκαρωθοῦνε
ἐβάστα ἡ γρά ἕνα τζουρά κι ᾽ ἤθελε νὰ σφαοῦνε.
(Ἀπὸ τὸν Θ. Μανωλαράκη ἐτῶν 45, ἐκ Ζούρβας).

8. ΓΙΑ ΕΜΠΛΙΓΜΟ ΤΩΝ ΠΑΝΤΡΕΜΜΕΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Κοπελλιές σὰν παντρευτήτε
μαραμένα πορπατήτε.
Μαραμένα ψηγιμένα,
σὰν τὰ χόρτα τὰ βρασμένα.

ἔχετε καὶ σεῖς μιὰ χάρι.
τὰ μουστάκια σας κρεμνοῦνε
κι ᾽ εἰς τὰ ντόδια σας κρεμνοῦνε.

(Ἀπὸ τὸν Χρῆσ. Ζουεῖδη, ἐτῶν 76, ἐκ
Λάκκων Κυθωνίας).

* Ἀ μὰ καὶ σεῖς οἱ κοπελλιάροι

9. ΓΙΑ Ν' ΑΝΑΤΕΙΛΗ Ο ΗΛΙΟΣ

Ἔβγα ἥλιε νὰ λιαστώ
καὶ κουλούργια σοῦ βαστώ..
Πατητὰ σισαμωτὰ
καὶ στὸ μέλι βουτηχτά.
Μὲ τὸ μέλι μὲ τὸ γάλα
μὲ τὴ ζαχαροκουτάλα.

Σημ. Λέγεται ἀπὸ τὰ παιδιὰ πρὸ τῆς
ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ μάλιστα σὲ μέρες
χειμωνιάτικες πού εἶναι πολὺ ἐπι-
θυμητὸς ὁ ἥλιος.



10. Ἦλιε γοργοβασίλεψε
καὶ βγάλε κ' ἕνα ν- ἄστρο,
νὰ πᾶντὰ ἴβοσκαρούδικα
νὰ κοιμηθοῦν ᾽στὸν ἄθο.

(Ἀπὸ τὸν Ι. Φιλιππάκη ἐτῶν 70,
ἐκ Μεσολῶν).

11. ΤΟ ΦΑΓΗΤΟ ΤΟΥ ΓΕΡΟΥ

Κακορίζικέ μου γέρο κι ᾽ντα θὰ
[σοῦ μαγερεύω.

Τὰ κουκιά σὲ καταλιοῦνε,
τὰ ῥοβίθια σὲ τσιλιοῦνε,
ὡς καὶ τὸ παντέρμο ρύζι εἰς τὰ
[ντόδια σου καθίζει.

12. Πέντε ποντικοὶ βαρβάτοι
μοῦ ξεστρώσαν τὸ κρεββάτι.
κι' ἄλλοι τρεῖς μουνουχισμένοι
μοῦ τὸ ἴστρώσαν οἱ καῦμένοι.

* *

13 Χόρεψεπα πᾶ Τζανῆ.
Τὸ ποδάρι μου πονεῖ.
Χόρεψε καὶ μετὸν ἄλλο.
Δὲν μπορῶ νὰ πάρω ζάλο.
(Ἄπὸ τὴν κ. Κυριακὴ παπᾶ Γιάννη
Μαυρακίη ἐτῶν 60 ἐκ Μεσσηνῶν).

* *

14. ΣΚΩΠΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΓΙΑΝ- ΝΗΔΕΣ

Γιάννη Γιάννη Κατσιγιάννη (Κα-
(ραγιάννη)
τ' ἄντερά σου στὸ τηγάνι
νὰ τὰ τρῶν' οἱ γ- ἀτζιγγάνοι.

* *

15. Πέρα ἴκὲ στὴν παποῦρα
εἶναι μιὰ κολοβὴ γαϊδοῦρα·
πέρα ἴκὲ στὸ χωράφι
ἕνα μελισσό βουϊδάκι.

* *

16

Τὸ σπινίτι (σπουργίτη) λένε Γιώργη
καὶ τὸν κοτσυφὸ Μανώλη
καὶ τὴν Πέρδικα Μαρία
καὶ τὴν φάσα Κατερίνα
καὶ τῆ φάσας τὰ παιδάκια 5
λένε Μαστρονικολάκια.

Σημ. Λέγεται ἀπὸ μικρὰ παιδιά.

* *

17. Ὅποιο δὴς καὶ χαμουριέται
γῆ νυστάζει γῆ βαρυέται
γῆ πεινᾶ γῆ... κατουριέται.

* *

18. Νὰ γελοῦμε νὰ μιλοῦμε
νὰ θαρροῦν πῶς δὲν πεινοῦμε.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Γιὰ νὰ κοιμήσουν οἱ μητέρες ἢ οἱ βυζάστρες καὶ οἱ ἄλλες γυναῖκες τὰ μικρὰ παιδιὰ, τὰ νανουρίζουν, τὰ κουνοῦν δηλαδή με τὰ χέρια τους, ἐνῶ τὰ κρατοῦν, σιγοτραγουδώντας συγχρόνως διάφορα μικρὰ τραγουδάκια ποὺ λέγονται νανουρίσματα.

Τὰ νανουρίσματα εἶναι πολλὰ καὶ συχνὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ αὐτοσχέδια στιγμιαία τέτοια.

Τὰ νανουρίσματα δηλαδή εἶναι σιγανὰ καὶ μονότονα τραγουδάκια με τὰ ὁποῖα βαυκαλίζουν τὰ βρέφη των οἱ μητέρες.

Κατὰ ταῦτα συχνὰ χρησιμοποιοῦνται ἤρεμα καὶ μονότονα ἢ τραγουδιστὰ ἢ με χαϊδευτικὴ τρόπον τινὰ ἀπαγγελία κ' οἱ ἐπιφωνήσεις : νάνι, νανά, νανά καὶ νούνα. Τὰ νανουρίσματα λέγονται σὴν ἀρχὴ καὶ με κάποιες θωπεῖες—με χάδια—γιαυτὸ λέγονται καὶ κανακίσματα—ἀπὸ τὸ κανάκι ποὺ σημαίνει θωπεῖας, χάδι.

(Βλέπε περισσότερα στὸ Ἑγχειλ. Δεξιά μας).

Γιὰ δεῖγμα παραθέτω τὰ ἑξῆς :

- 1) Νάνι, νάνι, νάνι
τὸ κοπέλλι ποὺ βυζάνι.
- 2) Νάνι, νάνι, τὸ μωρό μου
τ' ἀλιχαντομούρικό μου.
- 3) Νάνι, νάνι, νάνι
τὸ κοπέλλι ποὺ βυζάνει,
τὸ πορόφραμα τὸ αὐλήσ.
- 4) Νάνι, νάνι, νάκιαν του
χάδια καὶ κανάκιαν του.
- 5) Νάνι, νάνι θέλ' ὁ γυιός μου 10
πού -ν- τὰ μάθια καὶ τὸ φῶς μου.
- 6) Νά το, νά το, νά το

στὴν ἀμυγδαλί' ἀπὸ κάτω,
νά μαζών' ἀμυγδαλάκια
με τὰ δύο -ν- του τὰ χεράκια, 15
νά τὰ βάνη στὰ στηθάκια'
νά τὰ σπάζη νά τὰ τρώη,
γιὰ νὰ γοργομεγαλώνη.

Σημ. μωρό=μικρό, ἀλιχαντομούρικο
=τὸ ἔχον ἀλιχάντες στὸ πρόσωπο—ἦτοι
γορμὲς ἐξ ἀκαθαρσιῶν.

Πορόφραμο=τὸ φράγμα τοῦ πόρου—
τὸ φράγμα τῆς θύρας—ὁ μέλλον προ-
στάτης τοῦ σπιτιοῦ. Κανάκια=κάτι ἀνά-
λογον με τὰ χάδια—ἔχομεν καὶ ρῆμα κα-
νακίζω.—γοργομεγαλώνω=γρήγορα (γορ-
γά) μεγαλώνω.

2. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΝΑΚΙΣΜΑΤΑ

- | | |
|--|---|
| <p>"Ελα ὕπνε ἀγάλι, ἀγάλι
στοῦ παιδιοῦ μου τὸ κεφάλι.
"Ελα ὕπνε ἀγκάλιασέ το
καὶ γλυκὰ ἀποκοίμησέ το.
"Εντο με τὸ ζιγαρδέλι
τὸ μικρό μου τὸ κοπέλλι,
"Ελα ἔλα τὸ μικρό μου</p> | <p>τὸ παιδί τὸ δροσερό μου.
"Εντο μένα τὸ παδί μου
τῆ χρυσεῖ ἀπαντοχή μου. 10
"Εντο μένα τὸ μικρό μου
πού -ν- τὰ μάθια καὶ τὸ φῶς μου.
"Εντον ἐμέ τὸν γυιό μου
τὸν περδικοκунηγό μου.</p> |
|--|---|

"Ελα ἔλα νὰ τὸ πάρω ποῦ νὰ μὴν τὸ βλάψῃ ὁ χάρος.	15	"Ἰσα, ἴσα, νόνι, νάνι, νάτο, τὸ παιδί μου τὸ χιονάτο. Νανὰ, νανὰ, νὰ κοιμηθῆ τὸ χαϊδεμένο μου παιδί.	
"Ελα ἔπνε νὰ τὸ πάρης στὰ πέρβόλια νὰ τὸ πάρης κι' ὀλιγοσουργιάνισέ το πάλι ἀντιγὰύρέ το.	20	Νανὰ ἀπὸ τοῦ ράφτου τὸ πάπλωμα στὴν πόλι ράφτου καὶ ξετελέβγουντο σαράντα δυὸ μαστόροι, στὴν ἄκρα κάνουν τὸν ἀητό στὴ μέση τὸ παγῶνι,	35
Κοιμήσου ποῦ νὰ σέ χαρῶ καὶ νὰ σέ δῶ μεγάλο, καὶ νὰ σέ δῶ καὶ τση παντρειάς κι' ἀκόμη πιά μεγάλο.		νὰ κελαΐδῃ νὰ τὸ ξυπνᾷ νὰ γοργομεγαλῶνῃ. Παιδί μου ὅπου ρέγομαι τοῦ ὕπνου σου τὴ ζάλη καὶ ρέγομαι νὰ σέ ξυπνῶ	40
Κοιμήσου σὺ παιδάκι μου καὶ γὼ σέ νανουρίζω, κι' ἐγὼ τὴν κούνια σου κουνῶ γλυκὰ νὰ σέ κοιμίζω.	25		
"Ἰσα, ἴσα, ἴσα μὲ τὴν παληποκαμίσα.	30	κ' ἔχω χαρὰ μεγάλη.	45

3

Κοιμάτ' ὁ ἥλιος σπὰ βουνά κι' ἡ πέρδικα στὰ πλάγια (στὴ ροῦγα) κι' ἡ πάπια στὴν ἀκρογιαλιά καὶ τὸ παιδί στὴν κούνια.	5	καὶ μοῦ τὸ παντρεύανε· καὶ τοῦ δίνανε προυκιά ἓνα κόσκινο φλουριά· καὶ τση κάτας τὴν οὐρὰ καὶ τοῦ ποντικοῦ τ' αὐτιά.	25
Κοιμήσου καὶ παράγγειλα στὴν Πόλι τὰ προυκιά σου στὴ Βενεθιά τὰ ροῦχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.		Νανὰ κάνει τὸ παιδί καὶ πάλι νὰ ξυπνήσῃ, μὴν ἔρθῃ ὁ πατέρας του καὶ μοῦ τ' ἀναζητήσῃ.	30
Κοιμήσου καὶ παράγγειλα τὸ πάπλωμα στὴν πόλη καὶ σοῦ τὸ ξετελειώνουνε σαράντα δυὸ μαστόροι.	10	Πάρε το ὕπνε τὸ παιδί κ' ἄμε το στὰ πέρβόλια γέμισε τ' ἀστηθάκια -ν- του τριαντάφυλλα καὶ ρόδα.	35
Στὴ μέση βάνουν τὸν ἀητό στὴν ἄκρα τὸ παγῶνι καὶ παραδεξιῶτερα βάνουν τὸ χελιδόνι.	15	Τὰ ρόδα νὰ -ν- τση μάννας του τὰ μῆλα τοῦ μπαμπὰ του καὶ τὰ χουσαῖ γαρύφαλα νᾶνε τση ἀφειδιάς του .	
Ὁ ὕπνος τρέφει τὸ παιδί κ' ὕγειά τὸ μεγαλώνει· κ' ἡ Παναγιά, ἡ Δέσποινα τὸ καλοξημερώνει	20	"Υπνε ποῦ πέρνεις τὰ μικρὰ ἔλα πάρε καὶ τοῦτο, μικρὸ μικρὸ σοῦ τῶδωσα, μεγάλο φέρε μοῦ το, μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό, ἴσιο σὰν κυπαρίσσι,	40
Νάνι νάνι λέγανε		ν' ἀπλώνονται οἱ κλώνοι -ν- του σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.	45

4
Κοιμήσου χαϊδεμένο μου
κι' ἐγὼ σὲ νανουρίζω
κι' ἐγὼ σοὺ λέω νάναρα
γλυκὰ καὶ σὲ κοιμίζω.

Κοιμήσου χαϊδεμένο μου
καὶ πάλι νὰ μοῦ γνώσης
καὶ νὰ μοῦ πᾶης ἀπὸ σκολεῖο
καὶ νὰ μοῦ μεγαλώσης.

Κοιμήσου χαϊδεμένο μου
καὶ πάλι νὰ ξυπνήσης
ρόδα καὶ ρίζες καὶ κλαδιά
τὸν κόσμον νὰ γεμίσης.

Κοιμήσου ποῦ ν' αναθραφῆς
μὲ μάννα καὶ μὲ κύρη
καὶ μ' ἀδερφοὺς καὶ μ' ἀδερ-
[φές 15
καὶ μὲ μπαμπὰ βεζύρι.

5
Κοιμάτ' ὁ ἥλιος στὰ βουνὰ
κι' ἡ πέρδικα στὸ ροῦμα
κι' ἐμένα τὸ παιδάκι μου
εἰς τὴ χρυση-ν-του κούνια. 20

Κοιμάται ὁ ἥλιος στὰ βουνὰ
10 καὶ ὁ λαγὸς στὰ χιόνια
κι' ἐμένα τὸ παιδάκι μου
στὰ καθαρά σεντόνια.

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Μοιρολόγια λέγοντες έννοοϋμε τὰ θλιβερά και λυπητερά τραγούδια που με ανάλογο τής θλίψεως και τής θανατικής συμφορας τόνο τραγουδοϋνται από τις γυναίκες συνήθως κατά τόν ένταφιασμό και τις λειτουργίες που κάνουν στα αγαπημένα τους πρόσωπα τὰ όποια πεθαίνουν.

Από τήν Ἀρχαιοτάτην εποχήν τὰ χρησιμοποιεί ό λαός μας για νά ξεσπάση μ' αϋτά και ν' άνακουφίση λίγο τή θλιμένη του ψυχή.

Και στην Ὅμηρικὴ Ἐποχὴ και στους Κλασσικούς χρόνους και στους Βυζαντινούς και τούς μετέπειτα και τούς σημερινούς άκόμη τοιούτους παρατηροϋμε τὸ ίδιο πρᾶγμα.

Στους άρχαίους χρόνους ύπήρχαν και ώρισμένες γυναίκες που είχαν έπάγγελμα νά μοιρολογοϋνται τούς νεκρούς. Ὑπήρχαν οι Μοιρολογίστρες που συνήθως βέβαια έχρησιμοποιοϋσαν καθωρισμένα μοιρολόγια ανάλογα με τήν ηλικία και τή θέση του άποθανόντος, αλλά με τήν έκάστοτε αϋτοσχέδιο προσθήκη μερικῶν λεπτομερειῶν, σχετικῶν με τήν ζωή του κάθε νεκροϋ.

Τὸ ίδιο περίπου συμβαίνει σήμερα. Τὸ μοιρολόγισμα πρέπει νά γίνεται με τάξη, όπως και τὸ τραγούδισμα στα Κρητικά μας γλέντια. Τὰ κορίτσια μάλιστα για νά μαθαίνουν νά κλαίνε παρακολουθοϋν τις γρηές. Τὰ μοιρολόγια συνοδεϋονται με ξεφωνητά διαφόρων έπιφωνημάτων και με τζαγκουρνομαδήματα και δερνοχτυπήματα του στήθους των, που πολλές φορές προξενουϋν πληγές και λιποθυμίες.

Περίφημα είναι τὰ μοιρολόγια τής Κρήτης και Μάνης. Για τὰ μοιρολόγια μπορεί κανείς νά δη περισσότερα στις Ἐγκυκλοπαίδειές μας. Μοιρολόγια Κρητικά ἴσως δέν έχουν δημοσιευθῆ ώς τώρα.

Ὡς δείγμα των σημειῶνω μερικά Σφακιανά.

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΣΦΑΚΙΑΝΑ

1. Η ΜΑΝΝΑ ΚΛΑΙΕΙ ΤΟ ΣΚΟΤΩΜΕΝΟ ΥΓΙΟ ΤΗΣ

Ἐγὸί μου ό πόνος μου παιδίμου
κι' έκαψες τήν καρδιά μου μερακλή μου.
Τοϋτες οι μέρες τὸ καλιοϋ παιδί μου,
στο σπῆτι νάρθης νά μὴν ἤμουν άνομῆς μου.
Ἐδὰ μεγάλες άποκρῆς παιδί μου,
θὰ σ' άνημένω νάρθης ναζιλιῆ μου.

5

Κι' ἄργεις χρυσό μου νά' φανῆς παιδί μου
 κ' ἐδρόσιασ' ἡ αὐλή μας τσελεπή μου.
 "Αχι! πῶς σέ σκοτώσανε παιδί μου.
 ἄδικα τῶν ἀδίκω μερακλή μου 10
 Ποιός θά φανῆ τσί πόνους μου παιδί μου,
 νά μὲ παρηγορήσῃ κεντιμής μου;
 "Αχι! πῶς σέ σκοτώσανε χαϊδάρι μου,
 καί μ' ἄφηκες μαχαῖρι κόπελλιάρη μου.
 Ποιός θά φανῆ στό σπίτι μας παιδί μου, 15
 νά πᾶ νά βρῆ τσ' ὄθρους (τσὶ Μπόγηδες) χρυσέ μου,
 τὰ δίκη σου νά κάμῃ ἀκριβέ μου;
 "Εγὸί μου πῶς μὲ μάρανες παιδί μου,
 καί δίχως σου δέν κάνω νά μὴν ἦσμου.
 Παῖξε τσῆ πλάκας μιὰ λαχτὲ ὑγιέ μου, 20
 νά σηκωθῆς καί ν' ἄρθῃς ἀκριβέ μου.
 Κι' ἔλα ἐδά στό σπίτι μας χρυσέ μου
 γιὰ νά σέ φουνταλάξω ἀκριβέ μου.
 Νά στρώσω τὸ κρεββάτι σου ὑγιέ μου,
 μ' ἀμάλαγα σεντόνια διαλεχτέ μου. 25
 "Εδά χειμῶνας κ' εἶν' κακὰ παιδί μου,
 αὐτοῦ στό μαῦρο-ν-Ἄδη τσιτσεκλή μου.
 Γιατ' εἶνε βοῦρκες καί πηλά λεβέντη μου,
 καί πῶς μοῦ κάνεις ψηφισμένε μου;
 Φῶς μου, δέν ἐλυπήθηκες παιδί μου, 30
 τῆ νιότη τῆ δική σου μερακλή μου.
 Ξεδιαλεμένο ἦσουνε παιδί μου,
 μᾶσουνε γιὰ τσί μπάλες φουντουκλή μου,

(Ἀπό τὸν κ. Στυλ. Μπονάτο ἐξ Ἀραδαίνης Σφαζίων.)

2. Η ΜΑΝΝΑ ΚΛΑΙΕΙ ΤΟΝ ΥΓΙΟ ΤΗΣ

"Εγὸί μου Ὑγιέ μου καί καλονιέ μου
 κι' ἴντα θά σοῦ λέω ἀνομή μου.
 "Εγὸί μου πῶς σ' ἔχασα σαρή μου
 καί εἶντα θά σοῦ λέω ζάχαρι μου.
 "Ἄλλοι χασίμος στῆ νιότη σου ὑγιέ μου, 5
 γιὰ νά τῆ φάῃ τὸ χῶμα ἀμάραντέ μου.
 "Εγὸί μου πῶς σ' ἔχασα κυφί μου,
 καί ποῦ θά σέ γυρεύω γλεντιστή μου.
 Καῦμός καί μαύρη μοῖρα μου παιδί μου,
 κ' ἔκαψες τὴν καρδιά μου τσελεπή μου. 10

Κρίμα 'σουνε για να χαθῆς παιδί μου,
 καί νά σέ φάη τὸ χῶμα πληγωμῆ μου.
 'Εγὼί μου καί μαχαῖρι κλαδάκι μου,
 κι' ἔκαψες τὴν καρδιά μου παλαζάκι μου.
 Κρίμα τὸ μῆλο νά χαθῆ τὸ ρόδο νά μαδίση, 15
 κρίμα σέ σένα μάθια μου νά φύγης νά μ' ἀφίσης.
 'Αλλοί χαΐσμὸς τῆ νιότη σου θεριό μου,
 νά τήνε φάη ὁ Ἄδης μάθια δυό μου.
 "Ἐχασα τίς ἐλπίδες κι' οὔλα μου τὰ θάρρη.
 γιὰ θά σέ φάη ἡ γῆς ὄμορφο παλληκάρι. 20
 Σφάζεις μαχαιρώνεις με παιδί μου,
 καί εἶντα θά σοῦ λέω πληγωμῆ μου.
 Πληγώγεις μαχαιρώνεις με υγιέ μου,
 καί καίεις τὴν καρδιά μου χρουσογιέ μου.
 "Ἀχι καί βαροπλήγωσές με λεβέντη μου, 25
 κι' ὁ κόσμος δὲ μὲ βάνει κατημέρι μου.
 Δέρνω κτυπῶ τὸ στήθος μου παιδί μου,
 πρᾶμα δὲν ὠφελιοῦμαι τσιτσεκλή μου.
 Ξέπλεξα τὰ μαλάκια μου καί ἀναχούρδισά τα
 γιὰ τὸ γλυκὸ χατήρι σου ἐκουτσοτρούλισά τα. 30
 (Ἀπὸ τὸν κ. Στυλ. Μπονάτο, ἐξ Ἀραδαίνης).

3. ΓΥΝΑΙΚΑ ΠΟΥ ΚΛΑΙΕΙ ΤΟΝ ΑΝΔΡΑ ΤΗΣ

'Εγὼί μου πῶς ἀπόθανες χρυσέ μου,
 καί δίχως σου δὲν κάνω ἀκριβέ μου.
 Τοί πέντε δρόμους μᾶφηκες χαδιάρη μου,
 καί δίχως σου δὲν κάνω παλληκάρι μου.
 Πάντα μου ἤμουν ἔρημη κανάρι μου, 5
 καί πάντα μοναχή μου κοπελλιάρη μου.
 Καί τώρα πού παντρεύτηκα χρυσέ μου,
 ἄχι ! δὲν εἶχα τύχη ἄτυχέμου.
 Κι' ἔχασα δὰ τὸ σκέπο μου λεβέντη μου,
 κι' ἔχασα τὸ κορμί σου ψηφισμένε μου. 10
 'Εγὼί μου πῶς σᾶχασα χαδιάρη μου,
 κι' ἔχασα τὸ κορμί σου παλληκάρι μου.
 Πάντα μου ψηλοπέτουνα χρυσέ μου,
 ὄλο ὄμορφο νά πάρω ἀκριβέ μου.
 Καί τώρα πού παντρεύτηκα χρυσέ μου, 15
 δὲν εἶχα τύχη πλουμιστέ μου.
 Καί τώρα πού σέ θάφτουνε λεβέντη μου,

γιατί δέ μοῦ (μιλάεις) ψηφισμένε μου.
"Αχι! γιατί δέ μοῦ μιλεῖς χρυσέ μου,
νά μέ παρηγορήσης σκεφτικέ μου;
Πές μου ἐδᾶ τί θά γενῶ γλυκέ μου,
ἄχι! καί ποῦ θά γύρω ἐνομῆς μου ;
Νά διάω στά πεθερικά χαδιάρη μου,
κ' ἐσύ νά λείπης παλληκάρη μου ;
Αὐτοῦ 'νε βοῦρκες καί πηλᾶ χαδιάρη μου,
καί δίχως μου πῶς κάνεις κοπελλιάρη μου ;
Κι' ἄν ἔχης πόδια νά σταθῆς χρυσέ μου,
καί χέρια νά πετάξης ἀκριβέ μου.
"Ἐλα στό σπῆτι μας χρυσέ μου,
ποῦ τώρα μπαίνει καλοκαῖρι φρόνιμέ μου.
Κ' ἔλα νά βγῆς εἰς τσί κορφές χρυσέ μου,
στόν καθαρό ἀέρα ἀκριβέ μου.
Μῆν εἶσαι δά στή μαύρη γῆ γλυκέ μου,
στό ραχνιασμένο-ν- "Αδη τσελεπη μου.
"Αχι ! δέν ἄφηκες παιδιὰ χρυσέ μου,
κι' ἔσβυσε τῶνομά σου ἀκριβέ 'ου.
(Ἐπὸ τὸν κ. Στυλ Μπονάτο ἐξ Ἀραδαίνης Σφακίων).

4. Η ΑΔΕΡΦΗ ΚΛΑΙΕΙ ΤΟΝ ΑΔΕΡΦΟ ΤΗΣ

"Αχι! ἀδερφάκι μου χρυσό, ἀθέ μου,
γιατ' εἶσαι λυπημένο, ἀδερφέ μου;
Γιατί μοῦσαι κλιτό, μαχαῖρι μου,
μέ χέρια σταυρωμένα κατημέρι μου;
Καί σοῦ μιῶ, δέ μοῦ μιλεῖς λιοντάρι μου,
μήτε δέ μέ κοιτάξης παλληκάρη μου.
Καί σέ θωρῶ ἔτσι κλιτό χρυσέ μου,
καί παραπονεμένο ἀδερφέ μου;
Ποῦ 'σουν ἀθός τοῦ περβολιοῦ ρογδιάρη μου,
καλή καρδιά γεμᾶτος κανακάρη μου.
Ποῦ 'σουνε πάντα γελαστός ἀθέ μου,
πάντα μέ τὰ ἀστεῖα ἀδερφέ μου.
Κορμί μου μερακλίδικο, λιοντάρι μου,
καλή καρδιά γεμᾶτο παλληκάρη μου.
Πάντα 'σουν τσί ξεφάντωσης ἀθέ μου
καί σέ χαρῆς μεγάλες ἀδερφέ μου.
Πάντα μέ ἀνοιχτή καρδιά χρυσέ μου,
καί πάντα μέ τὰ γέλοια ἀδερφέ μου.

Ὁ χάρος ὁ ἀλύπητος χρυσέ μου,
ἄχ ! ὅπου σὲ πήρε ἀδερφέ μου.
Πάντα σου μὲ τσι φίλους σου καμάρι μου,
καὶ εἰς τὰ γλέντια ἦσουν κανακάρη μου.
Καὶ τώρα σὲ θωρῶ κλιτὸ λιοντάρι μου,
καὶ παραπονεμένο, ἄχ ! κανακάρη μου.
Μὰ ὁ χάρος ὁ ἀλύπητος μαχαίρι μου,
ποῦ δὲ γνωρίζει χάρι κατημέρι μου.
Ἦρθε τὸ ἔτος τοῦτο δά χρυσό μου,
ἐσένα νὰ πάρῃ ἄτυχό μου.
Καὶ τὸ κορμί σου τ' ὄμορφο χρυσέ μου,
στὴ μαύρη γῆ θὰ λυώσῃ ἀδερφέ μου.
Τὸ πρόσωπό σου τ' ὄμορφο ἀθέ μου,
τὰ ὄμορφα σου χέρια ἀδερφέ μου.
Τὸ σῶμα σου τὸ ὄμορφο καμάρι μου,
ὁ χάρος θὰ τὸ κρίνῃ κανακάρη μου.
Ἦ μαύρη γῆ θὰ σὲ δεχτῆ χρυσό μου,
κι' ὁ χάρος θὰ σὲ κρίνῃ ἄτυχό μου.
Τὰ κάλλη σου τὰ ὄμορφα καμάρι μου,
ὁ Ἄδης θὰ τὰ φάῃ κανακάρη μου.
Ἄς ἦτονε ἀπ' τὸν θεὸ χρυσό μου,
κι' αὐτὸ νὰ τ' ὄχη ὄριση ἄτυχό μου.
Νὰ χάν' ἡ μάννα τὸ παιδί χρυσέ μου,
καὶ τὸ παιδί τὴ μάννα ἀδερφέ μου.
Κι' ἡ ἀδερφή τὸν ἀδερφὸ καμάρι μου,
κι' ἡ ἀνιψιά τὸν μπάρμπα κανακάρη μου.
Νὰ μὴ λυποῦνται οἱ ζωντανοὶ ἀθέ μου,
ἐκεῖνο ποῦ πεθαίνει ἀδερφέ μου.
Μὰ οὔλοι θὰ πεθάνομε χρυσό μου,
ἐκεῖ θὰ πᾶμε ἄτυχό μου.
Πῶς κλαίω καὶ πῶς δέρνομαι λιοντάρι μου,
σάν τί καταλαβαίνω κανακάρη μου ;
Θωρῶ τὴν ὥρα ποῦ περνᾷ χρυσό μου,
κ' ἡ ὥρα ἴκενη φτάνει ἄτυχό μου,
ὅπου θὰ ξεχωρίσωμε ἀνθάκι μου,
νὰ πᾶς στὸν κάτω κόσμον γιωσεμάκι μου.
Πότε θὰ ξαναμίξωμε ἀθέ μου ;
πότε θὰ μ' ἀνημένῃς ἀδερφέ μου ;
Πῶς νὰ σὲ δοῦν τὰ μάθια μου λιοντάρι μου
νὰ ἴγιάνῃ ἡ καρδιά μου κανακάρη μου ;

ὦ ! καὶ δὲν ἐλυπήθηκε καμάρι μου,
 ὦχ ! τὴν λεβεντιά σου κανακάρι μου.
 Ἦρθε ἡ ὥρα ἡ σκληρὴ καμάρι μου,
 ποὺ θὰ χωριστοῦμε κανακάρι μου.
 Στὸν Ἄδη θέ ν' ἀποκλειστής χρυσό μου,
 εἰς τὸ σκοτεινιασμένο ἄτυχό μου.
 Ἀποχαιρέτα τὰ βουνὰ ἀθέ μου,
 καὶ τὸν ἀπάνω κόσμο ἀδερφέ μου.
 Ἀποχαιρέτα τὰ βουνὰ καμάρι μου,
 καὶ τὸν ἀπάνω κόσμο κανακάρι μου.
 Ἀποχαιρέτα τὴ δροσιά χρυσέ μου,
 τὴ λάμψη τοῦ ἡλίου ἀδερφέ μου.
 Καὶ σὲ σπηλιὰ ὀλοσκότεινη ἀθέ μου,
 θὰ πᾶς νὰ κατοικήσης ἀδερφέ μου,
 (Σημ. Ἀπὸ τὴν κ. Φιλλάκη ἐκ Χώρας Σφακίων).

ΣΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΪ· ΕΠΑΝΩ

Μιάς γυναίκας ἀπόθανε ὁ ἄντρας της καὶ δὲν ἤξερε νὰ τὸνε
 κλαίῃ κι' ἐπλήρωσε ἄλλες νὰ τὸνε κλαῖνε. Ἡ πληρωμὴ ποὺ θᾶδι-
 νε ἦτανε ἓνα μουζοῦρι κουκιά. Προτρέπουσα δὲ τίς μοιρολογί-
 στρες ἔλεγε: «Κλαῖτε τονε καλὰ κι' ἀπάνω τρουλλή τὰ κουκιά' κι'
 ἂν ρωτᾶτε πῶς ψήνονται σὰν τὸ χυλοφτὰ γίνονται». Κοιτάζοντας
 δὲ τὰ δοκάρια εἶπε: «Καὶ ἂν ἐρωτᾶτε πῶς γίνονται μὲ τὸ μεσοδόκι
 ψήνονται».

β' Κάποτε ἐμοιρολογοῦνταν τὸν ἄντρα τζη μιὰ γυναίκα
 καὶ μεταξὺ ἄλλων ἔλεγε :

«Ἄχι χρυσέ μου ἀπὸ μὲ καβαλκευγες κι' ἐπήγαινες στὴ
 χώρα».

Ἡ γυναίκα ἐννοοῦσε βέβαια πῶς τὴν ἐκαβαλκευγε στὸ ἄλο-
 γο ἢ τὸ μουλάρι καὶ τὴν ἐπήγαινε στὴ χώρα, μὰ οἱ ἄλλες γυναῖκες
 ἐπαρεξηγήσανε τὸ πρᾶμμα.

γ') Στὴ σύγχυσή της δὲ ἀπάνω εἶπε καὶ μιὰ ἄλλη :

«Ἄχι ἀπ' αὐτὸ ποὺ βάνουνε εἰς τὰ τριφτὰ κουκιά».

Μ' αὐτὸ δὲ ἤθελε νὰ πῆ «ἄχι βύσαρμέ μου» γιὰ νὰ παινέσῃ
 τὸν πεθαμένο ποὺ ἔκλαιγε.

δ') Καὶ κάποια ἄλλη κοιτάζουσα τὴν καινούργια μεταξωτὴ
 ζώνη ποὺ φοροῦσε ὁ πεθαμένος ἄνδρας της εἶπε στὸ μοιρολόγι της :

«Δὲν σοῦ τόλεγα καλέ μου νὰ τήνε βάνης, κι' ἐδὰ θὰ τήνε
 φάῃ τὸ μαῦρο χῶμα ; ».

Μ' αὐτὰ δὲ ἐννοοῦσε τὴ ζώνη, ἐν ᾧ οἱ ἄλλες γυναῖκες τὴν
 παρεξήγησαν...

Η' ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

Δέν είναι εύκολο νά ὀρίσωμε Λαογραφικῶς τί εἶναι Αἶνιγμα, γιατί περιλαμβάνονται ὑπό τὸ ὄνομά του καί στήν Ἀρχαιότητα καί σήμερο ποικίλα καί ποικίλης φύσεως πνευματικά παιγνίδια ὡς λ. χ. γρίφοι, ἀριθμητικά καί ἀλφαβητικά αἰνίγματα. ἀριθμητικά προβλήματα καί ἄλλα τοιαῦτα πού ἔχουν ἓνα μόνο κοινὸ γνῶρισμα, πῶς προβάλλονται σάν προβλήματα γιά λύσιν.

Ἐκεῖνοι πού ἠσχολήθησαν μ' αὐτά ὡς τώρα δέν διδουν σχετικὸν ὀρισμὸν ἢ κάνουν κανένα πρόχειρο τοιοῦτο μὲ πολλές ἐπιφυλάξεις.

Ἀποβλέποντες στό κυρίως αἶνιγμα μποροῦμε νά ὀρίσωμε, ὅτι εἶναι αἶνιγμα ἢ μὲ εἰκόνες, παρομοιώσεις καί ἄλλες ἀλληγορίες ἢ μὲ ἀτελεῖς ὀρισμοὺς παράστασις ἢ περιγραφή πράγματός τινος ἢ ἐνεργείας (χωρὶς βέβαια νά ὀνομάζονται ταῦτα) πού προβάλλεται ὡς ἐρώτημα γιά νά μαντεύσῃ ὁ ἐρωτώμενος τὸ ὑποκρυπτόμενον.

Ὡς πνευματικὴ εἰκόνα εἶναι εὐρύτητα ἐξηπλωμένο τὸ αἶνιγμα σέ ὅλους τοὺς λαούς.

Οἱ Ἀρχαῖοι Ἰνδοί, Ἑβραῖοι, Ἀσυρβαβυλώνιοι, Αἰγύπτιοι, Ἕλληνες, Ρωμαῖοι, Γερμανοί, τὸ ἐχρησιμοποιοῦν καθὼς καί σήμερον ὅλοι σχεδὸν οἱ Εὐρωπαϊκοί, Ἀσιατικοί, Ἀφρικανικοί, καί τῆς Ὠκεανίας οἱ λαοί.

Στὴν Μεγαλόνησο Κρήτη χρησιμοποιεῖται τὸ αἶνιγμα ἀπὸ τὴ Μινωικὴ ἐποχὴ. Ἀναφέρεται μάλιστα πῶς ὁ Πολύιδος ἔλυσε τὸ αἶνιγμα τῆς **Τριχρόμου Θεός**, πού τοῦ ἐπροτάθη ἀπὸ τὸν Μίνωα κατὰ συμβουλήν τῶν Κουρήτων, παρομοίωσας αὐτὴν πρὸς βάτον.

Στοὺς Ἀρχαίους Ἕλληνας συνδέεται τὸ αἶνιγμα μὲ τὰ ὀνόματα τῶν περιφήμων μυθικῶν μάντεων καί ποιητῶν.

Τὸ αἶνιγμα τῆς σφιγγός, γνωστὸν σ' ὅλους καί πανάρχαιον, ἐλύθη ἀπὸ τὸν Οἰδίποδα Τύραννον καί σημαίνει τὸν ἄνθρωπον. Πολλὰ δέ ἄλλα αἰνίγματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος στήν Ἀνθολογία του (βιβλ. 10).

Στοὺς Βυζαντινοὺς, Ρωμαίκοὺς καί σημερινοὺς ἀκόμη χρόνους, ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχη εὐρέως τὸ αἶνιγμα.

Στὴν Ἑλλάδα δέ ἔχει σήμερον διάφορα ὀνόματα ὡς λ. χ.

νοιώσματα, βρετά, παράγκουλα, παρατσάφαρα, τσάφτρα, παραμύθια, παροιμίες, μύθοι, μύθια, πηχήματα, παραπούλητά, χώσματα, λυτά, παροβροντάκια, παραμαντέματα, απεικαστά, καταλόγια, κοπιόματα, καταδένδρια.

Στην αρχαιότητα ήτο διαφορετική και η θέσις του αίνιγματος. Τότε ήτο τὸ μέτρο τῆς σοφίας καὶ τῆς μορφώσεως τῶν μορφωμένων καὶ μάλιστα τῶν ἱερέων μερικῶν λαῶν.

Σὲ μερικοὺς λαοὺς μάλιστα ἐσυνδέετο μὲ τὴν λατρεία καὶ ἔλαβε καὶ κάποια τεχνικὴ μορφή μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Σήμερον εἶναι ἓνα ἀπλὸ παιγνίδι. (Ἰδὲ περισσότερα σὴν Ἑλλην. Ἐγκυκλιον. Τομ. 2. σελ. 763--66.)

* *

Ἐνας πατέρας κεφαλῆ· δώδεκα γιοιὰ ποδάρια· καὶ κάθε γιὸς στὴ ράχη-ν-του ἔχει τριάντα κόρες· κάθε βράδυ πεθαίνει ἢ μιά, τὸ πρῶτ' γεννιέται ἢ-γ-ἄλλη.

(ὁ χρόνος, οἱ μῆνες, ἡ μέρες, ἡ μέρα καὶ ἡ, νύκτα)

—Τὴν ἄνοιξι σ' εὐχαριστῶ, τὸ θέρος σὲ δροσιζῶ, σὲ τρέφω τὸ φθινόπωρο, χειμῶνα σὲ ζεσταίνω. (τὸ δένδρον)

—Ἐξαπόδαρος, τεσσαράφτης, δίκαρδος καὶ μονοράδης. (Ὁ καβαλάρης)

—Τὸ φίδι τρώει τὴ θάλασσα κι' ἢ θάλασσα τὸ φίδι κι' ἀπάνω εἰς τὴ θάλασσα καράβι ἀρμενίζει. (Ὁ λύχνος)

—Ὁ μπαμπᾶς μου μὲ τὸ φέσι μὲ τὸν ἕναν πόδα στέκει. (Ὁ μανίτης)

—Γύρω γύρω θάλασσα στὴ μέση μιὰ φωτίτσα. (Τὸ κανδύλι)

—Μακρὺς μακρὺς καλόγερος καὶ πῆττα ἢ κεφαλὴ ν-του κι' ἀπὸ ἕνα μίλι κι' ἀπὸ δύο. ἀκούετ' ἢ φωνή-ν-του (Τὸ σκαπέτι)

—Ὁ μακρυαίμης κουβαλεῖ τοῦ χαφτανᾶ καὶ τρώει. (Ὁ φοθρὸς καὶ τὸ φυτᾶρι)

—Κούφιος πλάτανος βρόντος μεγάλος. (καμπάνα)

—Κλειδῶνω μανταλόνω καὶ τὸν κλέφτη βρίστω μέσα. (Ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἄερας)

—Στὸ δρόμο ἐπήγαινα φόβος μ' ἀπάντηξε· φόβος δὲν ἦτονε· εἶχε πέντε κεφαλές, τέσσερις ἀναπνοές, χέρια καὶ πόδια εἴκοσι καὶ νύχια ἑκατό. (Ὁ πεθαμένος καὶ 4 ἄνθρωποι τοῦ τὸν κρατοῦν)

—Ἐλα νὰ πᾶμε νὰ θέσωμε καὶ ἔγνοιες νὰ μὴν ἔχωμε, τὰ δυὸ ταίρια νὰ σμίξουνε κι' οἱ κῶλοι νὰ χτυπήσουνε καὶ τὸ μακρὺ στὴ μέση νὰ μπῆ νὰ καρκατέψη. (Κλειδί—κλειδωνιά)

- Δωδεκάσφηνο καράβι, κάθε σφήνα τ' ὄνομά τ' ἔζη.
(Ὁ χρόνος μὲ τὸ μῆνες του)
- Θὰ μὲ εὖρης κατὰ πρῶτο (στὸ ταμεῖο τὸ ἀσώτων) ἂν ξέρης
νὰ προσθέσης δισυλλάβους τρεῖς προθέσεις, (Ἐνα παραδιά)
- Εἶμεθα πέντ' ἀδερφάκια εἰς τὸν κόσμον ξακουστά κι' ἂν σκο-
τώσουνε τὸ πρῶτο ἀπομένομεν ἑφτά. (λεπτά)
- Ἐξήντα ἔξε πέρδικες τρακόσια περιστέρια μέσα δὲ δώδεκα
φωλιές ἕνα αὐγὸ κλωσσοῦν. (Δίσεκτον ἔτος)
- Ἀνάσκελα εἶναι ὁ πίνακας κι' ἔχει κουκιά βρεμένα.
(Ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα)
- Δεντρί δεντρί τὸ φύτεψα δενδρὶ δενδρὶ-ν ἐβγήκε, κι' εἰς τὴν
κορφή τῶν κρωναριῶν (κλωναριῶν) χρυσὸ κομπὶ ἐβγήκε. (Τὸ λινάρι)
- Χτυπῶ, χτυπῶ, δίχως νὰ σὲ πονῶ κι' ἂν πάψω νὰ χτυπῶ,
χάνομε στὸ λεπτό. (Ὁ ἀέρας)
- Τοῦ παπποῦ μου τὸ ζωνάρι πᾶει δὲν τελειώνει. (Ὁ δρόμος)
- Μαῦρος κάβαλᾶρης σὲ κόκκινο ἄλογο κάθεται.
(Ἡ φωτιά καὶ ὁ καπνός)
- Δαχτυλίδι πυργωτὸ, πυργωτὸ καμαρωτὸ, κάνει πύργους καὶ
καμάρες καὶ στὴ μέση κουκουνάρες. (Τὸ ρολόι)
- Τρία βόδια· τὸ ἕνα τρέχει, τ' ἄλλο κοιμᾶται καὶ τ' ἄλλο
τρώει.
(Ἡ φωτιά, ὁ καπνός, ἡ στάκτη)
- Ἐχω ἕνα πραμματάκι· σὰν τὸ γαῖδαρο τὸ φορτώνομε, καὶ
γάιδαρος δὲν εἶναι. [(Τὸ λαλίνι—τσόκαρο)
- Ἐχω ἕνα πραμματιάκι· κι' ἔχει ποντικοῦ οὐρὰ καὶ φύλλα
δένδρου. (Τὸ ραπάνι)
- Χίλια μύρια τρουκαλάκια (τουρκαλάκια) σ' ἕνα σχολεῖο
διαβάζουν. (Τὸ κουτὶ τὰ σπύρτα)
- Στέκει ἡ πόλις κλαῖνε οἱ πολῖτες· πέφει ἡ πόλις χαίρουν-
ται οἱ πολῖτες. (Ἡ γουροῦνα μὲ τὰ γουρουνάκια της)
- Ποιὸ ἀπ' ὄλα τὰ βάρη δὲν σηκώνει ὁ ἄνθρωπος; (Τὴ φωτιά)
- Μὲ ἔπλασαν, ὅπως ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸ Ἀδάμ· μὲ ἐ-
φοῦρνησαν, ὅπως ἐφοῦρνησαν τὰ δυὸ παιδιὰ, ἀπὸ τὰ νειάτα μου
ὡς τὰ γερατειά μου δροσιζῶ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ δταν πεθάνω
πετοῦν τὰ κόκκαλά μου στὴν κοπριά. (Ἡ στάμνα)
- Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Νῶε κι' ἀπὸ τὴν καινούρια πλάση
ἐγεννήθηκε μιὰ τάβλα πού δὲν ἔμπορεῖ νὰ σπάσῃ. (Ἡ γλώσσα)
- Ὁ πλούσιος τὰ φυλάει κι' ὁ φτωχὸς τὰ πετᾷ. (Οἱ μίξες)
- Ἀλεποῦ μὲ τὴν ὄρὰ καταλύματα χαλᾷ. (Ἡ σκαλίδα)

—Καί μακραίνει καί ζαρώνει· τρύπα κάνει, αἷμα βγάνει, καί ποτέ κακὸ δὲν κάνει. (Ἡ βδέλλα—ἡ ἀβδέλλα)

—Ἄσπρος κάμπος μαύρα φύλλα καί μιλεῖ καί συντυχαίνει σάν ἐκεῖνον ποὺ τὰ σπέρνει. (Βιβλίον—γράμματα)

—Κυκλοφορεῖ στὸν κόσμον κι' ὄπου κι' ἄν εἶναι μπαίνει. (Ἄλφάβητον)

—Πύργος ἀθεμέλειωτος, πέτρα ποτέ δὲν ἔχει, καί μέσα κάθε-ται νεκρὸς αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἔχει. (Κουκοῦλι)

—Ἐχω ἓνα μουσκαράκι ἀπὸ τὴν ὄρα τὸ δένω κι' εἰς τὴν βοσκαρὲ τὸ πιαίνω. (Βελόνα)

—Πράσινος πύργος, κόκκινα θεμέλια μαῦροι ἀράπηδες κατοικοῦνε μέσα. (Ἡ καρπούζα)

(Πράσινος πύργος=ὁ φλοιὸς, κόκκινα θεμέλια=τὸ ἐσωτερικὸ, μαῦροι ἀράπηδες=οἱ σπέρτοι τῆς καρπούζας.)

—Ληστὲς ἔπесαν κι' ἐλήστεψαν τὴν πόλι ἢ πόλις ἔφυγεν ἀπὸ τὰ παράθυρα καί οἱ πολῖτες ἐπιάστηκαν αἰχμάλωτοι. (θάλασσα—δίκτυα—ψάρια).

—Οὐλήμερα φούκα, φούκα καί τὴν νύκτα ξεφούκα,—φοδκα. (στιβάνι)

—Ὅσον τὴν τριβετε μακραίνει καί χοντραίνει λιγοθυμιὰ τῶν ἔρχεται στὴν τρύπα ὄπου μπαίνει. (Ζύμη)

—Ἰντα πρᾶμμα μπαίνει σ' οὔλα τ' ἄλλα πράμματα: (Ἡ ὀνομασία)

—Ἐντερένιο τὸ δοξάρι, ἐντερένιο κρότο βγάνει εἰς τὴ φτέρνα σου ξαμώνει, καί στὴ μύτη σ' ἀποσώνει. (Ἡ πορδῆ)

—Ἐνας παπᾶς μιὰ παπαδιά, ἓνας Μανώλης μιὰ Ζαμπιά ἐμοιράστηκαν ἔξ αὐγά. Πόσα πῆρε ὁ καθένας;

(Τὸν παπᾶ τὸν ἐλέγανε Μανώλη καί τὴν παπαδιά Ζαμπιά). (τρία)

—Πάπλωμα παπλωματίζει πέφτει χάμω καί μουγκρίζει. (Θάλασσα)

—Νὰ τὴν δῆς νὰ φοβηθῆς, νὰ τὴν φᾶς νὰ γλυκαθῆς. (Ἄγγινάρα)

—Ἡ μάννα κάνει τὸ παιδί κι' ὁ ἥλιος τ' ἀναθρέφει, κι' ἄμα τοῦ γκίξ' ἡ μάννα-ν-του ἀμέσως ἀποθαίνει. (Τὸ ἀλάτι)

—Κωσταντιούλα βαρεμένη τὸ λαγκὸ—λαγκὸ πηγαίνει. (σαῖτα)

—Ὅλα τὰ πράμματα γεννῶνται μὲ πετσί (δέρμα) ἓνα ὁμοῦ δὲν γενιέται μὲ πετσί. (δέρμα)

—Μοιάζει μὲ τυρὶ, μὰ τυρὶ δὲν εἶναι κι' ἄν τὸ βάλῃς στὸ στόμα σου γρήγορα θ' ἀφρίσῃ. (Σαποῦνι)

—Ξεντωμένη τὴ βάνω, καί ζαρωμένη τὴ βγάνω. (Ἡ κάλτσα)

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ

Στὸ σημεῖωμα αὐτὸ ἐπεξηγῶ μερικὰς λέξεις καὶ φράσεις πού δὲν ἐρμηνεύονται μὲ τις διάφορες ἐπεξηγήσεις πού εἶναι σκορπισμένες στὸ κείμενο. Εἶνε ὅμως καὶ ἐλάχιστες λέξεις ἀκόμη, πού δὲν ἐρμηνεύονται εὐκόλα, καθὼς καὶ ἄλλες, ὡς λ. χ. Σουγδα, μουγδα, μιντζιρας, μιντζιριά, τζιντζιμιντζιχόντζιρας, Βουριές, Μουριές, κλπ. πού ἐτέθησαν ἴσως γιὰ παρήχηση.

Σελίς	8	μαλώνω=φιλονικῶ	Σελίς	κοῦμε
»	»	πορίζωδξω=ἐξέρχομαι τῆς θύρας	»	32 τὸ λάρι=σπῆρι πού βγαίνει στήν κόγχη τοῦ ματιοῦ
»	»	9 ζαφτιγές=χωροφύλακας	»	» τζίγκρα, μίγκρα, ρίξουσα=ἀκαθαρσίες πωδῶδες πού μαζεύονται στὰ μάτια
»	»	10 γομάρι=φορτίο	»	33 ξεζευλώνω=ἐλευθερώνω ἀπὸ τῆ ζεύλα
»	»	» μπκοιέρα=συντροφιά (σημαία)	»	34 θαλαμώνω=χορταίνω
»	»	41 φιαλώματα=τεμάχια ξύλων τοποθετούμενα στὰ δοκάρια πού βα στούν τῆ χωματοσκεπασμένη στέγη τοῦ σπιτιοῦ	»	35 φλωμώνω (φλώμος) ζαλιζω μεμηγκιές=εἶδος σπιράκια πού βγαίνουν στὰ χέρια οἱ ἄνθρωποι
»	»	» φαμέγιος=ὄπτηρέτης	»	37 Οὔριασε=ἐγινε σάν ὄρος
»	»	» κανίσι=δῶρο	»	38 Βουρχίθη — νουρνίθη=ἐφώναξε σάν λυπημένο σκυλί
»	»	» κορδομπίλι=πολύ γεμῆτο	»	40 "Ἄγιος Βλάσης—"Ἄγιος Μάμας — "Ἄγιος Προστάται τῶν ποιμνίων σάν τὸν θεὸν Πάνα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων
»	»	42 μούρη=πρόσωπο	»	» Βίτσιλος, Βιτσιλα=εἶδος ἀρπακτικοῦ ὄρνειου
»	»	» 13 στιβανούδια=μικρὰ ὑποδήματα πού φοροῦν τὰ Κρητικῆκια	»	41 σφιχτοπατσουρομένα = δεμένα σρικτὰ
»	»	» σιόγαμπρος=ὁ γαμπρὸς πού διαμένει ὀριστικὰ στὸ σπίτι τῆς νύφης μετὰ τὴν στέψιν	»	» μαρτι=οἰκόσιτο ζῶο
»	»	» 14 λαπάντες=καθαροὶ (λαπαντέρνω, λαπαντάρω)	»	» ἀλάι—γιαλάι=συντροφιά
»	»	» λαπαντάρισμα=καθαίρισμα	»	» ξελερώνω—βγάζω τὰ λέρια
»	»	» πατουῶλα λάδι=τὸ κατακαθισμένο στὸ πυθάρι λάδι πού δὲν εἶνε πολὺ καθαρό	»	42 σερβεντουρία=συντροφιά.— ὑπήκοοι
»	»	» 15 μαρίόλος=πανοῦργος, ἔξυπνος	»	» σκαλιδομύτα=ἔχει μύτη σάν σκαλίδα (ἀξίνη)
»	»	» 16 στὸν τόπο=θανατικὴ	»	45 ἀμουζουδώνω=λερώνω
»	»	» ζέφορτα=θεραπεύσιμη	»	46 σιτάκα=ἀνόθγαλο
»	»	» 17 μπίλωθε=σπρώχνε δυνατὰ	»	50 κάψα : ζέστη
»	»	» πητάκωνε=πίεζε πολὺ	»	51 κούκλης : πετεινὸς
»	»	» πητακοῦνα=ὁ γρόνθος	»	» μουσαζιής : ἐπισκέπτης, φιλοξενούμενος
»	»	» 19 τὰ ἔκαμε σιλίχρσιντι=τὰ ἔχρσσε ὀλότελα	»	» 54 ταχινές : προωίνες
»	»	» 20 ὁμόλογο=συμβόλαιο	»	» καφαλιὰ : προγεύματα
»	»	» κευλουκουρίζω τὰ ὄξά=κουρεύω τὰ πσινα τῶν προβάτων	»	» προσαργάτινα : ἴσως τρεῖς χρονικὲς διατάσεις τῆς νυκτός
»	»	» 26 ψεγάδι=ψεκτὸν	»	» ἀποτακίσματα : ἴσως τρεῖς χρο-
»	»	» τζιριτῶ=τρέχω		
»	»	» 32 μουγκίστηκε=ἐφώναξε σάν θόδι		
»	»	» βρακίστηκε=ἐφώναξε σάν οἶγα		
»	»	» φλεντζακουδάκι=τὸ τεμάχιο ξύλου πού πετιέται ἅμα τὸ πελε-		

- Σελίς** νικᾶς διαιρέσει τῆς ἡμέρας
- » 55 ἰνατισάρης : ὁ πεισματάρης
 - » » ἰνάτι : πείσμα
 - » 56 μητατόστακα : ἀνθύγαλο μητάτου (σάνης)
 - » » λιμομαντάσω : ἐπιθυμῶ πολύ νά φάγω
 - » » ἐθαδουλολουκάνιζε : ἐπελέκησα λακκουδωτή
 - » » ἀχεργιάνιδες : ἀχέρωνες
 - » » ραμπιδένιες : ραμπιδουκαμποταβλιένιες—πλανιαρισμένες τάβλες
 - » 57 διθεργη:μέδου κέρατα σάν θεργες
 - » » διθεργοπουροκίερατη : μέ δυό κέρατα πού σχηματίζουν πύργους
 - » » ανατυλιγάδισίμε : τυλιξέ με στήν τυλιγάδα (ὅπως τυλίσουν τὸ θαμμάκι)
 - » » Ἄνεμιδιγάδιζέμε : γυρίζε με ἐνώθᾳ εἶμαι πάνω στήν ἀνέμη
 - » 61 παπουδολαδάω=πάππων (λάλος (λάλος—πάππος)
 - » 60 ντελίδικι μπάλα : θανατική, καταστρεπτική σφαίρα
 - » 62 ματογούργουρες=ὁ κυλιόμενος στή ματωμένη γούρνα.
 - » 65 τουσουντιζω : σκέπτομαι
 - » 66 ἀμπολιάρικη : ὀρισμένη γιὰ ἀγαπημένο πρόσωπο
 - » 67 γαργέλι : κέντημα
 - » 70 λαδικό : πήλινο ἀγγεῖο πού βάζουν ἀπ' τὸ πυθάρι λάδι γιὰ νά τῶχουν πρόχειρο οἱ νοικοκυμεῖς
 - » » φουρφουλόροκα : ἡ ρόκα πού κλώθουν τὰ μαλλιά ἢ γυναῖκες
 - » » περάτης : διαβάτης

- Σελίς** » ἀπορπίζομαι : ἀπελπίζομαι
- » 71 τσιλιούμι : ἔχω εὐκοιλιότητα
 - » » ἀπαντοχή μου : στήριγμά μου
 - » 73 ζιγαυδέλι : ἡ καρδερίνα
 - » 76 ἐγὼι : (-ἰγούγια-ἐγούγια) ἄλλοιμονο
 - » » νάζιλης : ὁ κάμνων νάζια-σκέρτσα-κουνήματα
 - » » ἄνομις μου—
 - » 77 τσελεπής : εὖ καλὸς νέος
 - » » ὄθρος : ἐχθρὸς
 - » » λαχτέ : κλοστή
 - » » φουνταλάσω : ὁμιροστολιζω
 - » » ἀμίλαγα: ἀμεταχειρίστα ἀχρησιμοποίητα
 - » » φουντουκλής : ὄρατος νέος
 - » » « σαεής : λεβεντονιός
 - » » κοφί μου : τιμημένε μου
 - » 78 παλάζακι=τὸ μικρὸ περιστεράκι
 - » 79 κατμέρι : εἶδος ἄνθους
 - » » ταιτσεκλής (ταιτσε—λουλούδι) : λουλουδένιος ἄνθινος
 - » 78 ἀναγούρδισά τα τὰ μαλλιά=τὰ ἀνακάτιστα τὰ μαλλια, ἐγίλασα τὴ κτενισιά τους.
 - » » κουτσοτσουλιζω τὰ μαλλιά=κόβω τὰ μαλλιά
 - » » κονάρι μου (κανάρι—καναρίνι μου)=ἔμοιφέ μου
 - » » τὸ σέπο μου: τὸν προστάτη μου
 - » » διάω=διάγω
 - » 79 κλιτός=παραινομενός
 - » » ρογδιάρης : ὡσάν τὸ ρόγδι νέος
 - » » ξεφάντωτες : οἱ γάμοι τὰ γλέντια
 - » 80 ἀνημένω : ἀναμένω, περιμένω
 - » 83 καρκατέθω : ψυχνω

Α Β Λ Ε Ψ Ι Ε Σ

Γιὰ τίς ἐλάχιστες ἀβλεψίες τῆς ἐργασίας αὐτῆς ζητῶ συγνώμην ἀπὸ τοὺς κ. κ. ἀναγνώστας.

Διορθῶν στήν σελ. 7	στιχ. 5	ἀντί λασγραφικῶ=λοσγραφικῶ
» » 19	» » 26	» ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ=ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΙ
» » 22	» » 36	» ΒΟΣΚΣ=ΒΟΣΚΟΣ
» » 26	» » 13	» κοπέλλα κοπέλλια
» » 41	» » 13	» προξενητάτων: προξενητάδων
» » 43	» » 23	» τσιμαδοροῦ=τσιμαδόρου
» » 45	» » 10	» Κοορμούλη=Κουρμούλη
» » 49	» » 30	» Καλ=Καλλικράτους
» » 60	» » 12	» μεάλη=μεγάλη
		» καθεκλοθιζόμενου=καθεκλοκαθιζόμενου

Τίς ἄλλες δὲν τίς διορθῶν γιατί δὲν μεταβάλλουν τὴν ἐννοια τοῦ κειμένου.



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ	Σελίς	3
Ἐντὶ Προλόγου	»	4
Εἰσαγωγή	»	5
Ἐνάλεκτα Κρητικῆς Λαογραφίας		
Α' Διηγήματα τοῦ Λαοῦ	»	8
Β' Γηθειές—Δεσιές	»	30
Γ' Ἐνέκδοτα	»	44
Δ' Προλήψεις—Δεισιδαιμονίες—Παραν- ντηρήματα—Προγνωστικά καιροῦ— Παραδόσεις τοῦ Λαοῦ	»	45
Ε' Καθαρογλωσσίματα	»	56
ΣΤ' Προπώσεις—Εὐχές—Κατάρεις	»	59
Ζ' Κρητικά Τραγούδια	»	63
Ρίμες	»	67
Παρατσάφαρα	»	68
Νανουρίσματα	»	72
Μοιρολόγια	»	76
Η' Αἰνίγματα.	»	82
Σημείωμα λέξεων καὶ φράσεων	»	86
Ἐβλεψίεις	»	87



2011/21

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΡΜΑΝΕΥΣΕΩΝ



ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. Ἡ ἀρχαία πόλις Ριζηνία τὰ νῦν Μεσολῆ τῆς Λυτ. Κρήτης, (Α. Β. Ἐδοσις, Χανιά, 1933, τύποις Ἐμμ. Πετρούκη).
2. Ὁ Βομβροδισμὸς Ἀκρωτηρίου Κ. Φουρναρακῆ—Βιβλιοκρισία, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 1936
3. Ἀρχαιολογικὴ καὶ Τουριστικὴ κίνησις ἐν τῇ Δυτ. Κρήτῃ, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 10)8, 9)7.
4. Ἰωσήφ Σκορδύλης (νεκρολογία), ἔφημ. «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 4)2 9)8.
5. Το καλεργίδιωματ—μια ἀρροισία τῶν ζῶων στα Σφακία, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 3)3 9)8.
6. Σφακιανὰ τοπωνύμια, ἔφημ. «Βῆμα τοῦ Λαοῦ», 9)4 9)8.
7. Το πανηγύρι τοῦ Ἀι. Γωανη τῶν Σφακίων, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 2)15 9)8.
8. Το πενηντάχρονο Μνημότυπο τοῦ Μεγάλου εὐεργέτου Σφακίων, Γεωργ. Ξενουδάκη, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 3)6 9)8.
9. Ὁ Καλλικράτης—Τὸ ὀρειότερο χωριὸ τῶν Σφακίων, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 5, 6)17 9)8.
10. Ποιμενικά τῆς Λυτ. Κρήτης, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 9)7.
11. Ἠθικὴ καὶ Μελέτες, Αἰκαεργ. Συμολακῆ—Βιβλιοκρισία, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 19)5 9)9.
12. Δύο ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἐκ Σφακίων Κρήτης, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 2)6 5)9)9.
13. Τὸ ἠρωικὸ χωριὸ Ἀτκήρου Σφακίων, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 3)8 9)39.
14. Ποιμενικὰ χατακρητισμὰ Δυτ. Κρήτης, ἔφημ. Χανίων «Ἐσπερικὴ Ἠχώ» 1936.
15. Ἡ Χώρα Σφακίων—Πρωτεύοντα τῆς Ἠλικῆς: Ἐσπερική Κρήτης, ἔφημ. Χανίων «Κρητικὸς Κόσμος» 28)2, 4)3, 11)3 9)9.
16. Ἡθῆ καὶ ἔθιμα τῶν Ἀνωγειανῶν Κρήτης, ἔφημ. Ἀθηνῶν «Κρητικὸς Κόσμος» 17)6 13)9.
17. Ἡ πολυξαικουσμένη Μονὴ Ἀρκαδίου Ρεθύμνης, ἔφημ. Χανίων «Ἐθνικὴ Φωνή» 7, 11)14, 18)4 9)39.
18. Ὁ Ἀρχαῖος τεχνητὸς ἀρόλιθος τῆς Δρακῶνας Κεραιμειῶν καὶ τὰ τοπωνύμια τῆς, ἔφημ. «Ἐθνικὴ Φωνή» 9)2 9)39.
19. Ἡ Φιλόξενη Μονὴ Πρέβελη Ρεθύμνης, ἔφημ. Χανίων «Ἐθνικὴ Φωνή» 25, 28, 5) καὶ 1, 8)6 9)39.
20. Ἡ Ἐνωσις Κτηνοτρόφων Σφακίων, ἔφημ. «Ἐθνικὴ Φωνή» 15)6 9)39.
21. Σημειώσεις εἰς δύο ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἐκ Σφακίων «Ἐσπερικοὶ Κρητικῶν Σπουδῶν» Τόμ. Β' σελ. 261—63.
22. Ποικίλα Λαογραφικά, ἔφημ. Χανίων «Βῆμα τοῦ Λαοῦ» 1938.
23. Ποικίλα Λαογραφικά, ἔφημ. Χανίων «Ἐθνικὴ Φωνή» 1939.
24. Ποικίλα Λαογραφικά, ἔφημ. Ἀθηνῶν, «Κρητικὸς Κόσμος» 1939.
25. Ἀνάλεκτα Κρητικῆς Λαογραφίας, τομ. Α', Χανιά, 1939, Τύποις Ἐφεδρ. Ἀγώνος.

ΓΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

1. Ἀνάλεκτα Κρητικῆς Λαογραφίας, Τόμ. Β', Γ'
2. Τοπωνυμικά Ριζίτικα—Σφακιανὰ
3. Ποιμενικά τῆς Δυτικῆς Κρήτης
4. Γενεαλογικὰ χατοίκων Κοινοτήτων Μεσολῶν
5. Ἀρχαιολογικά τῶν Σφακίων